

УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КРАЦІ ПРАКТИКИ РОЗБУДОВИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

У РАМКАХ ПРОЄКТУ:

«ВІДБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ
ТЕРИТОРІЯХ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД КОНФЛІКТУ: ОСМИСЛЮЮЧИ ВИКЛИКИ ТА
ГЕНЕРУЮЧИ РІШЕННЯ» 619892-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Київ

20-21 жовтня 2023 р.

*За повного або часткового використання матеріалів збірника
посилання на видання обов'язкове.*

*Матеріали надруковані методом прямого відтворення тексту,
наданого авторами, які несуть відповідальність за його
достовірність, зміст і стилістику, за правильне цитування джерел
та посилання на них.*

*Організаційний комітет не несе відповідальності за погляди,
висловлені авторами матеріалів.*

КРАЦІ ПРАКТИКИ РОЗБУДОВИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ
ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м.
Київ, 20-21 жовтня 2023 р.). – Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської
Інтеграції; Київ. 2023. – 114 с.

У збірнику вміщені тези учасників міжнародної конференції науково-практичної конференції,
метою якої було представити та комплексно і всебічно осмислити та висвітлити найкращі
вітчизняні освітні практики у сфері Європейських студій в умовах російської загарбницької
війни проти України.

Збірник матеріалів підготовлено та видано за кошти Проекту Асоціації: «Відбудова
потенціалу Європейських Студій на Українських територіях, що постраждали від конфлікту:
осмислюючи виклики та генеруючи рішення» 619892-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT,
що здійснюється за підтримки Програми Еразмус+ напряму ім. Жана Монне.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an
endorsement of the contents which reflect the view of the authors, and the Commission cannot be
held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Збірник розміщено на сайті: aprei.com.ua

ЗМІСТ

Андруховіч Дана	
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОБУ ВІЙНИ.....	6
Антонюк Катерина	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	10
Бабаджанян Гаяне, Коваленко Вікторія	
САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	13
Баранов Олександр, Головка Ольга, Дубняк Марія	
РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ EULIOT16	
Вівсюк Ірина	
ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	19
Гибало Анастасія, Хмурова Вікторія	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ – ОСВІТНЯ СКЛАДОВА.....	22
Максим Горшков	
MASSIVE OPEN ONLINE COURSES ЯК МЕТОД ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВИТИ	26
Гуцалюк Олексій, Бондар Юлія	
ГАРМОНІЗАЦІЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ	29
Завгородня Єлизавета, Мельник Тетяна	
РОЗВИТОК ПРОГРАМ НАВЧАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	32
Іванченко Галина, Веслова Яна	
ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	36
Копчикова Інна	
ІННОВАЦІЙНЕ ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВИТИ.....	41
Кульганік Оксана	
НАПРЯМИ КОНКУРЕНТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ В РАМКАХ ДОПОМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	44
Лаврентьева Валерія	
СПІВПРАЦЯ МІЖ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	47

Мороз Оксана	
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	51
Наумова Тетяна, Акімова Наталія	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ	56
Непиталюк Антон	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИЩОЇ ШКОЛИ: ОСВІТА БЕЗ МЕЖ VS. МЕЖІ ОСВІТИ	59
Nesterenko Iryna	
FORMATION OF HIGH-TECH BIOCLUSTERS: EU EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE	66
Осіпова Лариса	
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	70
Павлюк Тетяна	
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	75
Піпяк Микола	
РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	77
Пошедін Олег	
ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА СПІЛЬНУ ПОЛІТКУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	79
Стратійчук Вікторія	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВОЄННІ ВИКЛИКИ.....	82
Талаш Дарина	
ОСВІТА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ.....	86
Тараненко Ганна	
INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION: CASE OF COOPERATION UNDER THE BALTIC UNIVERSITY PROGRAMME	89
Тернова Алла, Сіренко Світлана	
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ	92
Федюніна Олена	
ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ДОСВІД ПЕРЕМІЩЕНОГО ЗВО	95
Чернега Вероніка	
ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКУ СПІЛЬНОТУ	98

Шарко Віталій, Паламарчук Владислав

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР..... 100

Шершньова Олена

РОЛЬ ТЬЮТОРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ..... 102

Шкуров Євген

АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ТА ВІЙНИ..... 106

Яцюк Інна

**АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ:
ВИКЛИКИ ТА ДОСЯГННЯ 110**

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОБУ ВІЙНИ

Посилення інтеграції вищої освіти, досліджень та інновацій - нагальна вимога часу. Перед освітньо-науковими системами багатьох країн стоїть завдання зближення усіх вершин «трикутника знань» - вищої освіти, наукових досліджень та економічно й суспільно значущих інновацій [1, с. 36].

Основним суб'єктом, здатним забезпечити сприятливіші для інноваційного розвитку промисловості інституційні правові умови, зниження рівня інноваційного ризику, стимулювання інновацій, є держава. Вона не лише формує державну фінансовоінвестиційну стратегію розвитку національної інноваційної діяльності, а й погоджує її з програмами соціально-економічного розвитку, реалізує заходи зі створення умов і стимулювання науково-інноваційної діяльності, формує сприятливий інвестиційний клімат. Створення сприятливого інвестиційного клімату залежить від державної економічної політики. По-перше, держава як власник не може самоусунутися від ролі суб'єкта господарювання й організатора централізованих капітальних вкладень в інноваційну сферу. По-друге, держава має стимулювати попит на науково-інноваційну продукцію і виступати в ролі замовника. По-третє, інвестиційна активність держави ініціюватиме зростання капітальних вкладень приватних і іноземних інвесторів [2, с.132].

Беручи до уваги досвід зарубіжних вчених, держави, як правило, фінансують вищу освіту, щоб поліпшити економічне здоров'я держави і поліпшити його привабливість для роботодавців і потенційних жителів, і багато з того, як державна вища освіта виглядає сьогодні, пов'язано з розвитком і рішеннями, починаючи з кінця 19 і початку 20 століть. Кожен компонент державної системи вищої освіти, від флагманських дослідницьких університетів до регіональних комплексних університетів, громадських та технічних коледжів, по-своєму обслуговує місію економічного розвитку [3].

Дослідницька функція вищої освіти критично важлива не тільки для інституційного престижу, але й для економічного розвитку. Політики звертаються до коледжів та університетів, щоб сприяти дослідницькій діяльності як способу поліпшення інновацій та економічного розвитку в межах своїх окремих штатів, і все більше число держав почали збільшувати свою фінансову прихильність зусиллям, покликаним розширити дослідницький потенціал своїх державних коледжів та університетів. Рівень інституційних витрат на дослідницьку діяльність відіграє ключову роль у тому, наскільки коледж або університет здатний підвищити свій рейтинг або інституційний престиж,

продуктивність досліджень, та інші важливі результати, пов'язані з інституційною ефективністю та результативністю [4].

В Україні про розвиток інноваційної інфраструктури говорять багато, проте для реалізації реальних дій вкрай необхідною складовою розвитку є фінансування, що пов'язано із інвестиційною привабливістю країни. З метою подолання проблеми недостатності фінансування, доцільно посилювати внутрішні резерви країни. Так, для формування ефективної інноваційної інфраструктури як на мікро-, так і на макроекономічному рівні, в країні має здійснюватись ефективна економічна політика. Для постійного вдосконалення інноваційної інфраструктури необхідно здійснювати фінансування у її формування та розвиток, створення нових елементів інфраструктури. Фінансувати інноваційну інфраструктуру можуть як комерційні організації, так і державні органи влади та громадські організації. У кожного з них є свої мотиви фінансування. Під мотивами фінансування інноваційної інфраструктури ми розуміємо групу внутрішніх та зовнішніх факторів, спрямованих на досягнення максимального ефекту (економічного, соціального, політичного) за рахунок оптимізації інноваційної інфраструктури регіону. Механізм формування та розвитку інноваційної інфраструктури має бути орієнтований на розвиток науково-технічних досліджень [5, с. 141].

В умовах війни сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, що істотно вплинуло на кадровий склад, інфраструктуру, механізм функціонування її суб'єктів. Загалом пошкоджено близько 15 % дослідницької інфраструктури, зокрема унікальне наукове обладнання й устаткування, дослідні лабораторії, центри колективного користування науковим обладнанням [6, с.44]. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України зумовила потребу в збільшенні оборонних видатків та обсягів фінансування української армії. У зв'язку з цим видатки на освіту було скорочено. Загалом у 2022 р. видатки зведеного бюджету на освіту становили 290,76 млрд грн (6,2 % ВВП); на 2023 р. заплановано 302,25 млрд грн (4,8 % ВВП). Видатки на освітню субвенцію у 2022 р. дорівнювали 99,09 млрд грн, на 2023 р. заплановано 87,52 млрд грн. На субвенцію на надання державної підтримки особам з ООП заплановано 304 595,3 тис. грн [6, с.7]. На проведення відкритих (несекретних) наукових досліджень і науково-технічних розробок (далі – ДіР) спрямовували кошти загального фонду державного бюджету 19 головних розпорядників. Обсяг фінансування ДіР у 2022 р. становив 6 931,95 млн грн. На проведення ДіР за пріоритетними напрямками було надано 6 592,62 млн грн, що становить 95,1 % суми видатків у цілому на ДіР. 2. Реалізація пріоритетних напрямів здійснювалася за рахунок базового й цільового фінансування досліджень і розробок, при цьому частка базового фінансування становила 99,2 % загальних видатків на ДіР за пріоритетними напрямками. Частка цільового фінансування дорівнювала 0,8 % загальних видатків на ДіР. Кошти надавалися на вказані цілі за такими напрямками бюджетного фінансування, як: «Фундаментальні НД» (63,5 %) та «Прикладні ДіР» (35,7 %). 3. За пріоритетними напрямками виконувалося 4 923 науково-технічні роботи (далі – НТР), або 90,8 % загальної

кількості НТР, що фінансувались із загального фонду державного бюджету; створено 10 582 од. науково-технічної продукції (далі – НТП), або 87,6 % загальної кількості створеної НТП [6, с.44].

Основними завданнями розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в повоєнний період є: 1. Відновлення та модернізація мережі дослідницької й інноваційної інфраструктури спільно з іноземними країнами-партнерами. 2. Запровадження нових інструментів підтримки науковців та інноваторів в умовах повоєнного відновлення України. 3. Створення умов для збереження наукового потенціалу, повернення вимушено переміщених осіб для забезпечення продовження провадження ними наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності. 4. Визначення довгострокових напрямів удосконалення інституту академічної мобільності з метою посилення потенціалу української науки. 5. Запровадження засад відкритої науки та інновацій, що забезпечуватиме конкурентоспроможність української науки в єдиному європейському дослідницькому просторі. 6. Поглиблення інтеграції до європейського та світового дослідницького просторів, що забезпечить розвиток української науки в довгостроковій перспективі. 7. Створення умов для довгострокового розвитку української науки та інноваційної екосистеми. Розвиток прикладних досліджень і поглиблення взаємозв'язку наукового й промислового потенціалу. Забезпечення комерціалізації наукових результатів і трансферу технологій, що сприятиме сталому економічному зростанню України [7, с. 207].

В умовах війни сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, які істотно вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування. Оцінити середньо- й довгострокові впливи війни на сферу наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності сьогодні вкрай важко, зокрема через непрогнозованість подальшого розвитку ситуації та проблеми зі збором інформації щодо можливості продовження виконання розпочатих і запланованих наукових, науково-технічних робіт та проєктів, а також інноваційних проєктів, наявності кадрового потенціалу, стану дослідницької й інноваційної інфраструктури [7, с. 198].

Список використаних джерел:

1. Zdioruk S. I. (2014) Education and Science in the Innovative Development of Modern Europe: a collection of scientific and expert materials - Kyiv: NISS. - URL.: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-08/Osvita_ost.indd-07994.pdf
2. Dyba M., Yurkevych O., Mayorova T., Vlasova I. (2013) Financial support of innovative development of Ukraine.
3. Rosinger, K., Kelchen, R., Baker, D. J., Ortagus, J., & Lingo, M. D. (2022) State higher education funding during COVID-19: Lessons from prior recessions and implications for equity. AERA Open, 8. <https://doi.org/10.1177/23328584221091277>.
4. Hu, X., Ortagus, J. C., Voorhees, N., Rosinger, K., & Kelchen, R. (2022) Disparate Impacts of Performance Funding Research Incentives on Research

Expenditures and State Appropriations. *AERA Open*, 8. <https://doi.org/10.1177/23328584211071109>].

5. Lazebnyk L. L., Dryzhenko O. A. (2019) Prerequisites for the formation of a mechanism for the development of innovative infrastructure // Collection of scientific papers of the University of the State Fiscal Service of Ukraine. - 141-153.

6. Education and science of Ukraine under martial law: an information and analytical collection (2023) URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

7. Education in Ukraine under martial law. Information and analytical collection.

8. Institute of Educational Analytics. (2022) URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

Антонюк Катерина

*доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна*

ORCID: orcid.org/0000-0003-4566-7792

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Освіта в умовах війни зазнає суттєвих трансформацій: змінюється формат освітнього процесу, програми і терміни навчання, спрощено вступ до закладів вищої освіти, деякі освітні та наукові установи переміщені в інші регіони. В умовах ведення війни зазнає значних трансформацій освітній процес, його організація, структура занять, а також формат проведення навчання, про що свідчить необхідність у розробці та впровадженні ефективних комунікаційних заходів за умови дистанційного навчання.

Під час карантинних заходів через епідемію COVID-19 70% здобувачів вищої освіти навчалися дистанційно. Університети можуть технічно розробляти програми та моделі дистанційного навчання, які вони пропонують своїм здобувачам. Вищі навчальні заклади максимально технічно підлаштовуються під умови недостатнього фінансування та низьких зарплат працівників, які змушені облаштовувати робочі місця за власні кошти (Nahorniak, S., Lisina, L., & Lysenko T., 2022).

Здобувачі вищої освіти, особливо старших курсів, також призвичаїлися до дистанційних навчальних платформ, онлайн-конференцій, підборі програмного забезпечення для навчання. За даними Ingek, багато зарубіжних університетів, спираючись на успішність освоєння тонкощів онлайн-навчання українськими науковцями та педагогами, почали залучати фахівців з України для викладання дисциплін в іноземних університетах (Ingek, 2022).

При цьому основною метою дистанційного навчання під час війни є не тільки здобуття нових знань, але й психологічна підтримка, спілкування, використання освіти як дієвого інструменту переключення уваги на конструктивний процес пізнання й саморозвитку.

Відповідальність викладачів у цьому разі полягає в тому, щоб зуміти розкрити в студентів потенціал метаумінь (універсальних навичок), які мають приховану силу та вплив на особистість (Luchaninova, O., 2022).

Також наголошується, що дистанційна освіта – це саме процес цілеспрямованої взаємодії викладача та здобувача, заснований на використанні сучасних технологій навчання та комунікації, що дає можливість навчатися здалеку, дає можливість освоювати спеціальність, поєднувати її з практикою та

роботою. Це також можливість організації процесу самоосвіти, планування та побудови особистого освітнього шляху (Silenko A. O., & Kruk, N. V., 2022). Тому саме дистанційна освіта стимулює соціальну та професійну мобільність залучених до освітнього процесу та робить його максимально безперервним і водночас якісним, навіть, в умовах масштабної війни на території країни.

Дистанційне навчання надає можливості організувати освітній процес в умовах війни. Водночас частина здобувачів та викладачів, що перебувають у небезпечних зонах – на територіях ведення бойових дій або тимчасово окупованих територіях – і можуть не мати можливості долучитися до нього. Це може прямо впливати на організацію освітнього процесу та переривати його. Збір даних і розробка рекомендацій на загальнодержавному рівні щодо організації освітнього процесу в наявних умовах воєнного стану можуть бути корисними (Education and war in Ukraine, 2022).

Для вирішення цих проблем необхідно реалізувати цілу низку важливих умов, однією з яких є широке використання нових інформаційних технологій (НІТ).

Що стосується конкретного ВНЗ, то головними напрямками використання НІТ ми вважаємо такі (Adamenko, O. V.):

- використання НІТ у навчальному процесі;
- використання НІТ у наукових дослідженнях;
- використання НІТ в управлінні вищим навчальним закладом.

Для цифрової трансформації освіти необхідно здійснити низку важливих кроків, до яких належать:

- розробка законодавчих ініціатив з боку держави для забезпечення нормативного підґрунтя трансформації освіти;
- модернізація освітніх систем, у тому числі змісту навчання шкільної та університетської освіти, а саме оновлення чинних та/або розробка нових освітніх програм, навчальних планів тощо для підготовки відповідних кваліфікованих фахівців для майбутніх професій;
- підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів, у тому числі підвищення рівня сформованості їхніх цифрових навичок і компетентностей (Strutynska, O. V., 2020).

Підсумовуючи погляди науковців щодо впливу війни на трансформацію освітнього процесу, можна сформулювати такі висновки: освіта зазнає непередбачуваного впливу, який зумовлений сучасними реаліями; освітній процес потребує гнучкості та варіативності, оскільки дистанційна форма диференціює потреби здобувачів, шляхом необхідності поєднання освіти та робочого процесу; визначення тривалості навчання, через вплив військових атак на енергетичну систему та зміщення навчального плану здобувачів; необхідність у пошуках нових інформаційних технологій для більш ефективного навчання, а також удосконалення методик ведення освітнього процесу та урізноманітнення навчання. Важливим та необхідним постає питання реалізації та інтеграції європейських методів посилення ефективності дистанційної освіти та запозичення досвіду організації навчання у країн, що зазнали військового впливу.

Список використаних джерел:

1. Nahorniak, S., Lisina, L., & Lysenko T. (2022). Distance education: shortcomings and prospects in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Current issues of humanitarian sciences*. Vol. 53, No. 2.
2. Ingek (2022). War in Ukraine: what will happen to the education market? URL: <https://ingek.com/2022/07/12/war-in-ukraine-what-will-happen-to-the-education-market-3/>
3. Luchaninova, O. (2022). Distance learning of students in war: the latent power of metaskills. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*. Vol. 13. No. 25. 230-236. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-34>
4. Silenko A. O., & Kruk, N. V. (2022). Distance education: an alternative or additional opportunities of traditional education? *Actual problems of politics*. Vol. 69. 94–100. <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1308>
5. Education and war in Ukraine (February 24 - April 1, 2022) URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>
6. Adamenko, O. V. The use of new information technologies is a necessary condition for the entry of higher education institutions of Ukraine into the world educational space. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN3/07aovsop.pdf>
7. Strutynska, O. V. (2020). Transformation of education in the conditions of the development of a digital society: European experience and prospects for Ukraine. *Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy*. Vol. 3 (132). <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-9>

Бабаджаннян Гаяне
старший викладач
кафедри міжнародного, цивільного та
комерційного права
Державний торговельно-економічний університет,
Україна
ORCID: orcid.org/0000-0002-6048-8787

Коваленко Вікторія
студентка 4 курсу 7 групи ФМТП
Державний торговельно-економічний університет,
Україна
ORCID: orcid.org/0009-0009-6866-6670

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Орієнтація на інтеграцію в європейське співтовариство, реалізація ефективного механізму захисту прав та свобод людини, забезпечення відповідності національної правової системи стандартам європейської спільноти є одним з пріоритетних напрямів розвитку України. Питання альтернативних способів захисту порушених прав інтелектуальної власності не є виключенням.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та оголошення режиму дії воєнного стану здійснювати державний контроль порушених прав інтелектуальної власності стає складніше.

Закон України №2174-ІХ від 01.04.2022 року «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану...» (далі-Закон) визначив необхідність прийняття заходів щодо створення правових механізмів захисту інтересів у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану. Це важливо, щоб уникнути втрат прав інтелектуальної власності для громадян України під час кризових ситуацій. У пункті 1, передбачено зупинення строку дії правових дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності та їх набуття, в свою чергу строки можуть продовжитись після закінчення дії режиму воєнного стану з урахуванням часу його тривалості [1].

Варто зазначити, що важливими аспектами Закону є такі основні пункти: - вчасне вчинення дій для продовження або підтримання чинності прав інтелектуальної власності після закінчення воєнного стану; -чинність права інтелектуальної власності, яке закінчується під час або впродовж дії воєнного стану; -збереження дії свідоцтв, патентів та відповідних прав інтелектуальної власності та їхнє використання (пункт 1 Закону) [1].

Однак під час дії режиму воєнного стану в Україні, а особливо в перші дні та місяці повномасштабного вторгнення, юридична система та правоохоронні органи можуть бути обмежені або недостатньо дієздатними через військові дії та надзвичайні обставини. Альтернативним способом захисту порушених прав інтелектуальної власності може виступати саморегулювання. Звичайно саморегулювання має свої обмеження і не може повністю замінити діючу систему правового захисту інтелектуальної власності, але при комбінації саморегулювання та державного регулювання можна ефективно здійснювати захист порушених прав інтелектуальної власності та мати можливість вибору альтернативних рішень для контролю.

Зменшення впливу держави на суспільні відносини шляхом прямого регулювання, збільшення приватного права, волі приватних осіб в регулюванні суспільних відносин є перевагою альтернативних способів захисту прав. Застосування саморегулювання у різних сферах та діяльностях є не лише актуальною тенденцією, але й дійсно існуючим ефективним регулятором суспільних відносин. Водночас сфера вирішення спорів і врегулювання правових конфліктів є однією з таких, що традиційно регулюються державою.

Бурова Л.І. зазначає, що «держава зосередилася лише на одній формі вирішення спорів і врегулювання правових конфліктів – судовому захисті прав шляхом публічного процесу». З думкою авторки варто погодитись, адже судовий захист під час дії воєнного стану не є дієвим способом вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, адже не є єдиним та найбільш ефективним [2, с.24-25].

Слід зазначити, що врегулювання спорів без звернення до судових органів історично виникло раніше за судовий розгляд. Проте наступний тривалий період домінування держави у сфері вирішення спорів призвів до відсутності сталої правової традиції врегулювання спорів поза судовою системою, браку комплексних наукових досліджень та практичного досвіду в цій сфері.

На думку Бондаренко-Зелінської Н.Л., альтернативне вирішення правових спорів – це сукупність прийомів і методів позасудового врегулювання спорів, у результаті застосування яких сторони, що сперечаються, укладають взаємоприйнятну угоду [3]. Саморегулювання є способом регулювання, при якому втручання держави є мінімальним, а учасники самостійно визначають правила здійснення певної діяльності, контролюють дотримання цих правил та використовують певні методи впливу на порушників [4, с.227].

Створення галузевих або професійних асоціацій, асоціацій і саморегулювальних організацій є надзвичайно важливим для швидкого та гармонійного вирішення питань, пов'язаних з ІВ. Це сприяє ефективній

координації зусиль із захисту цих прав, розробці стратегій та залученню експертів і радників. Крім того, ці організації можуть слугувати платформами для публічних заходів та освітніх програм, щоб допомогти залучити громадськість та бізнес-спільноту до питань, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності. Крім того, використання контрактів, громадська освіта та обізнаність є важливими елементами захисту прав інтелектуальної власності та сприяють створенню комплексного механізму саморегулювання у сфері порушень інтелектуальної власності.

У підсумку варто зазначити, що Україна орієнтується на інтеграцію до Європейського співтовариства та забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини, які є пріоритетними для національного розвитку. Після вторгнення російської федерації та оголошення воєнного стану державний контроль за порушеннями прав інтелектуальної власності ускладнився і через це варто розглянути альтернативний спосіб захисту інтелектуальної власності, саморегулювання. Такий підхід може зменшити вплив держави на суспільні відносини та сприяти більш ефективному вирішенню правових конфліктів. Створення галузевих і професійних асоціацій, асоціацій і саморегулювних організацій є ключем до успішного вирішення проблем інтелектуальної власності і взаємодії з ними громадськості в процесі. Але звичайно саморегулювання не може повністю замінити державного регулювання, тому поєднання саморегулювання і державного регулювання може забезпечити оптимальний захист порушення прав інтелектуальної власності і можливість адаптації до складних умов воєнного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. *Law of Ukraine. On protection of interests of persons in the field of intellectual property from April 1 №2174-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>
2. Burova L. (2012). The definition of alternative ways of protection of intellectual property rights. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Issue 19.* 23-25. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14309>
3. Bondarenko-Zelinska N. (2016). Implementation of alternative methods for resolving legal disputes. *Private Law and Entrepreneurship. Issue 15.* 165-169. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Ppip_2016_15_41
4. Babadzhanian H. (2023). Self-regulation of retail trade in the Internet. *Legal Scientific Electronic Journal, No. 2.* 224-228. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/51.pdf

Баранов Олександр

д.ю.н., професор

Керівник Центру цифрової трансформації і права

ДНУ “Інститут інформації, безпеки і права”

НАПрН України

ORCID: orcid.org/0000-0003-3233-6687

Головко Ольга

к.ю.н., ст. викладач, старший дослідник,

кафедри інтелектуальної власності та приватного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Дубняк Марія

к.ю.н., ст. викладач, кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ORCID: orcid.org/0000-0001-7281-6568

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ EULIOT¹

Проект мав за мету створення навчальної дисципліни «Європейська інтеграція: законодавство та Інтернет речей», на основі нормативної бази ЄС дотичної до сфери Інтернету речей (IoT). Насамперед, йдеться про правове забезпечення застосування роботів та штучного інтелекту, кібербезпеки критичної інфраструктури, захисту персональних даних, верифікації та

¹ Дослідження проведено в межах виконання міжнародного проекту в сфері освіти «European Integration: legislation and the IoT» («Європейська інтеграція: законодавство та Інтернет речей», EULIOT) у межах напряму Жан Монне «Модуль» програми «Erasmus+» №620017-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (спільний проект КПІ ім. Ігоря Сікорського, Еразмус+ Жан Монне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальної діяльності та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein

ідентифікації суб'єктів, використання великих даних та хмарних технологій, розумних контрактів, технологій блокчейну тощо.

Тема проекту є вкрай актуальною для навчального процесу в університетах України, для національних політичних та фахових дискусій в умовах цифрової трансформації нашого суспільства в рамках інтеграційних процесів з Євросоюзом.

Особливостями реалізації проекту «Європейська інтеграція: законодавство та Інтернет речей» (EULIOT) безумовно є база його виконання — КПІ ім. Ігоря Сікорського, який об'єднує студентів технічних спеціальностей, які добре розуміють технології Інтернету речей, штучного інтелекту, робототехніки, великих даних та студентів правничого факультету, які вивчають правове регулювання. Спільні групи таких здобувачів, під керівництвом виконавців проекту утворили унікальну синергію в практичній роботі, що дозволяло аналізувати особливості європейського регулювання технологій Інтернету речей та правові проблеми його імплементації в Україні.

Організаційно викладання курсу відбувалося на базі створеного гуртка наукового спрямування [1], що дозволило органічно об'єднати студентів з різних факультетів університету.

У підсумку навчальна дисципліна “Правове забезпечення Інтернету речей в умовах євроінтеграції”, як результат виконання проекту, була внесена до каталогу вибіркових навчальних дисциплін циклу професійної підготовки освітньо-професійної програми «Господарське та адміністративне право і процес» спеціальності 081 “Право” другого (магістерського) рівня вищої освіти [3].

Інтегральним результатом проекту є створення курсу лекцій, посібника та інших матеріалів, а також викладання протягом трьох років цього курсу студентству декількох навчальних закладів України: “Ужгородського національного університету”, Національного університету “Одеська морська академія”, Поліського національного університету, та Луганського національного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

Окремим викликом було проведення освітніх заходів в умовах пандемії COVID-19, що обумовило особливу увагу до формування та реалізації комунікаційної стратегії. Виконавцями проекту було створено декілька спеціалізованих чатів в месенджері telegram, також організовано широке інформування з використанням сайтів кафедри, факультету, тематичної сторінки у соціальній мережі facebook.

Завдяки використанню різноманітних інформаційних каналів, широку інформаційну розсилку, популяризацію заходів проекту вдалось залучити широку громадськість до обговорення проблем удосконалення законодавства, за результатами яких було проведено всеукраїнську науково-практичну конференцію (29.01.2021), конференцію молодих вчених та студентів (02.11.2022), та міжнародну науково-практичну конференцію (05.05.2023). Основні наукові досягнення викладені в збірниках тез наукових конференцій

міжнародного проекту у сфері освіти EULIOT на спеціальному інформаційному ресурсі проекту [4].

ВИСНОВКИ. Виконання міжнародного освітнього проекту EULIOT має надзвичайно важливе значення для формування певного прошарку юристів зі знаннями і навиками, які є вкрай критичним для майбутнього України на шляху до економічного зростання в процесі інтеграції з ЄС, особливо, в тих секторах, які в першу чергу будуть піддаватись цифровій трансформації, зокрема впровадженню IoT, в економіці, промисловості, сільському господарстві, публічному секторі, медицині, освіті тощо.

Список використаних джерел:

1. Про створення гуртків у КПІ ім. Ігоря Сікорського (2020): наказ по університету КПІ ім. Ігоря Сікорського №7\21 від 03.02.2020 URL: https://dnvr.kpi.ua/wp-content/uploads/2020/02/2020_02_03Наказ_Гуртки.pdf
2. Ліцензійне умови провадження освітньої діяльності (2015) : Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 (зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>
3. Бевз С.І., Дубняк М.В. (2022) Каталог вибіркових навчальних дисциплін циклу професійної підготовки освітньо-професійної програми «Господарське та адміністративне право і процес» спеціальності 081 “Право” другого (магістерського) рівня вищої освіти. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 38 с. URL: <https://kigap.kpi.ua/wp-content/uploads/2022/10/Katalog-KIGAP-2022-2325-5.pdf>

Вівсюк Ірина

асистент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0001-9170-0886

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Період всесвітньої епідеміологічної кризи став передумовою організації дистанційної форми навчання в закладах освіти задля забезпечення освітнього процесу в умовах локдауну та карантинних обмежень, що були встановлені МОЗ України. В умовах воєнного стану в країні чимало абітурієнтів та студентів були вимушено переміщені як по території України, так і закордон, тому застосування цифрових технологій у вищих навчальних закладах в освітньому процесі дає можливість почати чи продовжувати навчання у вітчизняних закладах освіти.

Протягом 2022-2023 років для освітян закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти розпочнеться дистанційне навчання за програмою «Цифрові інструменти Google для освіти» від МОН і Google Україна [1].

Навчання освітян здійснювалося послідовно в три етапи:

- базовий рівень – для учасників, які прагнуть навчитися працювати з мобільними пристроями;
- середній рівень – для учасників, які прагнуть розібратися з установленим вебпереглядачем Google Chrome;
- поглиблений рівень – для учасників, які прагнуть навчитися працювати з ноутбуками Chromebook [1].

Дистанційне навчання дозволяє зробити освітній процес мобільний, диференційований та індивідуальний. Найбільш дієвими, простими, ефективними та безкоштовними для створення мультимедійного, інтерактивного контенту для комунікації, спільної роботи, візуалізації та гейміфікації навчання, як показала практика, є такі web-сервіси: Zoom, Classroom, ClassDojo тощо [2].

У вищих навчальних закладах обирають наступні web-сервіси: Zoom, Classroom, Meet, Teams, Moodle (табл.1) – також комунікація зі студентами відбувається за допомогою корпоративної пошти, месенджерів (Viber та Telegram).

Характеристика web-сервісів для забезпечення дистанційної та змішаної форм навчання

Назва	Характеристика
Classroom	Простий інструмент, що зв'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, допомагає педагогам створювати і впорядковувати завдання, ефективно управляти й оцінювати прогрес (розвиток) учнів, виставляти оцінки, коментувати й організувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу або в режимі дистанційного навчання, здійснюючи постійний взаємозв'язок.
Moodle	Платформа вільного навчання, яка може поєднувати у собі комунікацію між педагогами та учнями (студентами). Надає розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, зокрема й дистанційного та безліч можливостей, серед яких: виконання завдань, завантаження файлів, обмін повідомленнями, оцінювання та календар подій.
Microsoft Teams	Центр для командної роботи в Office 365. Це більш спрощений варіант систем управління навчанням, проте він дозволяє класу чи навчальній групі комунікувати та обмінюватися файлами. Програма об'єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чат для обговорень, файлообмінник та корпоративні програми.
Google Meet	Один із додатків пошукової системи Google. Його можна використовувати як для синхронного навчання в поєднанні з Google Classroom. Крім того даний додаток можна використовувати для дітей з особливими потребами під час індивідуального або інклюзивного навчання.
Zoom	Сервіс для проведення онлайн-конференцій, тренінгів та вебінарів. Інструмент для відеоконференцій, який надає викладачам та учням спосіб синхронної зустрічі в Інтернеті через персональний ПК/ноутбук чи мобільний телефон із використанням відео та без нього.

Джерело: сформовано автором на основі [3,4]

Таким чином, зважаючи на дослідження інноваційних технологій, які дозволяють забезпечити освітній процес в дистанційній, очній та змішаній формах, можна зробити висновок, що в умовах кризових явищ сфера освіти має адаптуватися до зовнішніх викликів. Забезпечення безперебійного та доступного освітнього процесу можливе за рахунок застосування web-сервісів, платформ та соціальних мереж, яких є багатогранний вибір та можна підібрати декілька для комфортного викладання та засвоєння матеріалу студентами, активної комунікації тощо. Варто відмітити про зацікавленість держави в розвитку освітан та підвищення їх кваліфікації на основі безкоштовних курсів для цифровізації та діджиталізації процесу навчання.

Список використаних джерел:

1. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022) Google Digital Tools for Education: Training for educators, teachers and professors begins on July 25. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-instrumenti-google-dlya-osviti-25-lipnya-rozpochinayetsya-navchannya-dlya-vihovateliv-vchiteliv-i-vikladachiv>
2. Mukoviz O. P. & Sych M. (2021) The use of digital technologies in the educational process of elementary school during distance learning. URL:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fSnVeWTKCiUJ:https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyni-osvitni-tekhnohiiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/654-vikoristannya-tsifrovikh-tekhnologij-v-osvitnomu-protsesi-pochatkovoji-shkoli-pid-chas-distantsijnogo-navchannya&cd=20&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

3. Innovative technologies in the modern educational space: a collective monograph (2020). By General. edited by G.L. Efremova. *A. S. Makarenko Publishing House of the Sumy DPU*, 444.

4. Using the Zoom service in distance learning conditions (2021). URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-servisuzoom-v-umovah-distanciynogonavchannya-243003.html>

Гибало Анастасія

*студентка Державного торговельно-
економічного університету*

Хмурова Вікторія

*к.е.н., доц., доц. кафедри
менеджменту Державного торговельно-
економічного університету*

ORCID: orcid.org/0000-0002-6398-6351

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ – ОСВІТНЯ СКЛАДОВА

Представництво України у ролі вагомого геополітичного суб'єкта на європейському просторі – це невід'ємний компонент у формуванні та встановленні нової європейської системи міжнародних зв'язків та відносин, істотним результатом якої є сприятливе розміщення - у самому серці Європи.

Сучасне становище України на світовій арені узагальнює статус у ролі держави-учасника багатогранної культури і цивілізації серед інших: подолання соціальних бар'єрів, поглиблене середовище для співіснування різних просвітницьких та затверджених світовий демократичний устрій.

В умовах повномасштабного вторгнення, що зумовило економічні, соціальні та політичні кризи усіх провідних держав, крок України до курсу на євроінтеграцію актуалізує проблему ефективності та якості ведення вищої освіти та її відповідності заданим стандартам. За словами медіааналітика проекту Euroscore Мережі "АНТС", Андрія Любарця: "Реформа системи шкільної та університетської освіти – одна із найбільш успішних реформ, які впроваджуються в Україні протягом останніх років», [1] – акцентуємо увагу про необхідність об'єднання з країною-сусідом. Зміни у системі вищої освіти – гідний приклад майбутнього результату орієнтації на західні стандарти, що є поштовхом до реалізації давно необхідних Україні змін. Мова та освіта – це леймотив повноцінного об'єднання на шляху формування міцної економічної безпеки та соціально-економічного прогресу суспільства.

Головний крок – усвідомлення синергії у функціонуванні та управлінні загальної структури закладів вищої освіти нашої держави. На сьогоднішній день Україні підвладні принципи традиційної радянської моделі освіти: централізоване управління, орієнтація на дисципліну, надання фактичних знань

і заохочення більш успішних учнів. Розрахунковий аналіз останніх років навчання та рейтингів дає змогу виокремити наступні негативні наслідки та актуальні проблеми:

- відсутність можливості врахування потреб окремих регіонів і закладів, що призводить до неефективного управління ресурсами та віддаленими рішеннями;
- соціальна нерівність в освітньому доступі, що обмежує потенціал та можливі результати другої категорії дітей чи студентів - менш обдарованих;
- неповна адаптація до сучасних технологічних і культурних викликів: недостатньо враховується цифрова грамотність, інтеркультурна освіта;
- більш застарілі методики викладання теоретичних та практичних блоків у навчанні через актуальність та впровадження активних інтернет-ресурсів. Цей аспект обмежує розвиток критичного мислення, правильного пошуку необхідної інформації та її використання;
- малорозвинена дуальна освіта, що зупиняє співпрацю підприємств з навчальними закладами та демотивує студентів-працівників у подальшій роботі.

Тісна взаємодія з найближчою країною-сусідом - Республікою Польщею як членом Європейського Союзу - прискорює процедуру вступу України до Асоціації країн та виступає запорукою у нововведені перманентних реформ в освітньому секторі, що, в першу чергу, покращує особисту конкурентоспроможність на світовому ринку та закріплює економічну самостійність незалежної суверенної держави. Представлені гілки розвитку сприятимуть підвищенню ефективності управління ресурсами, освітніми закладами та експортно-імпортними операціями.

Поетапна євроінтеграція висвітлює актуальні альтернативні підходи та рішення для українських ЗВО, що збігаються на оптимальному поєднанні вітчизняних й зарубіжних традицій. Базовий перелік навчальних реформ:

- розвиток компетенцій замість фактичного знання;
- орієнтація на розвиток "м'яких навичок";
- відхід від "змагальності" у навчальному процесі;
- повний відхід від централізованого управління.

Ключовий принцип Польщі в сучасному підході до освіти – це орієнтація на навички та вміння, замість надання фактичного бекграунду знань. Зазначена система здобуття освіти припиняє існувати в якості самоцілі й узагальнює в собі засіб формування особистих умінь. Основним методом є наявність діяльнісного компоненту. Учні чи студенти, працюючи у парах, роблять акцент на невеликих дослідах чи аналізах, що сприяють формуванню власних висновків для практичного застосування тих чи інших компетенцій. Додатковою складовою є розвиток соціально-емоційних або "м'яких" навичок. Серед них – здатність до емпатії, стресостійкість, вміння дослухатися до своїх емоцій. Практичні аспекти нової освітньої бази європейської держави розвивають лідерські навички у

команді, які слугують гідним підґрунтям модернізації менеджменту провідних сфер. Автономія вузів являє собою окремі управлінські повноваження, що закріплюють ієрархію та гнучку взаємодію навчальних закладів між собою.

Наразі пропоную розглянути базовий пакет соціальної допомоги, орієнтований на українських студентів, від Республіки Польщі в умовах воєнного стану. Понад 50-ти університетів країни-сусіда пропонують інтеграцію для кожного українця-абітурієнта, який в змозі вступити або перевестися з будь-якого ЗВО України. Головна відмінність – це спрощена процедура зарахування: відміна складання іспитів зовнішнього незалежного оцінювання. Освітні привілеї надають можливість вступу для внутрішньо переміщених осіб, або тих, хто, згідно обставин, перебував під окупацією. Перший з трьох років навчання на освітній ступінь бакалавра викладається українською мовою з наданням безкоштовних курсів польської. Адаптивний період лімітується протягом двох семестрів з можливістю надання ліжко-місця у гуртожитках та отримання фінансової допомоги. При цьому, варто зазначити, що кожен громадянин нашої держави, закінчивши навчання, отримує диплом ЄС зразку.

Таким чином, збудована стратегічна ланка євроінтеграції Польщі-України пропонує інноваційне бачення освітнього сектора у форматі європейського простору. Спільний «квадрат знань»: освіта, дослідження, інновації та послуги суспільству - зелений перехід на засадах ідентичності та цінностей, що забезпечують синергію усіх пріоритетів розвитку освітнього партнерства. Великою перевагою є активне функціонування європейської програми Erasmus+. Освіта та професійний розвиток, молодь і спорт - ключові аспекти охоплені цією кампанією. Головна ціль – сприяння академічній та неформальній мобільності у сфері освіти та професійного розвитку. Разом з цим, модуль Erasmus+ працює для досягнення розвитку співпраці, якості, інклюзії, креативності та інновацій на рівні організацій, підтримує навчання та проведення досліджень з питань європейської інтеграції.

На державному рівні простежуємо взаємну зацікавленість у встановленні реформ в Україні за наступними напрямками:

- підтримка освіти – української у Польщі та польської в Україні – розвиток національних меншин;
- залучення професійної спільноти в досвіді роботи по обміну студентів та залученню у міжнародні наукові конференції;
- розвиток професійної освіти.

Необхідно акцентувати увагу, що гарантією оптимального та ефективного процвітання взаємодії двох країн-сусідів є багаторічний практичний досвід плідної співпраці, зокрема у польському проекті «Підтримка реформи освіти в Україні».

Підсумовуючи, треба зазначити, що синергія гуманістичних традицій української педагогіки та зарубіжного досвіду виховання особистості, здатної до

активних самостійних дій, дозволить створити динамічну, мобільну модель освітньої системи та вдосконалити управлінську діяльність на залежному рівні.

Список використаних джерел:

1. Рубрика все по поличках: "Євроінтеграція" шкіл: як європейські підходи змінюють українську освіту (2023). URL:<https://rubryka.com/blog/eurointegration-of-schools/>
2. Shyian R. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України–К.: Вид-во 2016.–44 с. URL:<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/112/2016-02-16Poland.pdf>
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: Ірина Верещук: Освіта – один з інструментів інтеграції у європейський простір (2023). URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/iryna-vereshchuk-osvita-odyn-z-instrumentiv-intehratsii-u-ievropeiskyi-prostir>
4. Ukrainian in Poland: Українців у Польщі запрошують на безкоштовне навчання до Варшавського університету (2023). URL:<https://www.ukrainianinpoland.pl/uk/ukrainians-in-poland-are-invited-to-study-for-free-at-the-university-of-warsaw-nw-uk/>
5. Vashchuk F.G., &Artemov I.V., &Vashchuk O.M. (2011). Серія «Євроінтеграція: український вимір», Випуск 16 "ІНТЕГРАЦІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ". URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3717>

Максим Горшков

*старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна*

ORCID: orcid.org/0000-0002-0029-4809

MASSIVE OPEN ONLINE COURSES ЯК МЕТОД ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблему професійної підготовки сучасного фахівця, який відстежує нові тенденції та йде в ногу з часом, може допомогти вирішити ідея безперервної освіти. Оскільки сучасна наука розвивається дуже швидко, то не дивно, що кількість таких фахівців зростає. Часто професійні знання, здобуті людиною, застарівають і потребують оновлення вже через декілька років. Відповідаючи на сьогоднішні виклики та потребу в підготовці фахівців держава дала можливість забезпечити безперервну освіту згідно з новим Законом про освіту, завдяки якому будь-який фахівець має право обрати один із видів освіти протягом життя - формальну, неформальну чи інформальну.

Перспективи врахування специфіки неформальної та інформальної освіти в освітній парадигмі розглянуті О. Аніщенко, І. Ахновською, І. Жукевич, Л. Лук'яною, Н. Павлик, С. Приймою, та іншими науковцями.

Диференціація двох концепцій освіти (формальної та неформальної) у поєднанні із задекларованою багатьма світовими освітніми меморандумами концепцією навчання протягом усього життя призвела до виокремлення ще одного виду освіти – інформальної. Інформальна освіта - це цілеспрямована чи свідомо, але не інституційна форма навчання. Вона менш організована та структурована, ніж формальна та неформальна освіта. Інформальна освіта може включати в себе освіту в сім'ї, на роботі, у місцевій громаді та діяльність у повсякденному житті незалежно, сімейно чи соціально орієнтовану. Інформальна освіта означає законодавче врегулювання прав людини на самоосвіту, визнання самоосвіти як вагової складової системи освіти [1].

Концепція неформальної освіти почала розвиватися на початку 1970-х років. Сьогодні на сайті законодавства Європейського Союзу можна знайти декілька сотень документів, що так чи інакше стосуються неформальної та інформальної освіти. Резолюція про значення формальної та інформальної освіти в рамках європейської молодіжної сфери підкреслює важливість цих видів освіти для досягнення нових стратегічних цілей, пов'язаних із зміцненням зайнятості, економічними реформами та соціальною єдністю, як невід'ємними складовими економіки, що базується на знаннях.

Рекомендації Ради ЄС з оцінювання неформальної та інформальної освіти зазначають, що оцінювання результатів навчання, а саме знань, навичок та

компетентностей здобутих через неформальну та інформальну освіту, може відігравати важливу роль у розширенні можливостей працевлаштування та мобільності. А також у підвищенні мотивації до безперервного навчання, особливо для низько кваліфікованих осіб та представників неблагополучних у соціально-економічному відношенні груп населення. Резолюція також зазначає значення неформальної та інформальної освіти і адекватного оцінювання відповідних результатів навчання в контексті вирішення проблем, пов'язаних з безробіттям серед молоді та старінням населення. На підставі цього документа розроблено Європейські директиви з оцінювання неформальної та інформальної освіти [2].

Завдяки своїй максимальній незалежності інформальна освіта закономірно наділена рядом переваг і недоліків. Вона здійснюється в будь-який зручний час і в будь-якому місці, являючи собою засвоєння знань та набуття умінь і навичок безпосередньо в ході професійної або непрофесійної діяльності, однак не передбачає отримання здобувачем будь-яких документальних свідчень, тому можливість її визнання на законодавчому рівні є вкрай ускладненою. Питання щодо валідації знань, набутих за допомогою інформальної освіти ініційоване на урядовому рівні у Німеччині, Франції, Нідерландах та деяких інших країнах, однак результати проходження відповідних тестів «на професійну придатність» все ж не виступають альтернативою результатам отримання формальної освіти. В Україні наказу «Про затвердження порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у вищій та фаховій передвищій освіті» надає право та порядок визнання на розсуд вищих навчальних закладів.

Варто уточнити, що поняття «інформальна освіта» не тотожне поняттю «самоосвіта», оскільки остання входить до складу першої. Самоосвіта є цілеспрямованим способом самостійного отримання особистістю знань і спрямована на досягнення заздалегідь поставленої мети, яка в ході пізнавальної діяльності підлягає суттєвій корекції, тоді як інформальна освіта може здійснюватись не тільки усвідомлено, а й неусвідомлено. Прикладом інформальної освіти фахівця виступає ініційоване ним самим відвідування лекцій, перегляд відеоуроків, отримання професійно корисної інформації із ЗМІ та спеціалізованої літератури, а також набуття знань безпосередньо в процесі виконання професійних завдань тощо. З одного боку, це уможливорює підвищення конкурентоспроможності фахівця на ринку праці завдяки оволодінню ним відмінними від фахівців-конкурентів знаннями, уміннями й навичками, з іншого – контекстуальний характер такої освіти породжує загрозу локальності її результатів, які можуть бути невизнаними й непридатними для застосування у змінених умовах. Мотиваційне джерело інформальної освіти одночасно виступає елементом ризику для професійної діяльності, оскільки фахівець ще не володіє необхідним інструментарієм для вирішення актуалізованого завдання [3].

З розвитком глобального інноваційного освітнього середовища інформальна освіта дорослих отримала новий імпульс до розвитку, пов'язаний із

швидким створенням і поширенням контенту (змісту). Завдяки інформаційним технологіям істотно скоротився шлях від автора інформації до її споживача. Традиційні джерела знання – книги, конференції, журнали тощо вимагають значного часу, щоб інформація дійшла до кінцевого користувача. Глобальне інноваційне освітнє середовище створює знання негайно, у режимі реального часу. Даний вид контенту називають відкритим освітнім ресурсом (ВОР).

Перевага ВОР як джерела змісту освіти полягає в тому, що спільні тимчасові робочі групи (ad-hoc групи), які беруть участь у регулярному і змістовому насиченні ВОР, ефективніше, ніж окремі автори. Крім того, ВОР можуть містити особисті рекомендації, відображають ціннісні орієнтації та практичний досвід авторів. У цьому відношенні відкриті освітні ресурси соціальні і сприяють розвитку освіти дорослих і перетворюються вже на масові відкриті онлайн-курси (Massive open online course – MOOC) [4].

Відкриті інтернет-джерела анонсують, що MOOC дозволяють пройти навчання у викладачів провідних світових університетів – людей, які мають вагу в академічному світі, влитися в мультинаціональну студентську групу (на дискус-форумах), отримати документ, що підтверджує успішне проходження всього курсу. Найбільші онлайн-платформи викладають відеоматеріали та проводять оцінювання отриманих знань. У країнах Європейського Союзу навчання за допомогою MOOC-платформ є провідною формою отримання знань, умінь та навичок у системі інформальної освіти дорослих.

Сучасна глобальна тенденція полягає в тому, щоб рухатись до конвергенції та взаємодоповнюваності формальної, неформальної та інформальної освіти, а не до їх конкуренції. Інформальна освіта є найбільш інноваційною з точки зору класичної теорії і включає всі види освітньої діяльності, які не підходять під визначення формальної та неформальної освіти. Ця форма, зазвичай, характеризується недостатньою організованістю і може здійснюватися як на індивідуальному рівні (наприклад, самоосвіта), так і на рівні групи (наприклад, на робочому місці, у сім'ї, у вільний час). Неформальна освіта найефективніше змінює моделі поведінки людей у повсякденному житті.

Список використаних джерел:

1. Saveliev E. (2021) Informal education as a tool for the development of additional opportunities for young people. *Scientific notes of the "KROK" University*, 1(61). P 228–232. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-228-232>
2. Official Journal of the European Union. (2012) Council Recommendations of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning. https://eaea.org/media/policy-advocacy/validation/2012_council_recommendation.pdf
3. Yunyk I. (2022) Formal, informal and informal education and branding of a higher education teacher. *Academic studies. "Pedagogy" series*, 1. P. 221–228.
4. <http://academystudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/323>
5. Samoilenko O. (2019) MOOS platforms as a tool for informal education of adults. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*, 4 (88). pp. 103–116.

Гуцалюк Олексій

проректор з науково-педагогічної діяльності,

приватний заклад вищої освіти

«Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова»

м. Черкаси, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-6541-4912

Бондар Юлія

завідувач кафедри менеджменту авіаційної діяльності,

Льотна академія Національного авіаційного університету

м. Кропивницький, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-2269-6208

ГАРМОНІЗАЦІЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

На сучасному етапі суспільного прогресу однією з головних ознак цивілізованої, індустріальної країни є високорозвинений ефективний ринок освітніх послуг [1]. Ринок освітніх послуг в Україні тривалий час зазнає негативний вплив як внутрішніх факторів, так і зовнішніх. Неузгодженість законодавства також ускладнює реформування та зближення освіти, зокрема й вищої, до міжнародних та європейських умов освітнього простору, та сучасні демографічні тенденції зумовлюють негативну динаміку показників місткості ринку освітніх послуг та підвищення рівня конкуренції серед закладів й організацій, які їх пропонують.

Зниження рівня доходів населення та зростання рівня інфляції в країні впливають на скорочення платоспроможного попиту на послуги ринку. Знецінення знань в ієрархії потреб молоді і переконаність у неможливості знайти робоче місце за фахом занижують цінність та престижність навчання в очах молодого покоління. Вищезазначені фактори вимагають постійних корегувань стратегій закладів освіти та організаційних змін з метою пристосування до мінливого зовнішнього середовища і розвитку попиту [2].

Підкреслимо, що такі стратегії розвитку ринку освітніх послуг в Україні мають враховувати інтеграцію ринку освітніх послуг та власне систему освіти в ринок освітніх послуг Європейського союзу. Євроінтеграційні процеси у політичній та економічній сферах Української держави активно впливають на освітній процес.

З розвитком економічних процесів посилюється роль знань та вмінь. Знання та вміння водночас стають товаром на ринку освітніх послуг та ринку праці. Тому, вдосконалення ринку освітніх послуг є необхідною передумовою

практичної реалізації мети держави з соціально-орієнтованою економікою до зростання життєвого рівня населення [3, с. 617].

Варто вказати, що ринок освітніх послуг в Україні представляється як система відносин в ринкових умовах, з приводу купівлі-продажу освітньої послуги, яка в силу цього стає товаром. Важливо розуміти, що на даному ринку об'єктом купівлі-продажу є не сама освіта, як процес набуття знань, а освітня послуга, що включає в себе комплекс матеріальних та нематеріальних ресурсів, необхідних для процесу навчання. При цьому ринок освітніх послуг можна розглядати в двох аспектах: як самостійний елемент та як частину ринку праці [4].

Так, за даними Державного комітету статистики України щодо обсягів реалізованих освітніх послуг у період з 2019-2022 років лідером залишається вища освіта порівняно з професійно-технічними навчальними закладами – 1330,0 тис. осіб у 2019 році, що у 5 разів вище (269,4 студентів). Однак, кількість закладів порівнюваних освітніх рівнів має протилежне значення 756 тис. проти 289 тис. [5]. Підкреслимо, що у період з 2019-2022 років дошкільних та середніх навчальних закладах кількість учнів (споживачів послуг) збільшується, водночас, кількість студентів у вищих та професійно-технічних навчальних закладах освіти. Це пояснюється, від'ємними демографічними зрушеннями минулих років, а також еміграційними процесами сучасної молоді, яка прагне отримати якісну європейську вищу освіту та бути затребуваними на ринку праці країн ЄС.

Сьогодні в Україні гостро постали проблеми, пов'язані з недосконалістю механізмів взаємодії освіти та ринку праці. Потребує змін та доповнень нормативно-правова база, що регулює дане питання. У зв'язку з цим потребують удосконалення всі складові механізму регулювання взаємодії освіти та ринку праці. Одним із джерел цього процесу є вивчення та впровадження європейського досвіду стосовно регулювання взаємодії освіти та ринку праці. Це, у свою чергу, допоможе виробити ефективну освітню політику та політику зайнятості, які відповідатимуть кращим європейським стандартам [6].

Тому питання гармонізації ринку освітніх послуг ЄС та України залишається актуальним, насамперед з причин усунення еміграційних потоків потенційних студентів вищих навчальних закладів України та узгодження якості освіти відповідно до стандартів та вимог Європейського освітнього простору.

Розглядатимемо гармонізацію з точки зору зближення реалізації освітніх послуг та зближення системи вищої освіти України та країн ЄС, а також зближення до єдиних норм створених у країнах ЄС щодо функціонування ринків освітніх послуг. Так, слід розуміти, що у напряду створення гармонічних систем вищої освіти в Україні відповідно до норм вищої освіти у країнах ЄС, варто дотримуватися освітньої концепції Болонського процесу: формування на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, названої

Провідними чинниками формування передумов до гармонізації вищої освіти та ринку освітніх послуг ЄС та України можна вважати такі:

- відновлення та кристалізація історичних, політичних та соціальних контекстів;

- формування та підтримка особливостей культурно-національних традицій, переконань та поглядів викладача, його статусу, ролі, компетентності та професійних функцій;
- упровадження сучасних міжнародних педагогічних ідей: інтеграція, професіоналізація, універсалізація тощо.

Зазначені передумови практично реалізуватимуться Україною не лише як партнера, так і майбутнього члена Союзу з урахуванням досвіду країн ЄС щодо гармонізації ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти. Підкреслимо, що основними напрямками щодо цього процесу узгодження функціонування ринку освітніх та системи вищої освіти інституціями ЄС виокремлено:

- 1) гармонізація законодавства;
- 2) інноваційний розвиток в умовах постіндустріального суспільства;
- 3) забезпечення цільового фінансування на основі створення фондів заохочення інновацій та інвестицій у людський капітал;
- 4) комерціалізація науково-дослідницької діяльності ЗВО.

Таким чином, процес гармонізації розглядається у контексті зближення реалізації освітніх послуг та зближення системи вищої освіти України та країн ЄС. Основними напрямками процесу узгодження функціонування ринку освітніх послуг та системи вищої освіти інституціями ЄС: гармонізація законодавства; інноваційний розвиток в умовах суспільства знань; забезпечення цільового фінансування на основі створення фондів заохочення інновацій та інвестицій у людський капітал; комерціалізація науково-дослідницької діяльності закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Avigdor G. (2011). Legislation of the EU member states in the field of innovative activity. *Innovation policy and legislation in the European Union and Ukraine: formation, experience, directions of convergence: materials of the international symposium (Kyiv, June 2-3, 2011)*. 298-349.
2. Khandiy O. (2015). Study of the peculiarities of the market of educational services of higher educational institutions. *Economy and the state*. 4. 44-47.
3. Malyukina A. (2014). Analysis of the educational services market in Ukraine. *Demography, labor economy, social economy and politics. Global and national economic problems*. 2. 617-620.
4. Hutsaliuk O., Navolokina A. (2020). Research on the economic interaction between the labor market and human resources in the healthcare sector in Ukraine. *Economic innovations*. 22. 1 (74). 37-51.
5. Demographic and social statistics. Education. (2023). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Lavrynenko L. (2016). Interaction and interrelationship of the labor market and the market of educational services. *Demography, labor economy, social economy and politics. Global and national economic problems*. 9. 592-596.
7. Leshchenko G., Bondar Iu., Kirstya A. (2022). Socio-economic development of research activities of higher education institutions. *Herald of economic science of Ukraine*. 1 (42). 87-93.

Завгородня Єлизавета

аспірантка кафедри міжнародного менеджменту,

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-0549-7020

Мельник Тетяна

професор кафедри міжнародного менеджменту,

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-3839-6018

РОЗВИТОК ПРОГРАМ НАВЧАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З розповсюдженням цифрових технологій і розвитком кіберзлочинності для окремих осіб і організацій стало важливо віддавати пріоритет обізнаності та освіти з кібербезпеки з метою формування культури кібербезпеки. Відповідно до прогнозів Forbes (2023), до кінця 2024 р. негативний вплив кібератак на світову економіку перевищить 10,5 трлн. дол. США. За іншим прогнозом (Gartner, 2023), до 2024 р. зловмисники перейдуть до безпосереднього впливу на інформаційні процеси за допомогою атак соціальної інженерії (фішинг або кампанії зловмисного ПЗ), розроблених спеціально для націлювання на певні галузі чи регіони, що ускладнить процес захисту інформації на основі сигнатур без втручання людини. У результаті для організацій всіх типів власності буде важливо не лише інвестувати в передові технології, але й забезпечити, щоб співробітники були добре навчені тому, як розпізнавати типові методи атак, які сьогодні використовують хакери.

Фахівці Всесвітнього економічного форуму зазначають, що для заповнення світового дефіциту кадрів у сфері кібербезпеки необхідно 3,4 млн. фахівців (World Economic Forum, 2022). Крім того, було виділено дві принципові проблеми: глобальна прогалина в навичках кібербезпеки та відсутність різноманітності в робочій силі з кібербезпеки. Додатково, очікується, що до 2025 р. понад 50% інцидентів у сфері кібербезпеки будуть спричинені нестачею спеціалістів у сфері кібербезпеки (Gartner, 2023).

Перший підхід до подолання розриву в навичках кібербезпеки полягає в підвищенні кваліфікації та перекваліфікації наявного персоналу, оскільки ІТ-експерти вже володіють необхідними фундаментальними знаннями для роботи в

сфері кібербезпеки. Однак, в галузі все ще спостерігається надмірний акцент на сертифікації та офіційні документи замість практичних навичок, досвіду і навичок спілкування кандидатів, які можуть вказувати на його здатність працювати краще в реальних сценаріях. Зазначимо, що наразі 53% і 55% представників покоління «X» і «бумерів», які працюють у сфері кібербезпеки, починали саме з ІТ. Крім того, що стосується самонавчання та нетрадиційної акредитації, 20% жінок і 14% чоловіків у сфері кібербезпеки є самоучками (ISC2, 2021).

Другий підхід націлений на формування та розвиток культури безпеки серед нетехнічних кадрів, які є першою лінією захисту організації від можливих несанкціонованих втручань. Зокрема, відповідно до дослідження людські помилки спричинили приблизно 88% успішних кібератак (CISOMAG, 2020). Подібна статистика наочно демонструє нагальну потребу зосередитися на навчанні нетехнічних працівників розпізнавати та захищатися від поширених кіберзагроз завдяки запровадженню комплексних освітніх програм з кібербезпеки та регулярних тренінгів, щоб надавати співробітникам актуальну інформацію про поточні загрози та навчати виявляти ознаки атаки. Нарешті, створення культури кібербезпеки також означає сприяти безпечним практикам, таким як використання надійних унікальних паролів для всіх облікових записів, увімкнення багатофакторної автентифікації і забезпечення безпечного налаштування та швидкого оновлення пристроїв, які використовуються для роботи.

Досвід війни в Україні виявив потенціал для кібератак на військову та цивільну інфраструктуру в 2024 р. Найпоширеніші тактики включали фішингові атаки, спрямовані на отримання доступу до систем з метою збою та шпигунства, а також розподілені атаки на відмову в обслуговуванні для вимкнення комунікацій, комунальних послуг, транспорту та інфраструктури безпеки (Forbes, 2023). Зазначимо, попри те, що ЗВО України щороку випускають приблизно 2 тис. магістрів та бакалаврів у сфері кібербезпеки та захисту інформації, вітчизняній галузі кібербезпеки все ще бракує кваліфікованих фахівців (Економічна Правда, 2023). До того ж, система вітчизняної формальної освіти більше фокусується на формуванні змістовної теоретичної бази, ніж на якісних практичних навичках.

Враховуючи, що проблема нестачі кваліфікованих кадрів у сфері кібербезпеки є спільною для державного та приватного секторів, постає нагальна потреба в кооперації зусиль для системного оновлення та розширення програм з підготовки та перепідготовки фахівців з кібербезпеки. Зокрема, основним недоліком сучасної вітчизняної системи освіти полягає в неспроможності формальної освіти забезпечити майбутніх фахівців із захисту інформації повним спектром знань та навичок, необхідних на сучасному ринку праці в кібербезпеці (ЗВО пропонують освітню програму 125 “Кібербезпека” у галузі знань 12 “Інформаційні технології”). Окремим напрямом співпраці в форматі «держава-бізнес» може стати визнання та розширення переліку професій у вітчизняному Класифікаторі професій та розробки актуальних та відповідних систем

оцінювання компетентностей майбутніх фахівців (наявні 26 посад у сфері кібербезпеки – код КП 2139.2).

Передусім синергія держави та бізнесу в реформуванні освіти з кібербезпеки повинна враховувати:

- 1) забезпечення фінансової та матеріальної складової проєктів та програм університетської освіти з кібербезпеки;
- 2) створення сприятливих умов збереження талановитих фахівців з кібербезпеки у ЗВО та ін. державних установах;
- 3) спільну розробку спеціалізованих курсів та програм навчання з кібербезпеки;
- 4) проведення галузевих конференцій, семінарів та тренінгів для підвищення кваліфікації фахівців з кібербезпеки;
- 5) розширення можливостей співпраці між ЗВО та ІТ-компаніями для організації стажувань та практик для студентів.

Освітні програми можуть враховувати різноманітні галузеві напрями, наприклад: управління ризиками в сфері кібербезпеки, аналіз даних та кіберінтелекту, кіберфізичну безпеку, кібергігієну, криптографію та захист інформації, кібербезпеку мереж та інфраструктури, кіберзахист промислових/медичних/фінансових/транспортних систем, кібербезпеку в електронній комерції та оборонній галузі.

Варто зазначити, що при розробці освітніх програм ЗВО з кібербезпеки необхідно враховувати специфічні проблеми та потреби відповідних галузей з кількох причин. По-перше, адресування потреб окремих галузей в освітніх програмах дозволяє формальній освіті розвивати в студентах практичні навички і знання, які будуть корисними у реальних ситуаціях в їх майбутній професійній діяльності. По-друге, подібний підхід формує відповідність освітніх програм потребам ринку праці в кібербезпеці. Нарешті, адресність освітніх програм дозволяє підтримувати достатній рівень конкурентоспроможності в галузі кібербезпеки як складової забезпечення національної безпеки та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Forbes (2023). The 10 Biggest Cyber Security Trends In 2024 Everyone Must Be Ready For Now. URL: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2023/10/11/the-10-biggest-cyber-security-trends-in-2024-everyone-must-be-ready-for-now/?sh=56d586335f13>
2. Gartner (2023). Gartner Unveils Top Eight Cybersecurity Predictions for 2023-2024. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2023-03-28-gartner-unveils-top-8-cybersecurity-predictions-for-2023-2024.html>
3. World Economic Forum (2022). To fill the cybersecurity skills gap, the sector needs to boost diversity. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/12/how-boosting-diversity-cybersecurity-skills-gap/>

4. Gartner (2023). Gartner Predicts Nearly Half of Cybersecurity Leaders Will Change Jobs by 2025. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2023-02-22-gartner-predicts-nearly-half-of-cybersecurity-leaders-will-change-jobs-by-2025>
5. ISC2 (2021). 2021 Workforce Study. URL: <https://media.isc2.org/-/media/Project/ISC2/Main/Media/documents/research/ISC2-Cybersecurity-Workforce-Study-2021.pdf?rev=5ede8b928b3d43888fae31cf4424265e>
6. CISOMAG (2020). “Psychology of Human Error” Could Help Businesses Prevent Security Breaches. URL: <https://cisomag.com/psychology-of-human-error-could-help-businesses-prevent-security-breaches/>
7. Економічна Правда (2023). Кібербезпека потребує кадрів: чому держава та бізнес повинні співпрацювати. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/27/697467/>

Іванченко Галина

*Доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут*

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-5654-1514

Веслова Яна

*старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут*

ДТЕУ, Україна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах воєнного стану в Україні релокація бізнесу набуває великих масштабів. Адже в зоні бойових дій наразі підприємці не мають можливості продовжувати власну діяльність. Частина підприємств частково або повністю втратили виробничі потужності через вимушену міграцію людей на захід України і за кордон, змін бізнес-логістики. Наразі найбільшими проблемами українських підприємств в умовах воєнного стану є: втрата ринків збуту, дорогі кредити, мобілізація працівників, дефіцит енергоресурсів.

З метою вирішення даної проблеми Міністерством економіки України було розроблено Програму релокації підприємств¹, яка передбачає відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони Західної України. За умовами програми до неї може бути долучене будь-яке підприємство, шляхом повної або часткової релокації власних потужностей.

В Україні від початку війни 800 підприємств було релоковано з небезпечних регіонів за підтримки держави. На сьогодні 623 підприємства вже працюють на новому місці, 239 здійснюється пошук підходящої локації або способу транспортування. Понад 650 підприємств, які планували релокувати власні виробничі потужності, відмовились від переміщення у зв'язку з

¹ Програма релокації підприємств. (б. д.). Міністерство економіки України. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>.

деокупацією територій, на яких вони розташовані². Окрім того, наразі деякі підприємства повертаються на попередні місця роботи у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, 44 підприємства повернулись в Харківську, Чернігівську та Сумську область. Найбільше підприємств релокувались до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей.

Основними передумовами прийняття рішення щодо релокації бізнесу є аналіз ризиків і загроз, пов'язаних з військовими діями. Це може включати такі аспекти, як зони конфлікту, можливість атак та їх наслідки для підприємства. Планування релокації є критичним етапом у формуванні стратегії підприємства в умовах воєнного стану. Цей процес включає ретельне планування фінансових витрат, логістики, перевезення обладнання та персоналу. Планування релокації передбачає певні дії, які допоможуть забезпечити безпроблемне переміщення підприємства.

Таким чином, планування релокації включає ретельний аналіз фінансових витрат, розробку логістичного плану та планування перевезення обладнання та персоналу. Ці аспекти дозволяють підприємству зробити обґрунтовані рішення та забезпечити успішну реалізацію стратегії релокації в умовах воєнного стану.

Основні етапи розробки стратегії релокації підприємства в умовах воєнного стану:

Аналіз потенційні переваги та недоліки релокації

Дослідження ринку

Планування бюджету

Юридичні та нормативні аспекти

Управління робочою силою. Процеси адаптації та орієнтації

План комунікації

Налаштування інфраструктури. Планування робочого простору

Планування транспортування та логістики

Адаптація бізнес-модель і стратегії

Оцінка релокації

На першому етапі власникам бізнесу та топ менеджменті компанії необхідно провести ретельний аналіз потенційні переваги та недоліки переїзду, враховуючи такі фактори, як орендна плата, вартість робочої сили, податки та транспортні витрати.

З метою прийняття рішення щодо нового місцезнаходження підприємства на наступному етапі необхідно провести ретельний аналіз ринку, враховуючи

² За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. (б. д.). Міністерство економіки України. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>.

демографічні показники клієнтів, місцеву конкуренцію та можливості для зростання.

На етапі «Планування бюджету» готується детальний бюджет процесу переїзду, включаючи витрати на проїзд, поселення, страхування та інші різні витрати. Також на даному етапі формуються графіки переїзду, від початкового дослідження до поселення на новому місці.

На наступному етапі власникам бізнесу варто переконатися, що на підприємстві є всі необхідні дозволи та ліцензії для здійснення діяльності.

В рамках Програми релокації підприємств³, що передбачає відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони Західної України, будь-яке підприємство може здійснити повну або часткову релокацію потужностей. Для того, щоб стати учасником програми підприємцям потрібно подати заявку на переміщення вказавши спеціалізацію підприємства, кількість працівників, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, розміщенні співробітників, а також спосіб транспортування.

Управління робочою силою передбачає планування потенційних кадрових зміни, включаючи найм місцевих працівників, переведення наявного персоналу та можливі звільнення. На даному етапі варто враховувати, що частина співробітників підприємства може не підтримувати ідею переїзду. На даному етапі також важливо підготувати план адаптації для нових та існуючих співробітників, провести інструктаж та навчання для персоналу з метою швидкої адаптації.

На наступному етапі менеджменту компанії необхідно розробити чіткий план комунікації для співробітників, клієнтів та інших зацікавлених сторін, щоб тримати їх у курсі під час зміни місцезнаходження підприємства..

Наступний етап «Налаштування інфраструктури. Планування робочого простору» передбачає оцінку потенційних місць розташування офісів, доступних приміщень, договорів оренди, а також налаштування інфраструктури, включаючи телекомунікації, засоби безпеки та комунальні послуги, є на місці та функціонує перед переїздом. Забезпечення безпеки на робочому місці є першочерговим завданням підприємства під час релокації в умовах воєнного стану. Таким чином, на даному етапі менеджменту компанії варто передбачити контрольні пункти та системи безпеки; доступ до робочих приміщень, використовуючи системи пропускового режиму, електронні ключі та інші технології контролю доступу; розробити план евакуації та встановити пожежні сигналізаційні системи, обладнання для гасіння пожеж; забезпечити захист

³ Програма релокації підприємств. (б. д.). Міністерство економіки України. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>.

конфіденційної інформації, використовуючи шифрування, системи контролю доступу до даних та інші заходи кібербезпеки.

Після проведення аналізу та оцінки попередніх етапів керівництву компанії важливо прийняти рішення щодо транспортування та логістики, а саме: переміщення людей, обладнання та інвентарю до нового місця, враховуючи потенційні проблеми та збої під час переходу. Проте для ефективної релокації важливо адаптувати бізнес-модель і стратегії, передбачити потенційні коригування, з метою задоволення місцевого ринку та використання нових можливостей. На кожному етапі розробки стратегії релокації важливо підготуватися до непередбачених проблем, розробивши плани на випадок надзвичайних ситуацій, таких як затримки, перевищення витрат або проблеми з утриманням співробітників.

На етапі «Оцінка релокації» варто регулярно оцінювати успішність переїзду з точки зору фінансових показників, задоволеності співробітників і зростання частки ринку та за потреби вносити корективи у стратегію.

Отже, вибір нового місцезнаходження, планування релокації, забезпечення безпеки та навчання персоналу є ключовими аспектами формування стратегії релокованих підприємств в умовах воєнного стану. З метою забезпечення успішного процесу релокації менеджменту підприємства необхідно ретельно вивчати потенційні місцезнаходження та аналізувати їх з точки зору безпеки, доступності ресурсів та інфраструктури; розробити детальний план релокації, включаючи фінансові витрати, логістику та перевезення обладнання та персоналу; забезпечити безпеку на робочому місці, створюючи захисні споруди, системи відеоспостереження та навчаючи персонал діяти в умовах загрози; проводити регулярне навчання та тренування персоналу з питань безпеки та дій в надзвичайних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Програма релокації підприємств. (б. д.). Міністерство економіки України. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
2. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. (б. д.). Міністерство економіки України. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>
3. Корчинський, І. О., & Щадило, М. І. (2022). Стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління.*, (5). https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_5_2022
4. Кундеева, Г., & Мартинюк, Л. (2022). Релокація як спосіб відновлення та підтримки бізнесу у період агресії. Конкурентоспроможність

національної економіки: *Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції*, 106-108.

5. Омельчак, Г. (2023). Особливості формування конкурентоспроможності підприємств в умовах воєнного стану. *Економічний простір*, (184), 114–117.

ІННОВАЦІЙНЕ ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Вступ України на шлях інноваційного розвитку економіки зумовив модернізацію всіх галузей, в тому числі й освітньої сфери. Заклади освіти, які впроваджують у свою діяльність інноваційні розробки, активно використовують досягнення науки є рушійною силою для просування інноваційного розвитку та необхідних сутнісних перетворень у системі освіти. Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти.

Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів вищої освіти.

Один із ключових аспектів інноваційного підходу до освіти – це індивідуалізація навчання, надання кожному студенту можливості вчитися на своєму рівні у відповідності до своїх потреб та інтересів. Зрозуміло, що йдеться про використання методів навчання, які дозволятимуть студентській молоді зосередитись на своїх сильних позиціях та розвивати слабкі [1].

Особливої актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів. Варто зазначити, що в цей складний час і самі науково-педагогічні працівники стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти.

Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами. І під час війни, і після її завершення головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості освіти на всіх рівнях. Тому цілком закономірним є проведення наукових досліджень в освіті та втілення їх результатів у практику роботи, впровадження інноваційних технологій,

забезпечення закладів вищої освіти новими засобами навчання, науково-методичною та навчальною літературою.

Особливої актуальності набувають: дистанційне навчання, цифровізація освіти, здоров'язбережувальних практик, психолого-педагогічної підтримки. За цими напрямками актуальними на сьогоднішній день є такі експерименти та інноваційні освітні проекти як: «Lectur ED», «OpenCourseware», «Екзаменаріум (освіта в один клік)», «Розвиток бізнес-освіти в Україні як елемент державної політики сприяння розвитку підприємництва», «Науково-методичні засади створення та функціонування всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)».

У ході реалізації вищезазначених Проєктів здобувачі освіти залучаються до практичного виконання різноманітних завдань навчального та дослідницького характеру, системної проєктної діяльності, зокрема реалізації STEM-проєктів [2].

Сучасні комп'ютерні технології можна вважати засобом реалізації педагогічного впливу, що відповідає якісно новому змісту навчання й розвитку особистості учня, дозволяє з цікавістю навчатися, виховує самостійність і відповідальність у процесі отримання нових знань, розвиває інтелектуальні здібності.

Електронні освітні ресурси, що застосовуються у навчальному процесі, характеризуються такими інноваційними якостями, як: керованість, мультимедійність, мобільність.

Однією з новацій є застосування переважно ігрових методів навчання, що реалізуються шляхом використання електронних освітніх ігрових ресурсів (EOIP) і поєднують пізнавальну й розвивальну функції, містять цілісний теоретичний матеріал та компетентнісні завдання з навчального предмету (рис.1).

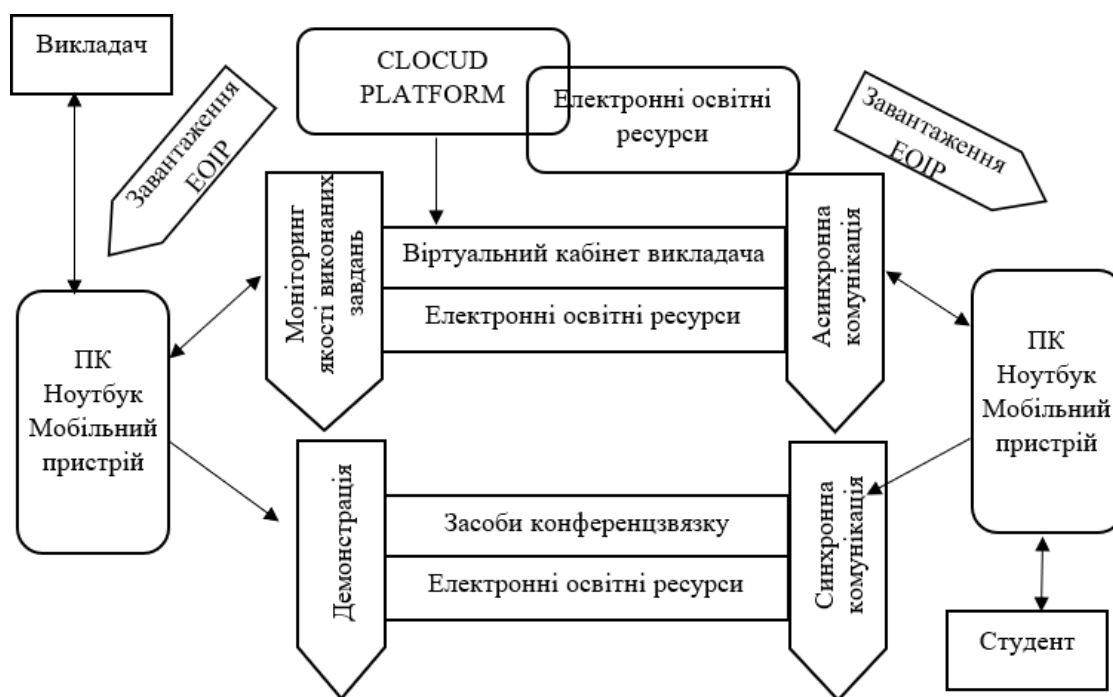

Рис. 1. Модель організації дистанційної форми навчання з використанням EOIP

Список використаних джерел:

1. Astapova-Viazmina O.I. (2023) Innovatsiini metody suchasnoi osvity ta maibutnie naukovoï problematyky [Innovative methods of modern education and the future of scientific issues]. *Ukraina na shliakhu vidnovlennia: zavdannia nauky i osvity v yevropeizatsii derzhavy: Vseukrainska mizhhaluzeva naukovo-praktychnoi onlain-konferentsiia* (Kyiv, May 17–19, 2023). 211-212. https://iod.gov.ua/content/events/42/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-ukrayina-na-shlyahu-vidnovlennya--zavdannya-nauki-i-osviti-v-yevropeyzaciyi-derzhavi_publications.pdf?1686216291.7459 (in Ukrainian)
2. Pro rozshyrennia bazy realizatsii innovatsiinoho osvitnoho proiektu za temoiu «Orhanizatsiini ta naukovo-metodychni umovy stvorennia STEM-tsentriv» u chervni 2022 – travni 2027 rokiv» : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 31.01.2023 № 103 [Approved by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine On the expansion of the implementation base of the innovative educational project on the topic «Organizational and scientific and methodological conditions for the creation of STEM centers» in June 2022 - May 2027 № 103 (dated 2023, January 31)]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rozshirennya-bazi-realizaciyi-innovacijnogo-osvitnogo-proyektu-za-temoyu-organizacijni-ta-naukovo-metodichni-umovi-stvorennya-stem-centriv-u-chervni-2022-travni-2027-rokiv-ta-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti> (in Ukrainian)

Кульганік Оксана

доцент кафедри економіки та міжнародних відносини,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-2276-1161

НАПРЯМИ КОНКУРЕНТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ В РАМКАХ ДОПОМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В умовах військового конфлікту та анексії частин території російською федерацією Україна стала стикатися з серйозними викликами щодо відновлення своєї економіки, соціально-економічного розвитку та зміцнення національної безпеки. У цьому контексті питання конкурентного відновлення стає ключовим завданням для країни, а Європейський Союз виступає ключовим партнером та донором допомоги.

Європейський Союз – це економічне та політичне об'єднання частини країн Європи. ЄС має ознаки міжнародної організації, оскільки включає низку країн. З іншого боку, ЄС має ознаки окремої держави, оскільки як цілісність формує зовнішню політику та політику безпеки, спільний внутрішній ринок, має парламент, дипломатичні місії у країнах світу тощо. На території двадцяти країн ЄС офіційною валютою є євро. Організація має 24 офіційні мови. Бюджет ЄС формується коштом країн-членів організації. Бюджет ЄС на період 2021-27 років складає 2,018 трильйони євро.

23 червня 2022 року Україна отримала офіційний статус держави-кандидата у Європейський Союз, але щоб стати повноправним членом ЄС Україна має відповідати економічному критерію, тобто мати добре розвинену ринкову економіку, спроможну витримати конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС. Тому, необхідно зробити законодавство відповідним із принципами європейського права. ЄС встановлює правила рівноправної конкуренції в діловій сфері, створюючи умови для розвитку малого бізнесу. Європейська комісія моніторить приклади антиринкових дій, поглинань та випадки надання державної допомоги, забезпечуючи право вибору та справедливую ціну для покупців. Європейська комісія може накладати штраф на великі компанії за використання демпінгу. ЄС активно лобіює ідею переходу на екологічно чисті види енергії. ЄС надає фінансову допомогу регіонам та окремим компаніям у реалізації проектів у галузі енергетики. На міжнародній арені ЄС працює з країнами та міжнародними організаціями на розв'язання енергетичних проблем та створення конкурентоспроможної Європи в енергетичній галузі.

Загалом, ЄС не бере безпосередню участь у збиранні податків та встановленні конкретних податкових ставок. Утім, організація моніторить національні податкові системи, щоб переконатися в основних пріоритетах, що зображені на рис. 1. В контексті подолання складнощів країни ЄС вирішили узгодити правила оподаткування. При цьому деякі галузі отримують вигоду від укладених угод (податки на енергетичні продукти, електрику, тютюн, алкоголь).

Статистичні дані свідчать, що у міжнародній торгівлі з Україною за обсягами експорту Польща знаходиться на першому місці з 2017 року, а з 2022-го – ще й за обсягами імпорту (до цього країна все одно входила до першої трійки).

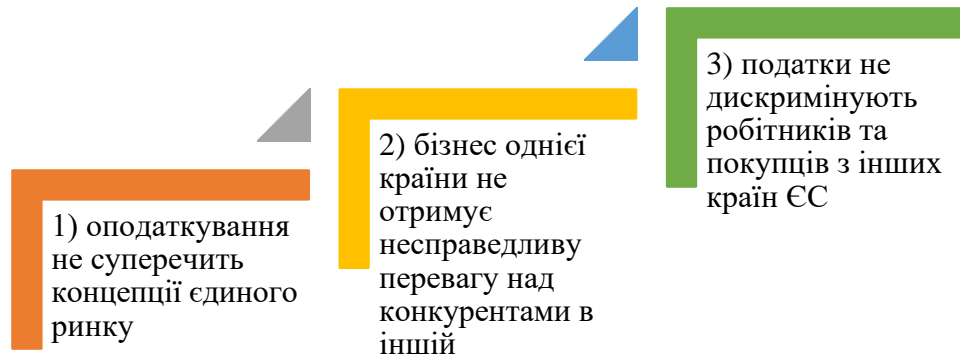

Рис.1 Складові конкурентної податкової політики ЄС

Так, у 2022 р. Україна продала Польщі товарів на 6,81 млрд доларів, закупила – на 5,55 млрд доларів. На другому місці серед країн для експорту знаходиться Румунія – 2,19 млрд доларів, на третьому місці Німеччина – 1,08 млрд доларів. Обсяги експорту до Італії, Нідерландів та Угорщини склали близько 0,8 млрд доларів.

Війна в Україні не сприяє економічному зростанні до того ще й має низький рейтинг в Індексі глобальної конкурентоспроможності (84 місце порівняно з 51–62 місцями для трьох країн-членів ЄС з найгіршими показниками). Вхід України до ЄС на сучасному етапі може мати й негативні наслідки для економіки. Товари українського виробництва вийдуть на конкурентний європейський ринок, де в більшості випадків будуть програвати за рівнем якості. Також, наразі внутрішній український виробник має певну перевагу у вигляді дешевої робочої сили, що має автоматично зникнути за правилами справедливої конкуренції ЄС. Це, у свою чергу, збільшить ціну неконкурентних українських товарів й остаточно знищить більшість українських виробників, що призведе до тотальної імпортозалежності.

Одним із важливих напрямів конкурентного відновлення України є початок роботи проекту «Узгодження правил і практик конкуренції та державної допомоги із законодавством ЄС (COMPASA)». Мета нового проекту - сприяти вдосконаленню українського законодавства про конкуренцію та державну допомогу задля приведення його до стандартів Європейського Союзу. Проект триватиме три роки та фінансується ЄС. Очікується, зокрема, що діяльність проекту COMPASA допомагатиме Україні виконати Висновок Європейської комісії щодо готовності до вступу в ЄС у частині, що стосується конкурентного

середовища та системи контролю за державною допомогою. Проект охоплює дві основні сфери діяльності: конкуренцію, що включає антимонопольний контроль та контроль за концентраціями, та державну допомогу, забезпечення надійного контролю за якою сприятиме розвитку економіки України. Головним бенефіціаром нового проекту є Антимонопольний комітет України. Водночас проект надаватиме підтримку й іншим інституціям, зокрема Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України (включаючи Урядовий офіс із питань європейської та євроатлантичної інтеграції), а також органам, що є надавачами державної допомоги.

Отже, напрями конкурентного відновлення України в рамках допомоги Європейського Союзу є багаторівневими та сприятимуть створенню стабільного та процвітаючого суспільства. Продовження міжнародної співпраці з ЄС та впровадження стратегічних напрямків може допомогти Україні вийти з кризи після війни та досягти сталого економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Пархитько О. (2023) Європейський Союз: як довго Україна залишиться у френдзоні. *Інтент*. URL:<https://intent.press/publications/world/2023/yevropejskij-soyuz-yak-dovgo-ukrayina-zalishitsya-u-frendzoni/>
2. Principles and values. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values_en (2023, September, 29).
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2017-2022 рр. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (2023, September, 29).
4. Єврокомісія вперше включила Україну до регулярних економічних прогнозів у Spring 2023 Economic Forecast. URL: https://biz.ligazakon.net/news/220977_vrokomsya-vpershe-vklyuchila-ukranu-do-regulyarnikh-ekonomchnikh-prognozv-u-spring-2023-economic-forecast (2023, July 19).
5. Розпочав роботу новий проект Європейського Союзу щодо регулювання конкуренції та державної допомоги в Україні. URL: <https://amcu.gov.ua/news/rozpochav-robotu-novij-proekt-yevropejskogo-soyuzu-shchodo-regulyuvannya-konkurenciyi-ta-derzhavnoyi-dopomogi-v-ukrayini> (2023, September, 08).

Лаврентьєва Валерія

ОС Бакалавр

спеціальність 073 "Менеджмент"

Маріупольський державний університет

м. Київ, Україна

СПІВПРАЦЯ МІЖ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Українські університети та європейські навчальні заклади відіграють ключову роль у формуванні сучасної освіти та наукових досягнень.

Європейський Союз набуває все більшого значення як провідний гравець у геополітичних питаннях, і він відіграє важливу роль у зовнішній та внутрішній політиці нашої молоді незалежної держави.

Для наближення української освітньої та наукової спільноти до ЄС важливим кроком було розширення програми "Темпус" на Україну. Цією програмою успішно скористалися численні українські навчальні заклади, зокрема Київський, Одеський і Харківський національні університети, а також Тернопільська академія народного господарства та інші відомі ВНЗ.

Науково-освітні контакти, встановлені окремими ВНЗ в рамках програми "Темпус", стали результативними, забезпечивши обмін досвідом у сучасному менеджменті дослідницьких та освітніх проектів.

Також важливою залишається двостороння і трестороння співпраця між Україною та країнами-членами ЄС, зокрема з Німеччиною, Австрією, Францією, Великою Британією та іншими країнами.

Сьогодні вища освіта стає ключовим чинником у розвитку структурних перетворень та інноваційного росту в сучасній економіці. Україна визнає важливість розвитку освіти для накопичення знань і генерації нових ідей, що сприяє економічному зростанню та процвітанню.

Закон України "Про вищу освіту" покладає особливий акцент на міжнародну співпрацю як інструмент для впровадження європейських стандартів у вищу освіту в Україні. Країна активно співпрацює з різними міжнародними організаціями та структурами, такими як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейський Союз, а також міжнародними освітніми асоціаціями.

У Європі існують кілька важливих програм та ініціатив у сфері освіти та навчання, спрямованих на міжнародну співпрацю і спільний розвиток. Серед них можна виділити "Темпус", "Еразмус Мундус", "Жан Монне", "Молодь у дії" та інші. Ці ініціативи сприяють досягненню мети перетворити Європейський Союз у світового лідера в галузі освіти, а європейські університети - у центри знань та

інновацій, що сприяє міжкультурному діалогу та взаєморозумінню. Як приклад, міжнародне співробітництво є важливою складовою діяльності Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і включає такі напрями:

- Асиміляція та використання міжнародного педагогічного досвіду.
- Організація та реалізація спільних міжнародних науково-дослідних проектів.
- Гуманітарно-культурне співробітництво.
- Підготовка фахівців для зарубіжних країн.

Для досягнення цих цілей університет використовує різні великі міжнародні проекти і програми, такі як Еразмус, Лінгва, ЄСПІТ, Іріс, АПОЛЛО, DAAD, AIESEC, IREX та інші. Ці програми спрямовані на забезпечення мобільності студентів, підвищення ефективності вивчення іноземних мов, розвиток нових інформаційних технологій, підтримку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та надання студентам можливостей для навчання та досліджень за кордоном.

Міжнародна співпраця в сфері освіти є ключовим фактором для розвитку країн, а співпраця між університетами є важливим шляхом оптимізації підготовки фахівців та інтеграції України у світовий освітній простір. Для досягнення цих цілей важливо розширювати міжнародні контакти, укладати угоди та реалізовувати спільні проекти, обмінюватися досвідом та інформацією. Всі ці заходи будуть корисними для України, Європейського Союзу та всіх учасників співпраці.

Стратегічна рамка для європейського співробітництва в галузі освіти і навчання на 2021-2030 роки ставить перед собою завдання забезпечити можливості для навчання на різних етапах життя та працевлаштування в ЄС для учнів, а також співпрацю для надання високоякісної, інноваційної та інклюзивної освіти та навчання. Це має сприяти економічному зростанню та розвитку особистості, а також підтримувати цінності рівності, громадянської активності та міжкультурного діалогу. Мета досягнення Європейського освітнього простору до 2025 року полягає в підтримці розвитку систем освіти в державах-членах з урахуванням цих принципів.

У повідомленні Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському соціально-економічному комітету і Комітету регіонів від 30 вересня 2020 року стосовно досягнення Європейського освітнього простору до 2025 року, пропонується консолідація розвитку в рамках наступних шести аспектів:

- Якість освіти: розвиток у молоді знань, навичок і ставлень для успішного життя, включаючи цифрову та підприємницьку компетентність, критичне мислення, володіння мовами та творчість.
- Включення та гендерна рівність: забезпечення рівних можливостей незалежно від соціального, економічного та культурного статусу, особливо в дошкільній освіті, і розвиток гендерної чутливості.

- Зелений та цифровий перехід: формування цифрових навичок та підприємницьких компетентностей, необхідних для ринку праці, який зазнає впливу технологічних змін.

- Розвиток викладачів і тренерів: переоцінка педагогічної професії, надання вчителям можливостей для професійного росту та підтримка мобільності студентів і викладачів.

- Вища освіта: зміцнення співпраці між установами вищої освіти, підтримка автоматичного визнання кваліфікацій та увага до спеціалізованих освітніх програм.

- Геополітичний вимір: створення рівних умов для партнерств з країнами-партнерами та розширення асоціації країн, що не входять до ЄС, до Європейського освітнього простору.

Ці заходи спрямовані на досягнення амбіційних цілей до 2025 року, які оголошені в повідомленні Комісії Європейському Парламенту.

Для розвитку науково-освітнього співробітництва важливо використовувати програми транскордонної співпраці, враховуючи не лише аспекти екологічної, технологічної, міграційної та кримінальної безпеки, але й можливості забезпечення ціннісної та культурної інтеграції населення прикордонних регіонів з обох сторін кордону Європейського Союзу. Такі ініціативи можуть сприяти органічному включенню громадянського суспільства України в цивілізаційний контекст єдиної Європи.

Список використаних джерел:

1. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі освіти і науки [Електронний ресурс] // Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/isjhk>;

2. МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ [Електронний ресурс] // Класичний приватний університет. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/ltuqh>;

3. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕГРАЦІЯ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/ltuqn>;

4. Вища освіта в контексті європейської інтеграції. [Електронний ресурс] // НТУУ “КПІ”. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/ltuqu>;

5. Концептуальні підходи до міжнародного співробітництва між ВНЗ [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/lturc>;

6. Тематичний семінар «Співпраця між вищими навчальними закладами і бізнесом» [Електронний ресурс] // Технологічний інститут, м. Холон, Ізраїль. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/lturh>;

7. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/lturp>;

8. ЯК СПРИЯТИ СПІВПРАЦІ МІЖ УНІВЕРСИТЕТАМИ ТА БІЗНЕСОМ? [Електронний ресурс] // Центр економічної стратегії. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/lturu>.

Мороз Оксана

*доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, Україна
ORCID: orcid.org/0000-0003-0574-1118*

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ¹

Вторгнення Росії в Україну змусило мільйони людей, переважно жінок і дітей, покинути країну або вони стали переміщеними в межах кордонів України, що останнім часом призвело до однієї з найбільших гуманітарних криз в Європі. Хаос, породжений конфліктом, експоненціально збільшив ризик торгівлі людьми та експлуатації, особливо найбільш вразливих осіб. Ризик торгівлі людьми та експлуатації За оцінками Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), з початку війни 24 лютого понад 5,5 млн осіб втекли з України, шукаючи притулку в сусідніх країнах, переважно в Польщі, Угорщині, Молдові, Румунії та Словаччині, і понад 7,7 мільйона були внутрішньо переміщені. Масштаби руйнувань і жертв серед цивільного населення, спричинені війною, призвели до однієї з найбільших європейських гуманітарних криз останнім часом. За оцінками ЮНІСЕФ, від війни в Україні постраждали не менше ніж 7,5 млн дітей. Оскільки чоловікам у віці від 18 до 60 років не дозволяється виїжджати з країни, за кордоном шукають захисту переважно жінки та діти. Завдяки активізації Директиви про тимчасовий захист, яка надає негайний захист та права тим, хто прибуває до Європейського Союзу (ЄС) з України, в українців практично немає стимулів звертатися за допомогою до незаконних перевізників мігрантів. Однак жінки й діти, особливо без супроводу, все ще піддаються більшому ризику насильства і зловживань, включно з торгівлею людьми, контрабандою та незаконним усиновленням. Фактично ще до війни українці при перевезеннях в ЄС часто ставали жертвами торгівлі людьми, здійсненої злочинними мережами, що діяли між Україною, країнами Європи та Центральної Азії. Крім того, велика кількість дітей-сиріт та дітей, народжених від сурогатних матерів в Україні, яких не забрали батьки, також стикаються з підвищеним ризиком викрадення або примусового усиновлення. Через масове переміщення й хаос також очікується збільшення кількості зниклих дітей [1].

¹ «Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

Міжнародна організація з міграції (МОМ) попереджає про високий ризик торгівлі людьми та сексуальної експлуатації населення, що перебуває в біді, а також про фінансову незахищеність деяких дітей без супроводу та жінок, які були розлучені зі своїми партнерами та віддалені від мереж підтримки. Багато дітей позбавлені батьківської опіки тому, що з початку російського вторгнення вони були розлучені зі своїми сім'ями або жили в закладах інституційного догляду чи школах-інтернатах. Тому, вітаючи підтримку людей, які пропонують транспорт та житло, асоціації, що працюють на місцях, закликають до скоординованих дій для інформування, реєстрації й супроводу жінок та дітей і перевірки потенційних приймаючих сторін. Бідні люди, які не хочуть бути мобілізованими, також можуть стати потенційною мішенню торговців людьми. Управління ООН з питань наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) закликала посилити зусилля щодо боротьби з торгівлею людьми, включно з раннім виявленням та попередженням пов'язаної злочинної діяльності, а також визначенням та захистом жертв. Eurochild надає щоденні звіти про ймовірні порушення прав дітей. Для дітей, які залишилися в країні, це охоплюватиме, серед іншого, вбивства та поранення, відсутність належного доступу до медичної допомоги, торгівлю людьми та відсутність доступу до освіти. ЮНІСЕФ опублікував поради відповідним органам влади, працівникам гуманітарних організацій та волонтерам щодо захисту дітей-переселенців та біженців в Україні та за її межами від торгівлі людьми, дитячої праці, сексуальної експлуатації, незаконного усиновлення та контрабанди за обтяжуючих обставин. ЮНІСЕФ також попередив, що дівчатка-переселенки знаходяться в зоні підвищеного ризику гендерного насильства. Дії ЄС щодо захисту людей у групі ризику, які тікають з України ЄС, активізувавши Директиву про тимчасовий захист (Директива 2001/55/ЄС) та запустивши програми екстреної допомоги, які охоплюють основні потреби та пропонують допомогу на кордонах ЄС, негайно втрутився, щоб допомогти цивільним особам, які постраждали від війни в Україні. 16 березня Єврокомісія висунула оперативні керівні принципи для підтримки держав-членів у застосуванні директиви, включно зі спеціальними розділами про дітей, неповнолітніх без супроводу та торгівлю людьми [1].

Комісія наполегливо заохочує держави-члени запровадити адекватні запобіжні заходи для осіб, які втікають з України. Вони містять надання інформації про ризики торгівлі людьми, підвищення обізнаності серед провідних фахівців, які можуть вступити в контакт з потенційними жертвами, навчання та інструкції, надані відповідним правоохоронним та прикордонним органам, а також вдосконалення раннього виявлення, допомоги та підтримки жертв. Комісія підкреслює, що захист дітей-мігрантів, які прибувають з України, є головним пріоритетом для ЄС, і що особливу увагу слід приділити неповнолітнім без супроводу, дітям, розлученим із сім'єю, та дітям-сиротам. 23 березня Єврокомісія спонукнула держав-членів знову бути «особливо пильними» щодо дітей, які можуть стати жертвами торгівлі чи бути викраденими, підкреслюючи важливість ідентифікації та реєстрації. На позачерговому засіданні Ради юстиції та внутрішніх справ 28 березня Єврокомісія представила план із 10 пунктів про

посилення європейської координації щодо приймання людей, які втікають від війни в Україні. План включатиме стандартні операційні процедури та єдині керівні принципи щодо приймання та підтримки дітей. Єврокомісія також має розробити конкретні процедури передачі неповнолітніх без супроводу. Спільний план боротьби з торгівлею людьми, заснований на стратегії ЄС щодо протидії торгівлі людьми (2021–2025), спрямований на вирішення питань, пов'язаних з ризиками торгівлі людьми, та забезпечування підтримки потенційних жертв. Також було розглянуто ряд відповідних заходів, включно зі створенням єдиної системи реєстрації за підтримки eu-LISA. З початку вторгнення також активно діє Координатор ЄС з протидії торгівлі людьми, підтримуючи тісний контакт з мережею національних координаторів по боротьбі з торгівлею людьми та Європолем. Останній активно бере участь у робочій групі з протидії торгівлі людьми та залучив експертів й запрошених співробітників для підтримки місцевих правоохоронних органів у державах-членах ЄС, що межують з Україною. Комісія також закликала використовувати кошти ЄС для запобігання торгівлі людьми. Група експертів Ради Європи із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) також попереджає про ризик стати жертвами торгівлі людьми та експлуатації, з яким стикаються люди, що рятуються від збройного конфлікту в Україні. Вже є повідомлення про те, що торговці людьми націлені на дітей без супроводу, які тікають з України. Після поспішної евакуації дитячих будинків та інтернатів сімейного типу багато таких дітей на даний момент вважаються зниклими безвісти. Крім того, 4 травня ГРЕТА також опублікувала керівництво з відповідними рекомендаціями [1].

Масштабна агресія російської федерації стала фоном для вчинення окупантами низки воєнних злочинів, зокрема й депортації української молоді. Як писала Асоціація Реінтеграції Криму (АРК), ця агресія погіршила як ситуацію з правами дітей в окупованому Криму, так і створила нові виклики для дітей у зоні бойових дій та в новоокупованих районах Херсонської, Запорізької, Донецької та інших областей України. Вже 28 лютого 2022 р. структури ООН вимагали від росії припинити порушення прав українських дітей, ці вимоги були агресором цілком проігноровані [2]. Аналіз відповідної діяльності окупантів РФ і їх посібників дозволив АРК стверджувати, що їх дії повністю підпадають під склад злочину геноциду, а саме пункту «е» статті II відповідної Конвенції: «насильницька передача дітей із однієї людської групи до іншої» [3]. Окупанти частково визнавали свою злочинну діяльність щодо депортації жителів Херсонщини до Криму та через окупований півострів у власне Росію. АРК писало, що депортованих громадян України окупанти готові утримувати в Криму, крім явних колаборантів, лише тимчасово, до перевезення до РФ, і в основному в Джанкої та Євпаторії [4]. АРК повідомляло, що з літа 2022 року російські загарбники зробили колись курортну Євпаторію своєрідним «центром» для цих злочинних процесів. Зокрема у Євпаторії окупанти сконцентрували у вересні до 2 тисяч злочинно «евакуйованих» дітей, на базі захоплених в 2014 році українських відомчих дитячих санаторіїв: «Дружба», «Здравніца», «Лучістий», «Мрія» та «Чайка». Приблизно з листопада 2022 р. діти перебували

у складних побутових умовах, мали істотні проблеми із харчуванням та теплими речами [5].

Також у 2022 р. було опубліковано Доповідь Спецдоповідача з питання про сучасні форми расизму, расової дискримінації, ксенофобії, пов'язаної з цим нетерпимості А/HRC/50/61. Спецдоповідач ООН відобразив у ній описані АРК катастрофічні збитки, завдані Україні, та зокрема вказала на викрадення та депортації, які вчинюють російські загарбники. У Доповіді А/HRC/50/61 відображене ймовірність, що уряд РФ готується провести злочинну масову депортацію кримськотатарського населення з окупованого Криму [6]. Слід також навести схвалену 26 січня 2023 р. резолюцію Парламентської асамблеї Ради Європи «Правові та правозахисні аспекти агресії російської федерації проти України» 2482 (2023) [7]. Цей акт відносить до злочинів агресора насильницькі зникнення; викрадення; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; незаконне позбавлення волі цивільних; насильницьке переміщення та депортацію громадян України, у тому числі дітей, у РФ або на окуповані РФ території; примусову незаконну «паспортизацію». Є вагомими підстави вважати, вказує ПАРЕ, що багато цих порушень є серйозними порушеннями Женевських конвенцій і військовим злочинам, а деякі є злочинами проти людяності в рамках широкомасштабних, систематичних нападів на громадянське населення України [8, с. 242].

Тому ПАРЕ зазначила в резолюції, що з'являється все більше свідчень того, що російська офіційна риторика, яка використовується для «виправдання» повномасштабного вторгнення та агресії проти України, так званого процесу «деукраїнізації», носить характер публічного підбурювання до геноциду та розкриває геноцидний намір знищити українську національну групу як таку чи хоча б її частину.

У статті 17 резолюції ПАРЕ також закликала українську владу приділити особливу увагу активізації всіх відповідних процедур для збору інформації та забезпечення безпечного повернення насильно переміщених українських дітей з Росії та з окупованих Росією територій.

Таким чином, питання кваліфікації злочинної депортації та викрадення агресором українських дітей має стати підґрунтям для нових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Війна Росії проти України: ризик торгівлі людьми. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA\(2022\)729410_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA(2022)729410_XL.pdf)
2. Всесвітній день дитини та порушення прав дітей у Криму. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/activity_ua/2022/11/20/vsesvitnij-dendytyny-ta-porushennya-prav-ditej-u-krymu/
3. Злочинна маріонетка окупаційних «органів» та мільйони на органах. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/investigations_ua/2023/01/12/zlochynna-marionetka-okupaczijnyh-organiv-ta-miljony-na-organah/

4. Злочинна депортація до окупованого Криму: нові тенденції. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/news_ua/2022/11/08/zlochynnadeportacziya-do-okupovanogo-krymu-novi-tendencziyi/
5. Окупанти почали готувати Євпаторію до «складної зими». ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/news_ua/2022/11/07/okupanty-pochalygotuvaty-yevpatoriyu-do-skladnoyi-zymy/
6. Російський неонацизм досліджувався у Доповіді ООН на прикладі Криму. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/activity_ua/2022/12/19/rosijskyj-neonacyzm-doslidzhuvavsya-u-dopovidi-oon-na-prykladikrymu/
7. Нова фундаментальна резолюція ПАРЄ про агресію росії. Б. Бабін. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/01/26/novafundamentalna-rezolyucziya-parye-pro-agresiyu-rosiyi/
8. Сідоренко Ю.М. Окупований Крим та злочинні депортації російськими загарбниками української молоді. «Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції» : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 322 с. (С. 241-244).

Наумова Тетяна

доцент

Державний біотехнологічний університет Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-8373-870X

Акімова Наталія

професор

Державний біотехнологічний університет Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-8608-8757

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Унаслідок повномасштабної військової агресії РФ проти України зруйновано освітню інфраструктуру в багатьох прифронтових регіонах.

За статистичними даними, на початок 2023 р. в Україні функціонувало 13875 закладів дошкільної освіти (ЗДО), 12976 закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), 670 закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), 332 заклади вищої освіти (ЗВО), 740 закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО). У цих закладах загалом навчалося близько 6,5 млн. здобувачів освіти й працювало майже 0,7 млн. педагогічних і науково-педагогічних працівників. Унаслідок збройної агресії РФ проти України станом на кінець липня 2023р. зруйновано 337, пошкоджено 3199 закладів освіти [Освіта, 2023].

Проведене статистичне дослідження свідчить про скорочення видатків на освіту (табл.1).

Напрямок	Видатки, факт 2022 р., млрд грн	Чисельність здобувачів освіти, 2022 р., осіб	На одного здобувача, 2022 р., грн	Видатки, план 2023 р., млрд грн	Чисельність здобувачів освіти, 2023 р., осіб	На одного здобувача, 2023 р., грн
Дошкільна освіта	40,7	1 111 358	36 629,53	51,4	739 722	69 550,45
Загальна середня освіта	145,3	4 230 358	34 346,84	145,1	4 041 976	35 898,28
Професійна (професійно-технічна) освіта	15,5	243 825	63 571,73	17,3	230 474	75 049,68
Фахова передвища освіта	14,9	362 485	41 059,28	15,2	331 488	45 747,66
Вища освіта	45,9	973 205	47 116,50	48,3	1 112 965	43 400,02
Позашкільна освіта та заходи з позашкільної роботи з дітьми	13,0	980 789	13 208,17	14,5	1 011 403	14 361,04

Таблиця 1.

**Видатки зведеного бюджету на освіту у 2022–2023 рр.
(за рівнями освіти)**

Джерело: (Освіта, 2023).

Але, завдяки міжнародної підтримки української освіти викладачі мають змогу брати участь у конкурсах та проектах. Так, у 2022р. було підтримано безпрецедентну кількість проектів, представлених українськими учасниками, зокрема за напрямом Jean Monnet. Загалом підтримано 94 проекти. Оновлено робочу програму «Еразмус+» на 2023р., зокрема передбачено 100 млн. євро на підтримку проектів, які сприяють освітній діяльності та інтеграції людей, що рятуються від війни в Україні, а також заходи з підтримки організацій, учнів і працівників закладів освіти України [Освіта, 2023].

Так, в умовах воєнного стану змінився формат спілкування а отже і зворотній зв'язок викладача зі студентом. Більшість закладів вищої освіти знищені, багато зазнали руйнування. Але в цих непростих умовах існування необхідного освітнього простору послуги з навчання не припиняють надаватися. Дехто зі студентів опинився на окупованих територіях і взагалі втратив можливість навчатися, дехто виїхав за кордон, ті студенти, що продовжують навчання в Україні заздалегідь не мають якісного доступу до Internet, подекуди навчаються під обстрілами та під звуки сирен.

У цих надскладних умовах постає безліч викликів, які необхідно подолати працівникам у сфері вищої освіти, особливо викладачам. Слід відзначити, що в регіональному розрізі пошкоджено ЗФПО та ЗВО 16 регіонів країни, але найбільше пошкоджень такі заклади зазнали в Харківській (29 ЗФПО і 23 ЗВО), Донецькій (29 та 9), Дніпропетровській (14 і 3), Запорізькій (11 та 5) і Миколаївській (10 та 5) областях. У цих п'яти областях сконцентровано 71,1 % всіх пошкоджених ЗФПО та ЗПО [Освіта, 2023].

На нашу думку, викладачам ЗВО потрібно створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції. При цьому необхідно врахувати глобалізаційні виклики і тенденції, завдяки яким є наявна потреба в пошуку нових підходів до надання освітніх послуг у ЗВО м. Харкова та регіону, що мають відповідати на всі запити сучасності й майбутнього, задовольняти потреби студентів та усіх, хто задіяний в освітньому процесі.

Слід відзначити, що студенти ЗВО м. Харкова здобувають освіту в режимі онлайн-навчання. У цих умовах нажаль головною перешкодою для розвитку дистанційного навчання стала відсутність необхідних цифрових пристроїв та інтернет-зв'язку, а також недостатній рівень цифрових навичок учасників освітнього процесу. Основним викликом ще залишаються періодичні відключення електроенергії.

Незважаючи не всі перешкоди, викладачі ЗВО застосовують усі методи роботи зі студентами в режимі онлайн-навчання. На мікрорівні: презентації; прийоми ілюстрації та демонстрації за допомогою інтерактивних порівняльних аналітичних таблиць, алгоритмів, відеороликів; використання інтерактивного спілкування; зміна формату ведення лекції; використання дискусії; поєднання сучасного та історичного контенту для ретроспективного розгляду та подачі матеріалу; застосування креативного мислення під час розв'язування тестових завдань; використання освітніх технологічних платформ, тощо.

Нажаль на макрорівні в прифронтових регіонах існує багато перешкод, які необхідно ще владнати: забезпечити: організацію безпечних умов здобуття освіти; оновити формат діяльності психологічної служби системи освіти; забезпечити підтримку з боку Держави щодо оновлення моделі оплати праці освітян; створити гідні умови для професійного розвитку (можливість безкоштовної участі в міжнародних проектах, курсах та програмах), тощо.

Отже, режим онлайн-навчання в ЗВО є вимушеним кроком саме в прифронтових регіонах. Тому, застосування та пошук нових підходів до надання освітніх послуг у ЗВО м. Харкова та регіону є нагальною потребою. При цьому забезпечення якості надання таких послуг є першочерговим завданням для усіх учасників освітнього процесу. Наступні дослідження в цьому напрямі передбачають розширення списку інноваційних підходів до викладання лекційного та практичного матеріалу та теоретичне обґрунтування їх застосування під час онлайн-навчання в прифронтових регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva_konferencia/2023/22.08.2023/Informanalytic.zbirOsvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf

Непиталюк Антон

старший викладач кафедри економіки та міжнародних відносин,

Винницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету,

Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-7890-3889

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИЩОЇ ШКОЛИ: ОСВІТА БЕЗ МЕЖ VS. МЕЖІ ОСВІТИ

За умов *Industry 4.0* та Шостого технологічного устрою якісна освіта перетворюється в осердя інтелектуального капіталу суспільства і тригер стійкого економічного зростання. Європейський простір вищої школи має тисячолітню історію та інституційні традиції, що послужили фундаментом для формування знаних наукових осередків та кращих навчальних практик. Попри тривалу колоніальну залежність, в Україні збереглися окремі елементи європейської традиції вищої освіти, а зі здобуттям незалежності намітився й планомірний рух у напрямку синхронізації вітчизняної вищої школи із кращими зарубіжними студіями. В контексті сказаного особливої актуальності набуває переосмислення ролі системи освіти у забезпеченні стійкого розвитку.

Питання впливу освіти на динаміку економічного зростання перебувають у фокусі наукових досліджень досить давно. Зміна структури продуктивних сил спричинила докорінний перегляд уявлень щодо ролі освітньої компоненти та спонукала пошук оптимальних параметрів редистрибутивної політики. Е. Ханушек та Л. Воессманн (2015) розробили концепцію капіталу знань народів та розкрили множинні взаємозалежності освітньої динаміки з темпами економічного зростання. К. Огандарі та Т. Оуокус (2018) у дослідженні взаємозв'язку темпів економічного розвитку, динаміки сфер охорони здоров'я та освіти в сучасній парадигмі інтелектуального капіталу дійшли висновку, що публічні видатки на медицину мають більший вплив в контексті зростання, ніж публічні ж видатки на освіту. М. Бухаджеб та інші (2018) з'ясували роль інновацій в посиленні впливу вищої освіти на економічне зростання. Л. Маркес-Рамос та Е. Мурелль (2019) розглянули нелінійні взаємозв'язки освітньої (середнього та вищого рівня) та економічної динаміки, враховуючи регіональні особливості. Х. Копніна (2020) критично переглянула роль системи освіти в забезпеченні досягнення цілей сталого розвитку. Попри це частина питань раціоналізації системи вищої школи в контексті забезпечення стійкого розвитку економіки залишилися недостатньо дослідженими.

Метою нашого наукового пошуку стало з'ясування зв'язку між фінансування системи вищої освіти в ЄС та Україні, виявлення особливостей європейської освітньої системи і перспектив їх впровадження у вітчизняні реалії

В нашому дослідженні ми зупинилися на 27 країнах, що станом на 01 січня 2023 року є членами ЄС, та Україні, вивчаючи специфіку їх редистрибутивних процесів в 2001–2021 роках. Інформаційною базою нашого дослідження стала статистика Світового Банку та Міжнародного Валютного Фонду. Ми порівняли динаміку (рис. 1) публічних видатків на систему освіти та темпи економічного зростання в країнах вибірки, дійшовши досить парадоксальних висновків.

Середній обсяг публічних видатків на освіту за вибіркою склав 5,17 % ВВП. При цьому найнижчі показники за період характерні для «нових» членів ЄС: Румунії (3,53 %), Болгарії (3,91 %) та Словаччини (4,04 %). Україна ж опинилася серед лідерів вибірки із середнім показником на рівні 6,10 %, поступаючись лише Данії (6,57 %) та Швеції (6,61 %). Очевидно, щільної та статистично значимої стохастичної залежності між величиною публічних видатків на освіту та середніми темпами економічного зростання немає. Так, чимало країн «старої» Європи, зокрема Ірландія (4,07 %) та Німеччина (4,24 %) при високому рівні економічного розвитку і переважно позитивній макродинаміці, крім шоків періодів Великої Рецесії (2008–2009) і першого року глобальної пандемії *COVID-19*, традиційно витрачали мало бюджетних ресурсів на освіту.

Рис. 1. Середні темпи зростання реального ВВП на одну особу та середня частка публічних видатків на освіту в країнах ЄС та Україні в 2001–2021 роках

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Світового Банку та Міжнародного Валютного Фонду

Дослідимо особливості публічного фінансування вищої освіти шляхом аналізу динаміки бюджетних видатків на одного здобувача (виражених як частка від ВВП на одну особу). Через брак інформації Світового Банку зупинимось на часовому інтервалі 2001–2016 років (табл. 1). Як видно з табл. 1, середній показник для вибірки становив 29,76 % ВВП на одну особу. Найвищий середній показник на рівні 54,85 % ВВП на одну особу зафіксовано в Данії, тоді як Латвія

(19,03 %) та Болгарія (19,26 %) виявилися аутсайдерами за даним індикатором. Варто зазначити, що публічне фінансування одного здобувача вищої освіти в згаданій Данії мало загалом спадну динаміку і скоротилося від 73,58 % в 2001 році до 43,13 % в 2014 році (із мінімальним значенням 41,90 % в 2012 році).

Таблиця 1

Публічні видатки на одного здобувача вищої освіти в ЄС та Україні в 2001–2016 роках, % ВВП на 1 особу

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2001–2016
Австрія	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	36,86	35,63	36,22	34,28	31,50	37,06	36,28	35,81	35,98	36,24	35,58
Бельгія	н/д	н/д	н/д	н/д	33,67	н/д	н/д	35,76	36,53	34,76	33,49	н/д	32,89	33,65	32,33	32,21	33,92
Болгарія	17,53	17,79	26,77	16,80	22,48	21,22	17,65	23,22	24,07	14,74	15,58	15,98	16,60	н/д	н/д	н/д	19,26
Греція	23,33	22,87	20,65	23,31	24,31	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	11,20	н/д	20,95
Данія	73,58	71,97	65,09	60,93	54,11	52,12	52,30	50,39	54,99	53,95	50,94	41,90	42,56	43,13	н/д	н/д	54,85
Естонія	24,60	24,51	21,97	17,72	18,35	н/д	19,98	21,51	25,64	23,19	24,17	20,40	27,78	31,87	33,95	36,92	24,84
Ірландія	27,12	25,31	23,01	22,75	23,50	25,00	25,43	31,85	36,18	31,54	29,70	28,57	25,66	22,77	19,00	15,54	25,81
Іспанія	20,93	21,36	22,18	22,16	22,29	23,01	24,63	26,80	28,61	27,99	27,33	23,85	23,29	22,99	22,92	21,82	23,88
Італія	24,01	25,32	22,40	21,60	21,07	22,09	20,92	23,57	24,35	24,45	24,21	24,53	26,27	26,27	25,27	24,33	23,79
Кіпр	38,58	41,05	55,75	47,03	52,86	54,33	50,54	51,45	48,42	34,64	35,55	н/д	38,17	32,46	29,27	26,52	42,44
Латвія	19,39	18,07	13,52	11,58	н/д	14,29	14,71	15,97	13,29	15,04	20,04	29,38	29,62	25,51	27,38	17,73	19,03
Литва	33,82	32,19	20,08	19,57	17,40	16,31	16,14	16,01	16,86	19,20	23,58	24,56	24,57	26,89	24,81	17,99	21,87
Люксембург	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	0,40	н/д	41,11	42,76	н/д	28,09
Мальта	н/д	44,34	н/д	25,07	н/д	н/д	37,47	42,60	45,02	56,31	39,27	49,69	51,35	47,10	44,40	н/д	43,88
Німеччина	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	39,53	37,26	36,11	33,96	33,58	36,09
Польща	18,02	21,06	19,66	21,24	21,28	16,94	16,43	18,23	18,61	20,44	20,13	22,51	25,42	26,49	28,12	25,41	21,25
Португалія	26,23	23,79	24,84	22,05	25,34	26,78	32,09	25,47	29,20	30,01	26,88	н/д	25,06	26,90	26,91	н/д	26,54
Румунія	32,42	26,02	23,41	22,05	23,44	22,90	24,59	21,87	20,99	20,16	19,57	22,92	19,27	24,88	24,05	26,10	23,41
Словаччина	30,25	30,28	28,18	31,38	23,42	23,87	18,98	17,80	18,19	18,57	22,09	26,93	31,19	33,18	42,08	27,60	26,50

Словенія	27,27	25,08	25,00	24,43	21,92	21,22	20,71	20,83	24,08	23,85	25,81	23,73	23,84	23,72	23,84	24,33	23,73
Україна	37,27	41,71	36,08	32,46	32,33	32,35	30,55	32,97	39,01	н/д	37,76	41,36	43,85	37,10	н/д	38,54	36,67
Фінляндія	35,74	35,85	35,35	34,63	32,92	32,04	30,51	31,11	37,05	36,80	36,27	36,01	35,48	35,80	34,49	33,93	34,62
Франція	н/д	н/д	34,20	34,27	33,64	33,77	35,16	36,01	38,92	37,31	36,37	34,07	33,75	33,44	32,97	31,62	34,68
Хорватія	н/д	27,91	25,35	23,61	н/д	н/д	24,20	28,17	25,58	22,25	25,55	н/д	25,75	н/д	н/д	н/д	25,37
Чехія	28,48	28,47	30,49	27,61	24,82	34,10	27,96	23,49	24,27	21,94	25,92	24,25	21,76	20,50	20,99	20,34	25,34
Швеція	46,50	46,15	42,71	40,01	38,14	36,87	36,26	39,06	42,35	39,57	38,43	42,39	43,45	43,83	43,12	43,25	41,38
Середнє значення	30,79	31,00	29,37	27,37	28,36	28,29	27,91	29,12	30,80	29,14	29,14	29,05	30,88	31,80	29,99	28,10	29,76

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Світового Банку

Індикатор України – 36,67 % – знову виявився вищим за медіану вибірки. Проте ефективність розміщення і управління згаданими фінансовими ресурсами в нашій державі має бути підвищена, зокрема із застосуванням європейських практик. Зупинимось детальніше на особливостях європейської системи вищої освіти та перспективах адаптації до них вітчизняної вищої школи.

Тенденції розвитку вищої освіти країн ЄС, що вже інтегровані у вітчизняну практику включають ціннісний і компетентнісний підходи, введення інноваційних технологій, посилення відповідальності ЗВО за надання послуг, поглиблення множинних взаємозв'язків між системами освіти, науки та іншими секторами економіки. В умовах повномасштабної воєнної агресії росії проти України логічною видається поглиблена імплементація європейського досвіду трансформації управління системою вищої освіти. В умовах обмеженості бюджетних коштів цілком виправданим є наслідування тенденції держав ЄС до впорядкування публічних ресурсів і відходу від малоефективного кошторисного фінансування вищої освіти з одночасним впровадженням новітніх форм функціонування відповідних осередків. Трансформація європейського сектору вищої освіти відбувалася під егідою ціннісно орієнтованої економічної політики у формі глобальної конвергенції. Серед її наслідків можна відмітити появу унікального регіонального ринку автономних закладів-провайдерів освітніх послуг, часткова дерегуляція якого з боку інституцій публічного управління дає широкі можливості останнім позиціонування себе у конкурентному середовищі. Формування у ЗВО ознак організаційної, адміністративної та фінансової автономії, зокрема щодо детермінації власних місії та пріоритетів, дозволяє їм позиціонувати себе стратегічно, що є кроком до корпоратизації освіти.

Інтернаціоналізація освіти в ЄС призвела до формування феномену «транскордонних» ЗВО, які реально впроваджують академічну мобільність і міжнародне співробітництво, пропонують масові відкриті онлайн-курси (*Massive open online course, MOOC*), мають кампуси за кордоном тощо. Плідною практикою європейських ЗВО стала розробка стратегічних спільних освітніх програм та ступенів, формування у здобувачів фахових компетентностей, орієнтованих на працевлаштування на міжнародному ринку та активне життя в глобалізованому світі.

Попри наявність значних позитивних зрушень у вітчизняній системі вищої освіти, варто зупинитися і на деяких «вузьких місцях». Успішна інтеграція українських здобувачів вищої освіти до глобального ринку праці можлива виключно за умов якісного володіння ними мовами міжнародного спілкування, передовсім – англійською. Посилення вимагає практика реалізації іншомовних освітніх програм у ЗВО України, систематичне проведення навчань, зокрема із залученням грантового фінансування та волонтерів з ЄС, з метою посилення професійної підготовки науково-педагогічних працівників щодо викладання фахових дисциплін іноземними мовами.

Війна росії проти України підштовхує нашу державу до демографічної катастрофи. Геноцид народу України в поєднанні з масовим вивозом за кордон малолітнього населення значно скорочує потенційний студентський контингент.

Перед вітчизняною системою вищої освіти постає суперзадача щодо швидкої і якісної трансформації в контексті посилення своїх конкурентних позицій на континентальному та глобальному ринках. Потенційні абітурієнти ЗВО мають чітко усвідомлювати переваги здобуття фаху саме в Україні, максимально інтегрованої до регіонального освітнього ринку.

Таким чином необхідно вжити заходів щодо повноцінної імплементації кращих європейських практик вищої школи в українські реалії. Вітчизняні ЗВО мають бути наділені реальною широкою автономією і орієнтуватися на постійне підвищення якості пропонованих ними послуг. Особливої уваги потребує практика проектування та реалізації іншомовних освітніх програм, що у повоєнний час має значно підвищити конкурентоспроможність випускників українських ЗВО на глобальному ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2015). The knowledge capital of nations: Education and the economics of growth. MIT press. URL: <https://econpapers.repec.org/bookchap/mtptitles/0262029170.htm>.
2. Копніна, Н. (2020). Education for the future? Critical evaluation of education for sustainable development goals. The Journal of Environmental Education, 51(4), 280–291. URL: <https://doi.org/10.1080/00958964.2019.1710444>.
3. Marquez-Ramos, L., & Mourelle, E. (2019). Education and economic growth: an empirical analysis of nonlinearities. Applied Economic Analysis, 27(79), 21–45. URL: <https://doi.org/10.1108/AEA-06-2019-0005>.
4. Ogundari, K., & Awokuse, T. (2018). Human capital contribution to economic growth in Sub-Saharan Africa: does health status matter more than education?. Economic Analysis and Policy, 58, 131–140. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.02.001>.
5. The International Monetary Fund Data. URL: <https://www.imf.org/en/Data>.
6. The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>.

Nesterenko Iryna

PhD in Economics, Associate Professor

Department of Accounting, Audit and Taxation

State Biotechnological University

ORCID: orcid.org/0000-0002-3892-8248

FORMATION OF HIGH-TECH BIOCLUSTERS: EU EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The creation of a space for biotechnology is of strategic importance for the EU countries, as a technology for strengthening the competitiveness and development of the European economy. Clustering of biotechnology companies is of great interest among businessmen, politicians and scientists. In turn, biotechnological clusters are perceived as innovative initiatives that stimulate the growth of the regional economy and attract investors. The rapid development of the bioeconomy allows countries to reach a new level of efficiency in all sectors of the economy. It is predicted that by 2025, the market of biotech products will increase 2.3 times and exceed 450 billion dollars. USA [1]. The prospects for the development of the bioeconomy are confirmed by the high level of investment attractiveness of the industry, which is characterized by an increase in the level of turnover. Therefore, the development of European Studies in Ukraine for the implementation of the European cluster system is a necessary step in preparing Ukraine for EU membership and ensuring the post-war recovery of the country's economy as a result of the Russian war of aggression.

The analysis of the current state and dynamics of the development of high-tech clusters in the bioeconomy of the European Union indicates a positive trend towards increasing turnover in the bioeconomy of the EU states. Factors for the success of the functioning of the regional model of biotechnological clusters are the presence of large companies in the regions, the presence of venture capital funds, ranking universities, qualified human resources, a favorable business environment and infrastructure. The most developed biotechnological clusters operate in Germany, Great Britain, France and Scandinavia. The regional model of high-tech clusters of these EU countries is developed at the powerful national and regional levels, while in a number of EU countries only the dynamism and activity of the development of biotechnological companies is taking place [2, p. 412].

Effective operating high-tech clusters are one of the most effective tools for increasing the competitiveness of companies and regions, which contribute to the effective policy of introducing and implementing reforms in the bio-economic sphere of the EU. Stimulation and support of clusters in the EU fell under the direct influence of the strategic document "Europe 2020". One of the main factors in strengthening the

EU economy is sustainable growth based on flagship initiatives [3]. Also, support for clusters in the EU is based on: optimization of connections between clusters and framework programs; provision of additional powers and financing by the European Fund for Regional Development of a number of program initiatives; further development of the "Competitiveness and Innovation" program; the development and development of the new "Regions of Knowledge" program, which, according to its creators, maximally contributes to the intellectualization of economic activity in the EU [4].

One of the tasks of implementing bioeconomy achievements in European countries is the creation of special bioeconomy strategies at the state level and supporting strategic documents. The strategy has a comprehensive character, if it is related to the whole state, or a partial character, if only certain regions or provinces are relevant to the strategy. Thus, most EU countries focus on research and innovation strategies that are close to the bioeconomy or on the development of certain industries. Some countries do not have any specific strategic programs or policies for the development of their national bioeconomies (Greece, Cyprus, Malta). There are countries that are at the initial stage and continue discussions on the creation of strategies, namely, negotiations between government officials, politicians and potential investors [5, p. 250].

Today, the development of the biotechnology industry in Ukraine is a non-priority sector due to the lack of sufficient funding from representatives of small and medium-sized businesses, as well as state programs. Thus, the analysis of tools for supporting the development of clusters and their formation in the countries of South-Eastern Europe, such as Poland, Hungary and the Czech Republic, shows that the innovative development path of Ukraine should be oriented towards the application of clustering approaches to solving economic problems [6, p. 73].

The process of creation and development of domestic specialized biotechnological clusters, the transfer of European biotechnologies will contribute to the development of such a model of clusters, which provides for the diverse nature of the combination of its elements with different types of relationships. Such a polystructural model will be based on a combination of the principles of complementarity, collaboration, mobility, sectoral diversification and synergism and, taking into account the real conditions of doing business, will contribute to the implementation of European production systems, the establishment of effective partnership relations between Ukrainian and European companies, bypassing the mechanism of blocking the excess export of domestic agricultural products with minimal added value and low knowledge intensity.

For this, it is necessary to use both the accumulated experience of European clusters and new developments. Synergistic approaches to the development of regions and scientific and technical directions will strengthen the possibilities of implementing scientific and technical developments and, ultimately, will contribute to the development of the economy of Ukraine. Bioethical aspects of the use of biotechnologies in agriculture play a significant role, because over 70% of the agricultural territory is occupied by human-modified plants and animals. At the same

time, the use of biotechnology in the agricultural sector is the most promising for investment. Bioresources and biomass make up the highest share precisely in agriculture in Ukraine. Biotech products are in demand in the US, Europe and China, which are promising markets for finished products.

Thus, the contribution of high-tech bioeconomic clusters increases the competitiveness of the national economy of countries, ensures the welfare of the population, contributes to policy reform, strengthening trade potential, private-state dialogue, regional economic growth, development of labor resources, innovations in the field of biological sciences to create economic activity and public benefit. The convergence of the bioeconomy of Ukraine and the EU is a system of harmonization of economic, technological, innovative, scientific and organizational measures, which provide for the formation of appropriate tools and mechanisms (scientific grants, projects, infrastructure development), as well as the development of a corresponding scenario, which covers the creation of the National Strategy for the Development of the Bioeconomy.

The development of biotechnologies, like other new technologies, often runs into problems with existing management structures, so it is important to create such conditions so that they do not hinder the development of innovations. The results of the study of the peculiarities of the development of the biotechnological sector in Ukraine prove that cooperation within the sectors of national economies in the creation of new technologies and the production of knowledge is a necessary condition for the promotion of bioeconomic principles on the basis of the regional economy. Under these conditions, the role of education is growing, which through the development of European studies on the implementation of bioclusters, in the conditions of Russian armed aggression, allows implementing best practices and forming priorities for economic growth on bioeconomic bases, which is the basis for establishing optimal proportions for the social, ecological and economic systems of the domestic innovative development.

References:

1. Biotechnology Update: Internal Co-ordination Group for Biotechnology. (2016). *OECD*. №29. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-beyondborders-2016/\\$FILE/EY-beyond-borders-2016.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-beyondborders-2016/$FILE/EY-beyond-borders-2016.pdf)
2. Vasilyeva T., Samusevych Y., Babenko V., Bestuzheva S., Bondarenko S., Nesterenko I. (2023). Environmental taxation: Role in promotion of the pro-environmental behaviour. *Wseas transactions on business and economics*. WSEAS. *Unifying Science and Engineering*; Volume 20, P 410-427. <https://doi.org/10.37394/23207.2023.20.37>
URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/22572>
3. European Cluster Alliance. URL: <http://www.eca-tactics.eu/eca/news-and-events>
4. Schroeder D. Horizon 2020. URL: <http://ncp.pu.if.ua/material/priodir/docs/3.pdf>

5. Kashchena N, Nesterenko I. (2022). Digitalization of the innovative development management information service of the enterprise. Mechanisms for ensuring innovative development of entrepreneurship. Monograph. Tallinn: Teadmus OÜ, P. 238-254 URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31559>

6. Kashchena N.B., Nesterenko I.V., Chmil H.L. (2022). Upravlinnia innovatsiinymy bioklasteramy v umovakh tsyfrovizatsii: orhanizatsiino-metodychnyi aspekt [Management of innovative bioclusters in conditions of digitalization: organizational and methodological aspect]. *Market infrastructure: an electronic scientific and practical journal*. Vol. 69, Pp. 71-78.
URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/21508>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

В умовах глобальних викликів, таких як демографічні зміни, міграція, економічна нестабільність та кризові ситуації, до яких обов'язково можна віднести російське вторгнення в України, соціальні послуги стають ще більш важливими. Вони можуть бути ключовим інструментом у підтримці людей під час криз природні катастрофи, війни, пандемії тощо. Це спонукає до створення інструментів, які можуть забезпечити оптимальний баланс між економічними та соціальними компонентами розвитку суспільства, а також мінімізували ризики конфлікту між перевагами економічного розвитку та механізмами державного управління наданням соціальних послуг.

Сьогодні, незважаючи на воєнний стан, саме збагачення спектру вибору форм соціальних послуг та методів обслуговування населення є пріоритетним завданням, яке стоїть перед державою. Проте, на шляху побудови ефективної системи надання соціальних послуг виникає ряд проблем які є предметом нашого дослідження.

В науковій літературі соціальні проблеми в цілому та надання соціальних послуг зокрема досліджують: І. Гришова, Шестаковська, О. Кравченко, І. А. Молоченко, В. Майборода, Т. Семигіна, К. Сухова [2], О. Нечосіна, А. Колосок [1], І. Бичук [1], К. Дубич [6] та інші.

Соціальні послуги є важливим компонентом суспільного розвитку та добробуту громадян. Вони спрямовані на підтримку осіб, які перебувають у вразливому стані, це люди похилого віку, особи з інвалідністю, бездомні, особи з обмеженими можливостями, сім'ї з низьким рівнем доходу та багато інших. Нажаль в умова воєнного стану кількість таких людей зростає. Соціальні послуги мають на меті полегшити життя та покращити добробут цих людей. Вони можуть включати в себе надання медичної допомоги, житлової підтримки, професійної реабілітації, навчання, послуги соціальних працівників, консультування та інші види допомоги. Надання соціальних послуг може допомогти зменшити нерівності, сприяти інклюзії та забезпечити рівні можливості для всіх членів суспільства.

Неабияким можливостями та компетенціями наділені органи місцевої влади, що покладає на них більше ініціативи у наданні соціальних послуг з урахуванням запитів громадян. Територіальні громади на місці мають

забезпечувати планомірне та оперативне надання соціальних послуг, якісно аналізувати потреби населення громади. Таким чином можна полегшити планування, фінансування наданих послуг, та покращити контроль за виконанням норм і дотриманням якості. Соціальні послуги спрямовані на мінімізацію ризиків соціальних проблем та збільшення людського потенціалу, адаптацію, інтеграцію та реінтеграцію найбільш вразливих та незахищених верств населення, з врахуванням наявних ресурсів органів державної влади та місцевого самоуправління [1, с. 93].

На місцевому рівні управління носить в основному тактичний характер:

- створення цільових програм та їх реалізація;
- формування бюджету на місцях з огляду на витрати на соціальне обслуговування;
- розвиток співпраці з іншими громадами;
- інспекція за додержуванням державних стандартів.

Однак, сьогодні на освітні та медичні послуги роблять більший акцент, аніж надання соціальних послуг, тобто ця сфера не є однією з найпріоритетніших для територіальних громад, тому, існують певні проблеми.

Однією з перших проблем можна виділити недостатнє фінансування при розширенні переліку соціальних груп та категорій населення, які потребують соціальної підтримки з боку держави. Ця проблема загострюється під час військового стану, адже розширюється перелік категорій населення, яким необхідне надання соціальної підтримки, під впливом погіршення економічної ситуації в Україні, зростання безробіття, прогресуючої інфляції, зростання цін на продовольчі товари, зростання тарифів на комунальні послуги. Це призводить до збільшення навантаження на бюджети всіх рівнів, що змушує органи влади здійснювати більш ефективне управління та розподіл/перерозподіл бюджетних коштів [2, с. 121].

Наступна проблема полягає у кадровому забезпеченні: доречно зазначити, в Україні особливо не вистачає соціальних працівників чоловічої статі (рис. 1). Професія цього фаху вимагає не тільки бути спеціалістом у питаннях життєдіяльності певної групи обслуговуваних населення та бути законодавчо обізнаним для того, щоб бути корисним та задовольняти запити громадян, а й змушує дотримуватися толерантності до отримувачів соціальних послуг, незалежно від його характеристик. Однак бувають ситуації, які вимагають чоловічої присутності.

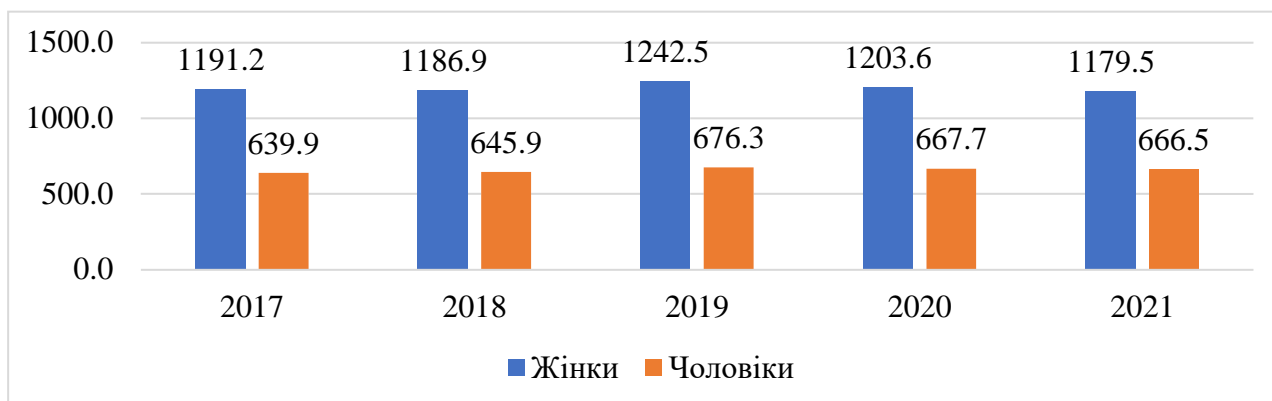

Рис. 1. Чисельність соціальних працівників за статтю за 2017-2021 роки, тис. осіб
Джерело: розроблено автором на основі [3]

Дослідження показує, що кількість фахівців у наданні соціальних послуг чоловічої статі щороку майже вдвічі менша ніж жінок. Варто також зазначити, у 2022 році, у зв'язку з військовим станом, чисельність фахівців чоловічої статі у кожній територіальній громаді фактично наблизилася до нуля. Існує безліч факторів, які пояснюють більшу чисельність працівників соціальної роботи жінок над чоловіками і головним фактором все ж таки виступає фінансова складова. Професії соціального працівника, робітника чи фахівця є досить знеціненими, адже рівень заробітної плати не відповідає вимогам до спеціалістів.

Але щороку рівень заробітної плати зростає в середньому на 22,4%. Однак, якщо порівняти із рівнем заробітних плат цих професій країн Європи, то можемо побачити таку ситуацію (рис. 3).

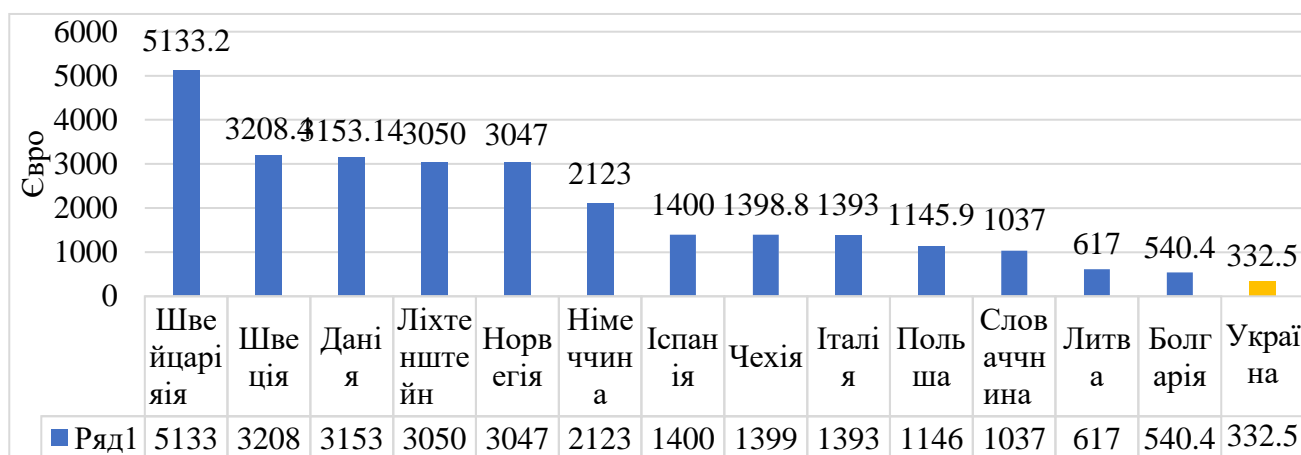

Рис. 3. Середньомісячна заробітна плата працівників соціальної роботи у країнах Європи та в Україні (євро)

Джерело: розроблено автором

Як бачимо, розмір заробітної плати в Україні є найменшим серед показників інших країн Європи, так у Болгарії рівень зарплати працівників соціальної роботи у 1,5 раза вищий, ніж в Україні. Найвищий рівень заробітної плати в одній з найбагатших країн у світі – у Швейцарії. У всіх перелічених

країнах професія соціального працівника/робітника також вважається однією з низькооплачуваних. Німеччина вважається однією з еталонів у сфері соціального захисту населення, однак рівень заробітних плат соцпрацівників сусідньої Данії та карликового Ліхтенштейну вищі.

Ще однією проблемою можна визнати відсутність ефективної системи державно-приватного співробітництва в сфері надання соціальних послуг. Наявність такого партнерства забезпечила б якісніше обслуговування населення.

Також, є певні проблеми у нормативно-правовій базі, яскравим прикладом може слугувати відсутність або застарілість соціальних норм, на яких повинні створюватися правила та принципи надання соціальної підтримки, які підкреслюють ознаки централізованої законодавчої підтримки.

Існує також проблема у невідповідності термінології деяких нормативно-правових актів. Наприклад, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» у статті 1 визначає державні соціальні стандарти як комплекс соціальних норм і нормативів, встановлених законами та нормативно-правовими актами, що встановлюють рівні основних державних соціальних гарантій. Однак, стаття 8 цього ж закону стверджує, що розміри державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначаються державними соціальними нормативами у сфері надання соціальних послуг [4]. Закон України «Про соціальні послуги» використовує зовсім інший підхід до поняття «державні соціальні стандарти», змінюючи його на «державний стандарт соціальної послуги», що охоплює вміст, розмір, норми, умови та порядок надання соціальної послуги, а також показники її якості, встановлені нормативно-правовим актом головного органу керуючої влади у сфері соціальної політики [5]. Ці розбіжності призводять до проблем у визначенні вартості соціальних послуг, оскільки відсутні чіткі норми і нормативи, а також неузгодженість між соціальними послугами, що фінансуються з державного бюджету, та платними соціальними послугами.

Варто ще відзначити про труднощі в оцінці якості та економічної ефективності заходів з надання соціальної допомоги. Основними проблемами в управлінні соціальною роботою на рівні територіальних громад є:

- нормативно-правова неврегульованість прав надання соціальних послуг у громаді, нормування та стандартизації якостей цих послуг. Це обумовлено сучасним механізмом забезпечення фінансування та налагоджування, який практично блокує перспективи органам місцевого самоврядування запрошувати міждержавних суб'єктів надання послуг, а також створювати та розвивати власний механізм надання стаціонарних і альтернативних послуг у відповідності з специфічними потребами конкретної громади;
- відсутність партнерства між територіальними громадами, що суттєво знижує ефективність управлінського впливу в соціальній сфері;
- присутність складнощів із оцінкою ефективності та якості роботи фахівців соціальної роботи з різними групами населення, які потребують у наданні соціальних послуг [6, с. 3].

Список використаних джерел:

1. Бичук І., Колосок А. (2022) Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*. 3. 92-99. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/694/639>.
2. Сухова К. К. (2022) Проблемні аспекти державного управління наданням соціальних послуг у територіальних громадах. *Інвестиції: практика та досвід*. 4. 118-123. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2022/22.pdf.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14/ed20221119#Text>.
5. Про соціальні послуги: Закон України із внесеними змінами від 27.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
6. Дубич К. В. (2017) Участь громадських організацій в публічному управлінні системою соціальних послуг. *Державно-управлінські студії*. 2. 1-4. URL: <http://www.dus.nayka.com.ua/?op=1&z=26>.

Павлюк Тетяна

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0001-5300-3588

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Війна, яку розпочала росія, з одного боку, призвела до досить негативних наслідків для України, з іншого – прискорила євро інтеграційні процеси та сприяла про європейському об'єднанню нації, незворотності руху до ЄС. Розвиток України є одним із пріоритетів. Нинішня фаза євроінтеграції прискорила кризові явища та внутрішні українські проблеми, що обумовило необхідність збільшення підтримки держави мало захищеним верствам населення Внутрішньо переміщеним особам (ВПО). На жаль, однією із проблем є величезні людські і фінансові втрати.

За даними Єдиної інформаційної бази даних про ВПО станом на 25 листопада 2019 року в Україні було взято на облік 1 424 967 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [1].

Тобто 60% усіх ВПО становлять особи, які переїхали зі свого попереднього місця проживання в Донецькій області, 37% осіб – з Луганської області, 3% осіб – з Автономної Республіки Крим. Таку статистику можна пояснити тим, що на території Донецької та Луганської областей з 2014 року триває збройний конфлікт, який призвів до продовження масового переселення місцевого населення, яке шукає притулок в інших областях України. Щодо АР Крим, то на цій території не було таких активних військових дій, тому кількість переселенців з цієї території є значно меншою. Відповідно до даних моніторингу Міжнародної організації з міграції зайнятість є однією з основних проблем, що постають перед внутрішньо переміщеними особами. Лише 46% ВПО порівняно з 60,1% – до переміщення, вдалося знайти роботу на новому місці. Переважна більшість (91%) з них зазначали, що стикалися зі складнощами, коли шукали роботу. Найчастіше проблемою становила нестача вакансій взагалі (64%) та низька заробітна плата на пропонуваній вакансії (56%). Це безумовно впливає на рівень добробуту внутрішньо переміщених осіб. Найбільшою проблемою, на яку вказали внутрішньо переміщені особи, був брак власного житла (41%). Більшість внутрішньо переміщених осіб проживали в орендованому житлі: 49% мешкали в орендованих квартирах, 10% – в орендованих будинках і 5% – в орендованих

кімнатах. Найменш позитивним для внутрішньо переміщених осіб є доступність медичних послуг (70% опитаних висловили незадоволення).

Вказані дані значно погіршилися з початку повномасштабного вторгнення росії. Так, за даними Міжнародної організації з міграції, станом на 23 серпня 2022 року кількість ВПО в Україні становила 6,9 млн. (для порівняння за даними Міністерства соціальної політики України, кількість ВПО станом на кінець липня 2021 року становила 1 млн 470 тис. 234 особи). Найбільша кількість ВПО зареєстрована у Києві та Львові. Однак у відсотковому співвідношенні щодо кількості населення у місті лідером є Ужгород, населення якого збільшилося на понад 22 % [2].

Станом на березень 2023 року Україні офіційно зареєстровано майже 5 мільйонів ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Тобто, кожен 8 громадянин України є ВПО [3].

Таке масове внутрішнє переміщення в умовах воєнного стану вимагає оперативного реагування на питання, пов'язані з розміщенням і наданням якісних послуг ВПО, а також розроблення тривалих рішень для вирішення наявних проблем і готовності до ймовірних викликів (наприклад, розроблення проєктів з евакуації, програм щодо забезпечення житлом).

Підводячи підсумки, зазначимо, що в умовах повномасштабної війни підтримка ЄС є важливим чинником забезпечення добробуту населення України. Євроінтеграційні процеси сприятимуть підвищенню рівня життя українців матимуть позитивний вплив на соціально-економічний розвиток. Дослідження питання статусу ВПО в Україні донедавна не було предметом комплексних наукових досліджень у зв'язку з тим, що вказана проблематика є новою для нашої держави, а його актуалізація відбулася вже після окупації Криму і дестабілізації ситуації на сході України. Без дослідження цього вкрай актуального на даний час явища (враховуючи значну кількість ВПО в Україні), неможливо подолати існуючі соціальні та економічні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Ministry of Temporarily Occupied Territories and Internally Displaced Persons of Ukraine (2019), Report of the national monitoring system of the situation with internally displaced persons. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf
2. Internal displacement: readiness of host communities (October 2022). URL: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2022/10>
3. The Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine (2022). URL: <https://minre.gov.ua/>
4. European integration in the conditions of war: challenges and prospects (2023) URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>

Пипяк Микола

доцент кафедри права,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9133-6762>

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі процес глобалізації та інтеграції є невід'ємною складовою розвитку країн. Україна, прагнучи наблизитися до Європейського Союзу, зазнає важливих змін у багатьох сферах, зокрема, у галузі освіти. Однією з ключових тенденцій є реформування системи вищої освіти для гармонізації з європейськими стандартами. Збройна агресія росії внесла значні корективи в освітній процес в Україні. На перший план вийшла необхідність забезпечення належного рівня безпеки здобувачів вищої освіти та працівників вищих учбових закладів.

Загалом вища освіта в Україні пройшла значні зміни протягом останніх років, спрямовані на гармонізацію з європейськими стандартами. Цей процес є невід'ємною складовою загального процесу євроінтеграції України. Ці зміни включають в себе адаптацію навчальних програм, впровадження системи кредитів ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) та підвищення якості освіти відповідно до європейських стандартів.

Сферу вищої освіти України дедалі більше охоплюють євроінтеграційні процеси. Модернізація системи вищої освіти має відбуватись в гармонії з європейськими вимогами. В умовах формування інноваційного суспільства формуються науково обґрунтовані підходи щодо підготовки спеціалістів нового покоління, які відповідатимуть вимогам європейських стандартів. Все це зумовлює зростання ролі вищої освіти в досягненні соціально-економічного прогресу та конкурентоспроможності держави. (Vlasyuk, 2022).

Світова практика свідчить, що людство в XXI ст. переходить до конкуренції у сфері знань, тому всі, особливо високорозвинені, країни велику увагу приділяють проблемі якості освіти. Це притаманно й Україні. Загальновідомо, що освіта – це рентабельна галузь, якій належить важлива роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. Це досягається передусім завдяки підготовці висококваліфікованих фахівців, потрібних економіці України, тобто таких кадрів, які під час виробничої діяльності проявляють власні творчі сили, ініціативу, застосовуючи здобуті знання на практиці. Іншими словами, зростає

потреба в якісній освіті, у високоосвічених і кваліфікованих фахівцях. (Garashchuk, 2018).

Однією з ключових аспектів адаптації вищої освіти до європейських стандартів є перегляд та оновлення навчальних програм. Університети України переглядають та модернізують свої курси, забезпечуючи відповідність європейським нормам та вимогам.

Європейська система кредитів (ECTS) є стандартом для оцінювання навчальних досягнень студентів у європейському вищому освітньому просторі. Впровадження цієї системи у вищі навчальні заклади України сприяє визнанню та порівнянню рівня освіти в країні з рівнем освіти у Європі.

Євроінтеграція також передбачає підвищення якості вищої освіти. Це включає в себе модернізацію методів викладання, активізацію наукових досліджень та розвиток міжнародного партнерства.

Україна прагне створення таких умов, що забезпечують гідне життя, вільний розвиток людини, дотримання соціальних стандартів. Досягнення європейського рівня соціального й економічного розвитку України передбачає належну реалізацію державою конституційних функцій. З огляду на конституційний вектор розвитку України, який виражає підтвердження європейської ідентичності українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, необхідно імплементувати освітні цінності ЄС. (Kovtun, 2022).

Загалом, процес євроінтеграції відіграє важливу роль у формуванні відкритого та конкурентоспроможного вищого освітнього простору в Україні, що відповідає європейським стандартам та сприяє інтеграції країни у європейське освітнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Vlasyuk O., Drahan T. (2022) Establishment of University Autonomy: Domestic and European Experience. *Problems of education*, Vol. 1(96), 6-23. URL: <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/download/47/42>
2. Garashchuk O., Kutsenko V. (2018) Ensuring quality education in the context of implementation of world experience in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Vol. 20 No. 1, 104-108. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_1_2018ua/25.pdf
3. Kovtun V. (2022) Vision of legal education in the context of European integration. *Scientific journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*. Special issue, 154-158 URL: <https://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39092/Kovtun.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Пошедін Олег

провідний науковий співробітник відділу
Глобальних і цивілізаційних процесів
Державна установа “Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України”,
Україна
ORCID: orcid.org/0000-0002-9253-5285

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА СПІЛЬНУ ПОЛІТКУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу постійно перебуває у центрі уваги дослідників. Повномасштабна російська війна проти України привернула додаткову увагу до зазначеної проблематики.

У березні 2022 року Європейський Союз затвердив Стратегічний компас з безпеки та оборони – документ, у якому викладений план дій щодо посилення політики безпеки та оборони Європейського Союзу до 2030 року [1]. Стратегічний компас надає спільну оцінку стратегічного середовища, в якому діє ЄС, а також загроз і викликів, з якими стикається Союз. У документі містяться конкретні пропозиції з точним графіком виконання, які спрямовані на покращення здатності ЄС ефективно діяти під час криз і захищати свою безпеку та безпеку своїх громадян.

Як слушно наголошують Ольга Івасечко та Олег Цебенко, повномасштабне вторгнення росії на територію України стало ще одним поштовхом до розуміння, що роль ЄС як постачальника безпеки повинна посилитися, а Стратегічний компас став першою спільною стратегією ЄС у сфері оборони та безпеки [2].

У 2023 році було ухвалено рішення про оновлення переліку проєктів Постійної структурованої співпраці (PESCO). У результаті до існуючих проєктів, які розроблялися з грудня 2017 року (п'ятдесят сім проєктів), було додано одинадцять нових. Перелік нових проєктів стосується навчання, розвитку наземних, морських та повітряних систем, кіберзахисту та проєктів взаємодії між країнами: спільне навчання пілотів країн ЄС для поліпшення взаємодії між союзниками; проєкт, спрямований на розробку автономних наземних систем; створення спільної концепції майбутнього контрбатареїного потенціалу для збройних сил країн ЄС; програма зі створення протиторпедної системи для захисту надводних човнів; проєкт, спрямований на підвищення операційної ефективності ЄС у захисті критичної морської інфраструктури із залученням поточних та розвитку майбутніх підводних засобів; проєкт створення

перспективної ракети ближнього радіуса дії класу «повітря-повітря» ; створення спільного майданчика, щодо оновлення парку гелікоптерів та опрацювання концепції європейського гелікоптера наступного покоління; проєкт для розробки спільної багатошарованої системи протиракетної та протиповітряної оборони; проєкт для розвитку можливостей ЄС у сфері захищеної комунікаційної інфраструктури та мереж, які забезпечують тактичну та оперативну мобільність розгорнутих сил; проєкт комунікаційних та інформаційних мереж; проєкт розвитку взаємодії медичних сил для ефективної безперервної допомоги повітряним, морським, сухопутним та спеціальним силам [3]. Перелік нових проєктів PESCO свідчить про усвідомлення Європейським Союзом змін у безпековій ситуації, які сталися з початком війни Росії проти України. Наближення до європейських кордонів бойових дій високої інтенсивності змушує шукати шляхи підвищення оборонних спроможностей ЄС, необхідних для захисту від атак з боку будь-якого потенційного агресора.

У травні 2023 року Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки (Верховний представник) Жозеп Боррель, як Голова Європейського оборонного агентства (Агентство), представив міністрам оборони країн ЄС перший проведений Агентством аналіз впливу війни Росії на майбутній оборонний потенціал ЄС [4]. Цей аналіз включав два розділи.

1. Оперативні та стратегічні висновки.

Один із найбільш значущих уроків, який необхідно винести з цієї війни показує, підкреслює Ж. Боррель, наскільки успіх на полі бою залежить від мотивації, правильного навчання та підготовки. Лише добре навчені солдати можуть проводити змішані операції, залучаючи всі види сил, включаючи піхоту, артилерію та авіапідтримку.

Необхідно інвестувати у вже існуючі та нові командно-контрольні ресурси, які дозволять оперативно оцінювати ситуацію та реагувати на неї. Технології підтверджують свою важливість, проте змінюються способи їх застосування. Електронний бойовий потенціал, включаючи, серед іншого, і кібервійськовий, стає дедалі актуальнішим. Вкрай важливими є також протиповітряна та протиракетна оборона та високоточні зразки озброєння наземного базування. Зокрема, сучасні системи ППО залишаються життєво важливими для захисту цивільного населення та стратегічної інфраструктури і забезпечення свободи оперативних маневрів.

Крім того, тривалі високоінтенсивні масштабні операції передбачають великі втрати техніки, а тому вимагають великих її резервів. Війна росії проти України вкотре показала важливість стійкої, гнучкої та ефективної логістики – від доставки вантажів на передову та надання медичної допомоги до оперативного ремонту чи модифікації систем та обладнання. Військова мобільність залишається найважливішим фактором для реагування на будь-які загрози та досягнення оперативної переваги.

2. Промислові та технологічні висновки.

Крім оперативних уроків, війна росії проти України показала, що потрібна більш широка, життєстійка та адаптивна промислово-технологічна база. Цей

базис європейської оборони повинен допомогти підвищити боєздатність європейських збройних сил і забезпечити випуск зброї, якою держави ЄС зможуть користуватися спільно, з оперативною сумісністю в рамках НАТО.

Верховний представник наголошує, що просто підвищити витрати на оборону замало. Насамперед необхідно нарощувати ресурси більш скоординовано – як серед країн ЄС, так і відповідно до НАТО [4].

Отже, в ЄС намагаються аналізувати і робити відповідні висновки з досвіду бойових дій українських сил оборони проти російських загарбників. Як цей досвід спричинить розвиток оборонного потенціалу Європейського Союзу покаже майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Council of the European Union. (2022, March 21). *Strategic Compass for Security and Defence*. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
2. Івасечко, О., Цебенко О. (2022, вересень 5). *Нова оборонна стратегія ЄС «Стратегічний компас» як відповідь на сучасні гібридні загрози*. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-6>
3. Council of the European Union. (2023, May 23). *EU defence cooperation: Council welcomes Denmark into PESCO and launches the 5th wave of new PESCO projects*. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/23/eu-defence-cooperation-council-welcomes-denmark-into-pesco-and-launches-the-5th-wave-of-new-pesco-projects/#new_tab
4. Borrell, J. (2023, May 29). *Lessons from the war in Ukraine for the future of EU defence*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/lessons-war-ukraine-future-eu-defence_en

Стратійчук Вікторія

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,

Вінницький торговельний-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-9754-5028

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВОЄННІ ВИКЛИКИ

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює модернізацію всіх галузей, в тому числі й освітньої сфери. Заклади вищої освіти, які впроваджують у свою діяльність інноваційні розробки, активно використовують досягнення науки. Наразі інноваційний розвиток закладу вищої освіти виступає рушійною силою для реалізації сутнісних перетворень у системі освіти.

Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією європейської освіти. Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти¹.

Цілком об'єктивним є те, що з початком широкомасштабної війни помітно актуалізувалася роль інновацій в освітній сфері, коли стало необхідно приймати швидкі нестандартні рішення задля продовження освітнього процесу. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Воєнні дії у багатьох регіонах країни спричинили хвилю внутрішньо переміщених осіб, серед яких велика кількість студентів ЗВО. Перед сферою освіти постало завдання створення ефективних умов для адаптації студентів у нових реаліях, адже необхідно не лише продовжувати навчальний процес, а й докладати максимальних зусиль для ефективної підготовки майбутніх фахівців.

Умови війни або геополітичної нестабільності суттєво впливають на процес вищої освіти. В сучасних умовах організація освітнього процесу повинна бути орієнтована не лише на забезпечення якісного викладання, але й на збереження безпеки студентів та персоналу, задля чого в закладах вищої освіти застосовуються інноваційні методи та підходи:

Застосування дистанційного навчання і онлайн-ресурсів, що забезпечує можливість студентам отримувати освіту безпечно з власного дому або іншого

¹ Scarlet S. M. g. e. (2022) Education of Ukraine under martial law. Innovative and project activity: Scientific and methodical collection. URL: <http://surl.li/csrzo>

безпечного місця.

Інтерактивні відеолекції, вебінари та віртуальні

- Практичні заняття сприяють збереженню навчального процесу в умовах обмежень на переміщення.
- Мобільні додатки та платформи для навчання. Розробка спеціальних додатків та платформ для навчання дозволяє студентам отримувати доступ до навчального матеріалу, завдань та спільного спілкування навіть під час військових конфліктів.
- Антикризовий менеджмент та психологічна підтримка. Умови війни можуть призвести до стресу та психологічних труднощів серед студентів і персоналу. Важливо мати програми психологічної підтримки і антикризового управління, які допомагають управляти стресом та адаптуватися до незвичайних умов.
- Міжнародне співробітництво і обмін. Навчальні заклади можуть зміцнювати міжнародні партнерства та обміни студентами та викладачами, щоб забезпечити доступ до освіти за кордоном та подолати обмеження внутрішньої ситуації. Це може включати в себе віддалену мобільну освіту або дистанційні програми обміну. Важливими партнерами України в контексті реалізації міжнародної мобільності студентів відіграють європейські партнери, які в рамках міжнародних програм допомагають інтегрувати українську освіту до ЄС.
- Розвиток роботизованих систем і штучного інтелекту. Використання роботизованих систем і штучного інтелекту може сприяти автоматизації процесів навчання та управління в умовах війни.
- Забезпечення фізичної безпеки. В умовах війни важливо також дбати про фізичну безпеку студентів і персоналу. В даному контексті використання інноваційних систем безпеки, систем відеоспостереження, безпечних укриттів та інших технологій для захисту освітнього середовища.

Застосовуючи вищезгадані інноваційні методи, українські заклади вищої освіти не лише забезпечують надійне та доступне навчання у вищих навчальних закладах в умовах війни, а й зберігають якість освіти та безпеку всіх учасників навчального процесу.

Наразі важливе місце у реалізації освітнього процесу відіграють інтерактивні технології, необхідність яких помітно актуалізувалася в умовах дистанційного навчання.

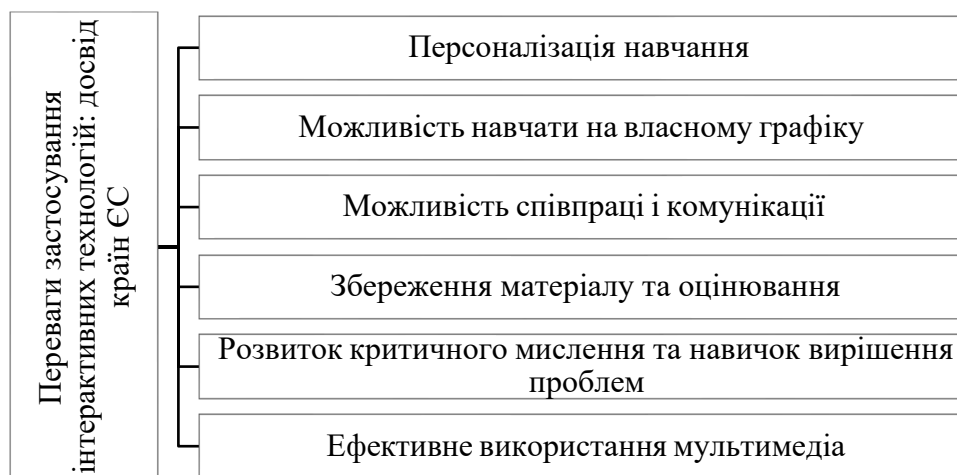

Рис. 1. Переваги застосування інтерактивних технологій: досвід країн ЄС

Джерело: сформовано автором

Досвід європейських закладів вищої освіти показує високу ефективність застосування інтерактивних технологій під час кризи коронавірусу, що посилює важливість їх впровадження в Україні під час воєнних дій. Інтерактивні технології дозволяють створювати цікавий матеріал, що привертає увагу студентів та робить навчання більш візуально привабливим та мотивуючим, де відповідно студенти активно беруть участь. Сучасні інтерактивні платформи можуть адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб студентів. Вони можуть пропонувати додаткові завдання або матеріали для студентів, які виявили високу зацікавленість та успішність в певних темах, та надавати додаткову допомогу тим, хто має труднощі.

Дистанційне навчання з використанням інтерактивних технологій дозволяє студентам вибирати години та режим навчання, що найбільше імпонують їм, що стало особливо актуальним в Україні під час частих відключень електроенергії внаслідок масованих атак на українську енергетичну інфраструктуру. Інтерактивні технології дозволяють студентам переглядати відео лекції, розв'язувати завдання та спілкуватися з одногрупниками у зручний для них час.

Віртуальні платформи інтерактивного навчання надають можливість спілкуватися та співпрацювати з одногрупниками та викладачами. Це стимулює обмін ідеями та досвідом, сприяє розвитку соціальних навичок та сприяє формуванню спільноти студентів. Інтерактивні технології дозволяють зберігати навчальний матеріал онлайн, що робить його легко доступним для студентів у будь-який час. Оцінювання також може бути автоматизованим, що дозволяє швидко надавати результати та зворотний зв'язок.

Інтерактивні завдання, дискусії та віртуальні проекти можуть стимулювати студентів до аналізу, критичного мислення та вирішення реальних проблем. Вони навчають студентів працювати над завданнями в реальних умовах. Дозволяють використовувати різноманітні мультимедійні ресурси, такі як відео, аудіо, інтерактивні симуляції тощо, що поліпшує сприйняття та засвоєння навчального матеріалу.

Таким чином, як показав досвід, українська система вищої освіти, як і будь-який процес в економіці, політиці чи іншій галузі найбільше зазнала реформ внаслідок виникнення кризових явищ. Военні дії на території України створили необхідність трансформації системи вищої освіти в Україні та створення можливостей її адаптації до умов сьогодення. Дистанційне навчання стало одним із найбільш безпечних та доцільних можливостей продовжувати освітній процес в умовах війни. Досвід країн ЄС, які активно впроваджувати в дистанційне навчання внаслідок кризи коронавірусу сучасні інтерактивні технології став важливим активатором розвитку та удосконалення вітчизняної системи вищої освіти. Сьогодні інтерактивні технології є ефективним інструментом для покращення якості навчання в умовах дистанційного формату, а також можливістю посилення інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Scarlet S. M. g. e. (2022) Education of Ukraine under martial law. Innovative and project activity: Scientific and methodical collection. URL: <http://surl.li/csrzo>
2. Nikolaev E., Riy H., Shemelynets I. (2023). Higher education in Ukraine: changes due to the war: an analytical report. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>
3. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. (2022). European Commission: An official website of the European Union. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en
4. Proposal for a Council Recommendation on building bridges for effective European higher education cooperation. (2022). European Education Area. Quality education and training for all. European Commission: An official website of the European Union. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/document/proposal-for-a-council-recommendation-on-building-bridges-for-effective-european-higher-education-cooperation>

Талаш Дарина

студентка спеціальності «Маркетинг»

Державний торговельно-економічний університет,

Київ, Україна

ОСВІТА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Сучасне суспільство з кожним роком стає все більш діджиталізованим та використовує сучасні технології у багатьох ланках життєвих процесів. Освіта в сфері соціальних медіа відкриватимуть нові перспективи та можливості, що значно полегшать освітній процес.

Мета: провести дослідження освіти у соціальних медіа, оцінити плюси та мінуси, а також визначити можливі шанси та виклики.

Існує багато переваг стосовно даної методики навчання, тому розглянемо кілька основних аспектів:

1. Один з найголовніших пунктів - адаптація до європейських освітніх стандартів. Вона не тільки підвищує якість освіти, але і робить її більш "продаваним" продуктом на міжнародній арені. Однією з найбільш перспективних освітніх платформ є соціальні медіа. Згідно з останніми дослідженнями, реклама в соціальних мережах визнана найбільш актуальною. Серед джерел інформації на першому місці месенджери — 86%. Також 85% респондентів користуються соціальними мережами, 65% читають сайти новин, 50% дивляться телебачення, 29% слухають радіо, 27% респондентів слухають подкасти. Сфера застосування нових медійних технологій не обмежується лише ідеологічною освітою чи маркетингом. Вона глибоко інтегрована в життєвий стиль студентів і «серйозно впливає на стиль навчання та звичне життя студентів» [7].

Стратегічно важливо інтегрувати грамотність з нових медіа в навчальні плани вищої освіти. Підготовані під цю мету курси з медіа-грамотності в вищих навчальних закладах можуть сприяти підготовці обізнаних, інформаційно-обізнаних громадян. Активне використання соціальних медіа покращить рівень доступності і якості освітніх послуг, а також дозволить академічну і дослідницьку співпраці з європейськими партнерами. Це надасть можливість гармонізувати освітні стандарти між Україною та ЄС, полегшуючи тим самим процес нашої інтеграції.

2. Використання соціальних медіа для просування грантових програм і стипендій може ефективно "знизити" вартість освіти для потенційних студентів, роблячи її більш доступною. Соціальні медіа не просто канали для реклами, вони є інструментами для створення глибоких, змістовних взаємин з цільовими

аудиторіями. Українські заклади освіти можуть використовувати ці платформи для підкреслення своєї унікальної цінності та просування своїх освітніх "брендів" не тільки на національному, але і на європейському рівні.

3. Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства ставить на денний порядок питання неформальної освіти, яка набуває особливої актуальності в епоху цифровізації. І тут соціальні медіа можуть стати ефективним інструментом. Наприклад, дистанційне навчання через соціальні медіа дозволяє долати географічні та соціальні бар'єри, роблячи якісну освіту доступнішою. Соціальні медіа також сприяють поширенню академічних матеріалів, дослідницьких публікацій та інших ресурсів, які можуть бути використані для самостійного навчання.

На жаль, у всього існує друга сторона питання, тому слід також зрозуміти, які негативні наслідки це може мати. Наприклад:

1. Зріст конкуренції на ринку праці. На даний момент, ця проблема вже спостерігається та з кожним днем лише збільшує свої масштаби. Студенти будуть повинні розвиватися активніше, набувати унікальних рис для того, щоб виокремитися серед натовпу та представити світу щось нове.

2. Пропаганда, фейкові дані. Інформаційна війна – одна з найпопулярніших тем сьогодення та є актуальним інструментом у боротьбі. Саме подача хибних знань може негативним чином впливати на освітній процес, затуманюючи розум учнів, які в подальшому часі будуть поширювати набуті тези.

3. минулого пункту також слід виокремити інформаційне перенавантаження. У соціальних мережах накопичено чимала кількість даних, тому варто вміти відокремлювати важливе серед менш потрібного у цифровому суспільстві. Це може змушувати студентів довше шукати необхідне, витрачаючи цінний ресурс – час.

Отже, у підсумку можна зазначити, що освіта у сфері соціальних медіа є дуже перспективною та актуальною темою у сучасному світі. Дана галузь має сталий, прогресивний розвиток і значно впливає на повсякденне життя кожної людини. Вона дає багато можливостей у медіальній сфері, та долає чимало викликів. Чим більше людей здобуватимуть освіту такого типу – тим краще стане розвиток зазначеної ніші, що стане у нагоді та зможе вивести українських студентів на новий рівень, наблизивши до стандартів Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Високий сезон під час війни: як змінилися правила реклами. MixDigital Team, 18 Жовтня 2022. URL: <https://mixdigital.com.ua/blog/visokij-sezon-pid-chas-vijni-yak-zminilis-pravila-reklami/>
2. Коневщинська, О. (2016). Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби

навчання, Том 54, вип. 4. С. 32–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_5

3. Уварова, Т, Стас, Т. (2020). Медіаграмотність та медіакомпетентність у сучасній освіті: виклики та тенденції. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 4, № 29, с. 191-197. URL: <https://op.ua/ru/pedclass/nauchnaya-statya/mediagramotnist-ta-mediakompetentnist-u-suchasniy-osviti-vikliki-ta-tendenciyi>

4. Sysło, M. (2001). Multimedia w edukacji. Informatyka w szkole.

5. Mielec. Wojdan, W., Wdowiak, K., Witas, A., et al. (2021). The impact of social media on the lifestyle of young people. Polish Journal of Public Health, 130(1), 8-13.

6. Yao, J. (2018). Reconstruction of New Media Content and Its Impact on Journalism Education. DEStech Transactions on Social Science Education and Human Science, (emss).

7. Zhang, C., & Shen, X. (2023). Opportunities and Challenges of New Media Technology for Civic Education of College Students under the New Normal.

8. Applied Mathematics and Nonlinear Sciences, 1(1). <https://dx.doi.org/10.2478/amns.2023.1.00250>

Тараненко Ганна

старший викладач, кандидат політичних наук,

кафедра міжнародних відносин

Національного університету «Києво-Могилянська академія»,

Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-2588-4941

INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION: CASE OF COOPERATION UNDER THE BALTIC UNIVERSITY PROGRAMME

Internationalization of education is an important concept in the current social sciences' approaches. Educational internationalization is the ability for teaching and learning to be increasingly involved with international cultures in order to enhance globalized learning (Smith & Babich, n.d.). The goal of internationalization is to enhance a globalized framework of education through the methods of idealism, instrumentalism, and educationalism (Smith & Babich, n.d.).

Internationalization of education helps to bridge cultural and social gaps between students and educators from different countries and backgrounds contributing to increased level of mutual understanding and trust. Particularly, in this regard, it is important to mention the case of the Baltic University Programme.

The Baltic University Programme (BUP) is one of the largest academic cooperation projects on a global scale, with about 90 participating Universities in the Baltic Sea region, collaborating for education and research in Sustainable Development and Democracy (Themes—The Baltic University Programme, 2023). The Baltic University Programme serves the main goal of enhancing strong regional educational and research communities, as well as support the key role that Universities play in a democratic, peaceful, and sustainable development (Themes—The Baltic University Programme, 2023). The Programme's activities are planned around key themes in line with the UN Sustainable Development Goals, such as climate change, renewable energy, sustainable societies, sustainable mobility and tourism, education for sustainable development and sustainable food systems (Themes—The Baltic University Programme, 2023). The Coordinating Secretariat of the Baltic University Programme is located at Uppsala University, Sweden.

The BUP activity is closely aligned with the European integration goals. The Baltic Sea area as a subregion of the broader European Union region is of vital significance for the EU development. In particular, the European Union Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR) is the first macro-regional strategy in Europe approved by the European Council in 2009 (Info regio—EU Strategy for the Baltic Sea Region, n. d.). The European Commission publishes regular reports on the implementation of the EU Strategy for the Baltic Sea Region and coordinates the efforts

of the Strategy for the region (Infoforegio—EU Strategy for the Baltic Sea Region, n. d.).

The Baltic University Programme has been functioning for over 30 years. Throughout these years, thousands of students, professors and researchers have taken part in courses, conferences, exchanges, excursions, sails, workshops and other ongoing activities (Söderberg, n. d.). Particularly, the Baltic University Programme has been cooperating with the Ukrainian Universities as well.

One of the projects related to internationalization of education was “Digital at Home: New Steps in Internationalization of Education”. The goal of the project was to conduct virtual exchanges among students from the Universities of the Baltic Sea region countries. Thereby, the students were of different academic backgrounds and programs. The aim was to involve the students in joint projects related to the topics of the Baltic Sea region development, such as economics, democratization, security etc.

Participating Universities were from the countries of the Baltic Sea Region, broadly defined. Thereby, it should be noted that a region is defined not only by geographic terms, but also by political, cultural and linguistic peculiarities. Rydén (in Maciejewski, 2002) holds that the Baltic Sea drainage basin encompasses the territory of 14 countries with approximately 85 million inhabitants, including Ukraine.

The participating Universities were as follows, Adam Mickiewicz University in Poznan (UAM), Marie Curie Skłodowska University in Lublin (UMCS), Uppsala University, Wrocław University, Ivan Franko National University of Lviv (IFNUL) and National University Kyiv-Mohyla Academy (NAUKMA). Prior to the start of the students’ projects in 2021, professors from the participating Universities took part in a series of virtual exchange trainings on the topic of internationalization of education organized by Uppsala University and the Baltic University Programme. In fall semester 2022, a series of events were held within the project framework – between Ivan Franko National University of Lviv, Marie Curie Skłodowska University in Lublin, and National University Kyiv-Mohyla Academy.

Particularly, in November 2022 there was a joint session of students from Ivan Franko National University of Lviv (IFNUL) and National University Kyiv-Mohyla Academy (NAUKMA). It took place at an online class of NAUKMA International Security Studies course (Bachelor-level program). NAUKMA students presented interim results of their research on a security topic of their interest (environmental security, extremism, Russia-Ukraine war, nuclear security, etc.). Master-level students of IFNUL listened to the presentations of the security research projects, provided their feedback and later participated in a Questions & Answers session. They had also been able to review the NAUKMA students' pre-submitted presentation drafts and provide their comments. Finally, there was a joint discussion of pertinent security issues relevant at the global and regional level, in particular, for Europe and the Baltic Sea area.

Another joint session was held between students and professors of Marie Curie Skłodowska University in Lublin (UMCS) and National University Kyiv-Mohyla Academy (NAUKMA) – it was a joint seminar dedicated to the topic of regional security in the Baltic Sea area. The virtual exchange theme was "Security in the Baltic

Sea Region and the NATO". The subtopic of the discussion was the accession of Sweden and Finland to the NATO. The Polish participants were students of Bachelor-level International Security course, and the Ukrainian participants were Bachelor-level students of International Security Studies course. At the beginning the courses' instructors discussed the Baltic countries' vision of NATO's further expansion, and then the students worked in groups and further discussed Sweden's and Finland's process of joining the NATO. The discussion also touched on Ukraine's prospects for joining the North Atlantic Alliance.

Aside from the virtual exchanges, professors from the participating Universities of the Baltic Region countries drafted chapters for a book dedicated to the topic of the Baltic Region in the conditions of global transition and prepared respective video lectures for this course. The project "Digital at Home: New Steps in Internationalization of Education" contributed to further internationalization of instruction, exchange of ideas among the Universities of the Baltic Sea area countries and broader goals of European integration.

References:

1. Smith, C., & Babich, C. (n.d.). *5. 3 Internationalization in Education*. <https://ecampusontario.pressbooks.pub/ticl/chapter/5-3-internationalization-in-education/>
2. *Themes—The Baltic University Programme—Uppsala University, Sweden*. (n. d.). The Baltic University Programme. <https://www.balticuniv.uu.se/about-us/themes/>
3. *Inforegio—EU Strategy for the Baltic Sea Region*. (n. d.). EU Strategy for the Baltic Sea Region. https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/macro-regional-strategies/baltic-sea_en
4. Söderberg, A. (n. d.). *About Us—The Baltic University Programme—Uppsala University, Sweden*. The Baltic University Programme. <https://www.balticuniv.uu.se/about-us/>
5. Maciejewski, W. (Ed.). (2002). *The Baltic Sea region: cultures, politics, societies*. Baltic university press.

Тернова Алла

*завідувач кафедри товарознавства, експертизи
та торговельного підприємництва,*

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-7447-137X

Сіренко Світлана

доцент кафедри товарознавства, експертизи

та торговельного підприємництва,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-3083-6151

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Інформація та знання у сучасному світі – це головна сила, а інформаційні технології – стратегічні ресурси розвитку суспільства. Наразі затребуваною стає спеціальна підготовка молоді до життя в інформаційному суспільстві, оскільки саме від здатності своєчасно знаходити та ефективно використовувати нову інформацію залежить кар'єра майбутнього фахівця. Інформаційне суспільство наразі передбачає радикальні зміни у всіх соціальних інститутах і, в першу чергу, в освіті.

Основною тенденцією трансформації сучасної освіти є Smart-технології, які призначені для створення середовища, що гарантує максимальний рівень формування конкурентоспроможного професіонала.

Слово «Smart» в перекладі з англійської мови перекладається як розумний і означає все, що вдало пристосоване до розв'язання конкретної технічної або організаційної проблеми. Тобто Smart – це властивість об'єкта, що характеризує інтеграцію в даному об'єкті двох або більше елементів, які раніше не з'єднувалися та забезпечуються використанням інтернет. Наприклад, Smart-TV, Smart-Home, Smart-Phone. Крім того, є тлумачення аббревіатури Smart: S – Self-directed (орієнтовано на самонавчання); M – Motivated (мотивує активну пізнавальну діяльність); A – Adaptive (адаптовано для суб'єкта освіти); R – Resource Free (має вільні для доступу освітні ресурси); T – Technology Embedded (забезпечується технологіями) [1].

Більшість розвинених країн просуває концепцію Smart у рамках розвитку не лише системи освіти, а й економіки в цілому. Основу цієї концепції становлять три основні ідеї: 1. Мобільний доступ. Необхідно забезпечити можливість отримання всіх видів цифрових послуг у будь-якому місці світу, при цьому дані сервіси повинні бути спрямовані на кожного користувача індивідуально. 2. Створення нових знань. Жодна країна не зможе розвиватися без постійного здобуття нових знань, які, в свою чергу, складають основу модернізації національної економіки. 3. Створення Smart-оточення. Середовище Smart дозволяє стимулювати появу окремих технологічних розробок, які можуть вийти на рівень, коли інформаційно-технологічне середовище наближається до природного інтелекту і служить однією з основних ідей, на яких базується ідея «розумної» економіки [2].

Як зазначається на сторінках популярного українського Інтернет-ресурсу «Освіта.іа», Smart-технології в освіті є концепцією, яка передбачає комплексну модернізацію всіх освітніх процесів, а також методів і технологій навчання [3].

Реформування сучасної освіти висуває нові вимоги до науково-педагогічних працівників. Сьогодні підвищився попит на таких висококваліфікованих педагогів, які творчо працюють, соціально-активні та конкурентоспроможні, виховують соціалізовану особистість у швидкозмінному світі. Від рівня їх професіоналізму, здатності до безперервної освіти безпосередньо залежать результати соціально-економічного і духовного розвитку суспільства. Саме на сучасного науково-педагогічного працівника покладена функція реалізації освітніх програм нового покоління на основі передових технологій.

Основою Smart-підходу до навчання є подача теоретичного матеріалу для вирішення реального бізнес-завдання. Для реалізації даної концепції в рамках певного освітнього компоненту є створення бібліотеки бізнес-кейсів від реальних компаній. В зв'язку з цим основними принципами Smart-освіти мають бути:

- мобільність процесу навчання, яка забезпечує реалізацію принципу навчання в зручному місці, в зручний час та реалізується за рахунок використання мобільних платформ;
- двостороння інтеграція із соціальним медіа, що забезпечує швидке поширення інформації про підручник, а також використання інформації із соціальних медіа в процесі навчання;
- самонаповнюваність, яка забезпечує наповнення змісту підручника актуальною і повною інформацією досліджуваних питань;
- онлайн-консультації з фахівцями-практиками, що забезпечують взаємодію з експертами галузі;
- ланцюг спільного створення контенту: студент-науково-педагогічний працівник, при якому перспективою розвитку Smart-навчання є «peer-2-peer навчання», а саме, коли здобувачі вищої освіти взаємодіють один з одним в рамках навчання, а також коли матеріали, пропоновані здобувачем, використовуються в навчанні наступних слухачів;

– синхронне вивчення матеріалу і реалізація навичок у вирішенні реальних бізнес-завдань в умовах соціального середовища, що передбачає практичну орієнтованість подачі навчального матеріалу, тобто реалізацію принципу «кейс для вирішення + теоретичний матеріал» [4].

Отже, впровадження інноваційних методів і інструментів в освітню систему дозволить активізувати діяльність науково-педагогічного працівника у новому форматі. Педагоги, підвищуючи рівень своїх знань і опановуючи нові вміння не тільки залежно від зміни змісту навчальної програми, але і залежно від появи нових технологій, зможуть продемонструвати здобувачам ефективні можливості використання гаджетів в освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Семеніхіна, О.В. (2013). Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до Smart-суспільства. *Науковий вісник Донбасу: Електронне наукове фахове видання*, 3(23). Взято з: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13sovpds.pdf>
2. Єфремова, Г.Л. (Ред.). (2020). *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі* : колективна монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка.
3. Лісняк, С.М. *Смарт-технології в освіті*. Освіта.ua. Взято з: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/62533/
4. Тернова, А., Шарко, В. (2016). *Перспективи використання Smart-технологій в освіті*. Тези доповідей II Міжнародної науково-методичної конференції. Київ: КНТЕУ.

Федюніна Олена

*Викладач-стажист кафедри української мови,
Мелітопольський державний педагогічний університет*

імені Богдана Хмельницького,

Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ДОСВІД ПЕРЕМІЩЕНОГО ЗВО

Вже упродовж третього десятиріччя XXI сторіччя постіндустріальне суспільство розвивається в умовах інтенсивних інтеграційних процесів, що потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі та значення в житті суспільства, а також дій відповідно до власних переконань і цінностей.

Європа має багатий історичний досвід розвитку та становлення демократичного суспільства. У більшості європейських держав розроблено спеціальні навчальні курси та створено різноманітні навчальні підручники та посібники, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку вчителів для полегшення впровадження та сприяння здійсненню регіональної європейської інтеграції.

Одним із пріоритетів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави до Європейського співтовариства. За перспективною Програмою розвитку, яка розрахована на десять років, Україна має узгодити та наблизити свої соціально-економічні інституції до стандартів країн ЄС і зробити їх відповідними загальноєвропейським вимогам [6]. Європейський вибір України зумовлений її геополітичним положенням і спільною історією формування та розвитку європейської культури.

Процес Європейської інтеграції України передбачає проведення необхідних змін у різних галузях діяльності суспільства, зокрема у сфері освіти, перетворення якої має здійснюватись у кількох напрямках:

1. Поступове впровадження європейських норм та стандартів з метою підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на українському та європейських ринках праці;
2. Збереження кращих традицій, залучення інновацій та підвищення якості національної системи освіти;
3. Вивчення професій, необхідні всебічного розвитку як окремо взятої країни, а й усього людства загалом.

На процес перетворення та формування сучасної системи вищої освіти впливають різні фактори, такі як наявні матеріально-технічні ресурси; накопичені у суспільстві знання; історичні, культурні та географічні особливості.

Складовою інтеграції є можливість здобуття вищої освіти в інших країнах. На сьогоднішній день кількість студентів, які здобувають освіту в країнах Європейського Союзу, стрімко збільшується, що також визначається за рахунок ініціативи Європейського Співтовариства (European Community), і це сприяє підвищенню мобільності молоді в Європі.

Національною доктриною розвитку освіти визначено такі завдання:

- вихід вітчизняної освіти на ринок світових освітніх послуг;
- поглиблення міжнародного співробітництва;
- розширення участі закладів освіти, науковців, педагогів та студентів у проєктах міжнародних організацій та спільнот.

Беручи до уваги досвід Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який наразі є тимчасово переміщеним, першочерговими для інтеграції європейських цінностей в освітній процес стали такі дії:

- набуття досвіду написання проєктних заявок та участі у проєктах міжнародних організацій і спільнот;
- уведення в освітній процес освітніх компонентів таких, як «Європейські цінності у професійній підготовці філологів», «Основи права Європейського Союзу», «Практика Європейського суду з прав людини» тощо;
- упровадження окремих тем щодо євроінтеграції в інші освітні компоненти та присвячення цій тематиці публікацій науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти всіх рівнів;
- додавання тематичних модулів щодо імплементації інноваційних європейських практик у сучасний вітчизняний освітній простір за результатами проходження викладачами тренінгів та курсів у провідних європейських закладах освіти;
- реалізація проєктів ERASMUS+ програми 101083077 Universities-Communities: strengthening cooperation, 101083203 Bringing Opportunities and Organizational Success to Small Local Universities in Ukraine, 101082858 “MOOC-based micro-credentials for teacher professional development”, 101083077 “Universities-Communities: strengthening cooperation” й асоційованим партнером проєкту 101085552 “EU Studies of Social Innovations in Education”, а також модуля Жана Монне 101083321 “Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers”.

Співпраця України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, побудована на алгоритмах опанування досвіду передових досягнень європейської системи освіти та їх творчої адаптації до специфіки соціально-економічних та культурних умов сучасної України. Вона відкриває сприятливі перспективи для підвищення конкурентоспроможності та практичної цінності

української вищої освіти. Побудова сучасної та збалансованої за всіма параметрами системи вищої освіти не тільки забезпечить зростання кадрового потенціалу країни, а й зробить основний внесок у розвиток духовної культури суспільства.

Першочерговими для співпраці є такі завдання:

- Формування суспільства, яке навчається упродовж усього життя, створення позитивних умов мотивації індивідуального розвитку особистості;
- Формування системи контролю за якістю освіти;
- Формування національних та загальнолюдських цінностей, підвищення ролі освіти та професійної самореалізації у розвитку суспільства;
- Постійне поліпшення якості освіти шляхом оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- Забезпечення економічних та соціальних гарантій педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- Матеріальна підтримка професійно-технічних навчальних закладів та реалізації освітніх проектів.

Таким чином, розвиток міжнародного співробітництва є досить актуальним напрямом діяльності для України у контексті євроінтеграції у сфері освіти, яка є одним із визначальних факторів відтворення інтелектуальних та продуктивних сил суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бойченко Н.М. Етичні аспекти університетських цінностей. Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. К. : ВЦ «Київський університет», 2014. № 1. С. 37–43.
2. Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції (Запоріжжя, 28-29 травня 2021) / за ред. О. Тупахіної. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 182 с.
3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).
4. Chernyakova, A. V., Pylypenko-Fritsak, N. A. (2021). Effective Cross-cultural Communication as a condition for adaptation of foreign students in the context of Strategy of Intercultural development of the Sity. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 317-336. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-42>
5. Simulation Games in Civic Education. (2007-2020). URL: https://crisp-berlin.org/fileadmin/SIMULATIONS/Portfolios/CRISP_Portfolio_EN.pdf
6. <https://osvita.ua/school/method/581/>

Чернега Вероніка

аспірант кафедри фінансів,

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0003-4684-1289

ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКУ СПІЛЬНОТУ

Найважливішим кроком на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління є реформування та модернізація вищої освіти в Україні. В Україні поступово реалізується комплексна система державних заходів щодо модернізації та вдосконалення національної системи вищої освіти. Інтеграція вищої освіти України в європейську спільноту включає в себе ряд фінансових викликів і можливостей.

Фінансові виклики:

1. Збільшення витрат: Інтеграція в європейську освітню систему може вимагати додаткових інвестицій у вищу освіту. Нові стандарти, програми і вимоги можуть призвести до збільшення витрат на освіту.
2. Фінансова стійкість університетів: Для досягнення європейських стандартів, університетам може знадобитися покращення і розширення своєї інфраструктури та ресурсів, що потребує додаткових фінансових зусиль.
3. Посилення бюджетного фінансування: Деякі аспекти європейської освіти передбачають значних бюджетних видатків, що може потребувати реформування фінансових механізмів вищої освіти.

Фінансові виклики, пов'язані з інтеграцією вищої освіти України в європейську спільноту, становлять значний аспект цього процесу. По-перше, інтеграція вимагає значних фінансових ресурсів через збільшення витрат. Однією з причин цього є впровадження нових стандартів, програм і вимог, що призводить до необхідності в додаткових інвестиціях у сферу освіти. Для забезпечення високих європейських стандартів якості, університетам доведеться покращувати і розширювати свою інфраструктуру та ресурси. Це також вимагатиме додаткових фінансових зусиль для забезпечення фінансової стійкості закладів вищої освіти. Може знадобитися збільшення бюджетних видатків на вищу освіту, реформування фінансових механізмів вищої освіти. Це може бути складним процесом, але він може забезпечити більшу прозорість і ефективність у використанні бюджетних коштів.

Фінансові можливості:

1. Залучення міжнародних коштів: Інтеграція України в європейську освітню спільноту може відкрити доступ до міжнародних фінансових

джерел, таких як гранти та проекти співпраці з європейськими партнерами.

2. Розвиток наукових програм: Українські університети можуть збільшити свої можливості для наукового дослідження та розвитку наукових програм завдяки співпраці з європейськими установами.
3. Підвищення конкурентоспроможності: За умови успішної інтеграції вищої освіти України в європейську спільноту, українські випускники можуть здійснювати робочий вибір у ЄС, що може позитивно вплинути на їхні можливості кар'єрного росту і заробітку.
4. Співфінансування проектів: Українські університети можуть співпрацювати з європейськими партнерами для спільного фінансування проектів в галузі освіти, науки та інновацій.

Фінансові можливості, які виникають в результаті інтеграції вищої освіти України в європейську спільноту, представляють важливий ресурс для країни. Фінансові аспекти інтеграції вищої освіти України в європейську спільноту вимагають ретельного планування і розгляду. Фінансові можливості, що випливають із інтеграції вищої освіти України в європейську спільноту, сприяють розвитку освіти, науки та громадянського суспільства в країні, сприяють підвищенню конкурентоспроможності та розширенню можливостей для українських студентів та вчених.

Список використаних джерел:

1. Гільченко, О. Л., Лисак, В. Ф. (2017). Реалізація європейського вибору України у контексті інтернаціоналізації вищої освіти. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1246/1/1.3.realisatsiia_yevropeiskogo.pdf
2. Лазоренко, О., Чала, Н. (2022). Аналітична записка" Щодо проблематики навчання та освіти дорослих у контексті набуття Україною членства у ЄС". URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23933>

Шарко Віталій

професор,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0001-5830-8911

Паламарчук Владислав

доцент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0002-7478-9521

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР

Війна в Україні спонукає до змін у мисленні щодо міжнародної співпраці в науці¹. Повномасштабне вторгнення росії в Україну змінило геополітику в «шоковій» хвилі, яка все ще лунає в науковому світі. Дослідницьким співтовариством ЄС були невідкладно припинені (розірвані) наукові зв'язки з росією та надано допомогу Україні. Актуальною стала боротьба співтовариства ЄС з нестабільністю та невизначеністю вітчизняної науки, що виникла, оскільки війна триває другий рік.

Війна відкрила нове вікно можливостей для прискорення інтеграції України у природне цивілізаційне середовище – до європейської сім'ї. 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі.

Для того щоб підтримувати високу якість українських досліджень і зменшити відтік «мізків» з країни, дослідницький простір в Європі розширив міжнародне співробітництво з Україною. До такого простору належать Кембриджський університет у Великобританії, Голландська дослідницька рада та Комісія ЄС.

Європейський науковий (або дослідницький) простір (European Research Area – ERA) (ERA, 2022) являє собою систему науково-дослідних програм інтеграції наукових ресурсів в ЄС. ERA є частиною більш розвиненої європейської зони знань, в якій головними виступають наукові дослідження, освіта та інновації. ERA є частиною розширеної Лісабонської стратегії розвитку,

¹Science. Business. Війна в Україні спонукає до змін у мисленні щодо міжнародної співпраці в науці. URL: <https://sciencebusiness.net/news/International-news/war-ukraine-prompts-shifts-thinking-about-international-cooperation-science>

яка об'єднує ці три сфери в так званий «науковий трикутник» (The Lisbon Strategy 2000-2010, 2023).

Європейський дослідницький простір (ЄДП) сприяє суттєвим зрушенням щодо розвитку вітчизняної науково-дослідної системи, підвищення її ефективності та результативності шляхом участі та можливості набуття навичок роботи в спільних інноваційних екосистемах і використанні їх результатів, створення критичної маси людського капіталу та ресурсів на перспективних напрямках наукових досліджень. Ключовим завданням є узгодження наукової політики України з науковою політикою ЄС та забезпечення ефективної інтеграції національної дослідницької системи до ЄДП. Це дасть змогу залучити досвід і ресурси європейської спільноти для випереджаючого розвитку науки і технологій для потреб інноваційного розвитку економіки у після воєнний період.

Інтероперабельність національної дослідницької та інноваційної системи з Європейською забезпечується шляхом реалізації пріоритетів Європейського дослідницького простору, а також переходу до розвитку Європейської Відкритої інноваційної екосистеми на основі квадрупольної інноваційної моделі (влада, бізнес, наука&освіта, громадянське суспільство) та розвитку міжнародного співробітництва (Хаустова М.Г., Шаповалова О.В., 2022).

Інтеграція України до Європейського дослідницького простору відкриває можливості для створення «внутрішнього європейського ринку» формування єдиної загальноєвропейської політики для розвитку основних напрямів науки й техніки в країнах Європи, науково-технічних розробок, вільного обміну знаннями, результатами досліджень, розширення сфер і обсягів досліджень, підвищення конкурентоспроможності й практичного використання наукових розробок. Інтеграція науки України в Європейський дослідницький простір створює можливість сконцентрувати вчених в різних сферах науки та технологій і буде сприяти ефективному переміщенню знань між державними та приватними структурами (з урахуванням охорони прав інтелектуальної власності), дасть змогу запровадити європейські стандарти щодо процедур експертної оцінки довготермінових проєктів європейського рівня, які включають дослідницькі інфраструктури, центри передового досвіду, а також процедури оцінювання наукових інституцій.

Список використаних джерел:

1. Хаустова М.Г., Шаповалова О.В. Інтеграція науки України до європейського дослідницького простору (ERA). (2022). URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/haustova_shapovalova_tezi.pdf
2. European Research Area (ERA). (2022) URL: https://ec.europa.eu/info/researchandinnovation/strategy/era_en
3. The Lisbon Strategy 2000-2010. (2023) An analysis and evaluation of the methods used and results achieved. Directorate general for internal policies policy department a: economic and scientific policy employment and social affairs. URL: http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24272_0110718ATT24270EN.pdf

Шершньова Олена

викладач-стажист кафедри початкової і спеціальної освіти,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького,

Україна

РОЛЬ ТЬЮТОРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабна військова агресія РФ проти України, принесла масштабні руйнування, вимушене внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу, їх виїзд за кордон, знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, навчання в умовах блекауту та колосальний психологічний тиск.

Сьогодні освітній процес у нашій країні відбувається під звуки сирен, часто під звуки обстрілів. Дехто взагалі втратив можливість навчатися. Сьогодні перед Україною постає безліч викликів, які необхідно подолати. Зокрема, потрібно створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції.

Війна в Україні є стресом для всіх учасників освітнього процесу. За таких умов істотно погіршилися умови викладання та здобуття освіти. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму.

На допомогу у вирішенні цього питань може прийти тьюторська технологія – це така педагогічна технологія, яка базується на суб'єкт-суб'єктному, компетентнісному, діяльнісному, культурологічному і гуманістичному підходах, і заснована на взаємодії досвідченого і недосвідченого, на діалозі. Хоча такої професії ще немає в національному класифікаторі, у Новій українській школі працюють багато вмотивованих педагогів, які вже зараз можуть бути потенційними тьюторами. Тьютор – це порівняно нова професія для українського освітнього простору.

Тьюторство – запозичений досвід із британської системи освіти, який бере свій початок у 18 ст. з Кембриджського університету. Практика тьюторства в нашій країні спостерігається лише останні 10 років. Є різні інтерпретації, функції та ролі в такій роботі, але завжди це – про індивідуальний супровід дитини,

підтримку та менторство, видиму та невидиму допомогу, співпрацю з її батьками.

Тьютор це така людина, яка може допомогти іншій особі зрозуміти самого себе. Ми часто несвідомо, не знаючи теоретичних основ тьюторингу, є мотиваторами, натхненниками чи людиною, яка в потрібний час підтримає, надасть допомогу для вирішення певних задач.

Тьютор – це педагог нового формату, педагог іншої школи, яка тільки формується на теренах України. Тьютор виконує роботу з утримання рівноваги між навчальним процесом, особистим та повсякденним життям тьюторанта, щоб той не відволікався на неважливі обставини, а був повністю занурений у навчання.

Тьюторинг – це метод індивідуальної турботи про підопічного, що базується на взаєминах «майстер-учень», та завдяки інтегрованому підходу до розвитку людини має на меті повну реалізацію її потенціалу.

Існує два види тьюторингу: науковий, і той, що розвиває. Перший більше скерований на роботу зі старшою дитиною, чи студентом, другий вид – на розвиток сильних сторін, розкриття характеру, розвитку впевненості в собі тощо.

У 2011 році в Україні була сформована Асоціація тьюторів, а у 2016 році Міністерством освіти України було проведено захід, який називався «Школа тьюторської майстерності», мета якого – ознайомитися з присутністю тьюторства в країні та визначитися з його подальшим розвитком. Популярність тьюторства в Україні набуває переважно у приватних освітніх закладах, але поступово починає переходити й у безкоштовну державну освіту.

На сьогоднішній день поняття тьюторство більше асоціюється з дистанційним навчанням, оскільки коли ми маємо можливість обговорювати з тьютором зміст курсу, оцінювати завдання з виконання, отримати допомогу в плануванні роботи.

Тому, аналізуючи діяльність тьютора в освітньому та виховному процесі, можна визначити наступні його ролі:

- організатора навчальної діяльності та середовища, в якому здобувач освіти має можливість самостійно визначати свої освітні цілі та засоби, вибудовувати індивідуальну траєкторію навчання;
- консультанта (допомагає здобувачу освіти визначати та досягати своїх життєвих та пов'язаних з ними освітніх цілей);
- сприяє розробці індивідуальної освітньої програми;
- забезпечує самовизначення здобувача освіти стосовно процесу навчання та його окремих елементів;
- допомагає визначитися з використанням результатів навчання у подальшому професійному розвитку;
- наставника (супроводжує здобувача освіти по його індивідуальній траєкторії розвитку, організуючи умови для рефлексії точок самовизначення: успіхів і невдач в отриманні

бажаних результатів, способів та засобів досягнення).

їх

Окрім цього, можна виділити наступні функції тьютора:

- науково-методичне забезпечення реалізації освітніх програм із застосуванням дистанційних освітніх технологій;
- дистанційне викладання навчальної дисципліни;
- організаційно-технічний супровід взаємодії з групою здобувачів освіти.

Технології тьюторського супроводу допомагають організувати роботу з особистим інтересом (потребою) здобувача освіти та переведенням індивідуального інтересу учня в ініціювання конкретної діяльності, яка можлива як освітня або соціальна проба здобувача освіти.

Особливість тьюторських технологій полягає ще й у тому, що вони дозволяють тьютору посилити індивідуальний ресурс учня зовнішніми (соціальними) ресурсами, тобто тьютор стає своєрідним «посередником» між здобувачами освіти та можливостями «світу», «соціуму». Але в арсеналі тьютора є і цілий пакет технологій, які активно використовуються в педагогічній психології (запитання-відповіді технології, технології рефлексивних сесій, технології активного слухання, технології модерації і т. д.).

У сучасній системі освіти сьогодні йдеться, перш за все, не стільки про педагогів, які офіційно працюють на посаді «тьютор», скільки про педагогів, які мають тьюторські компетентності, тобто володіють технологіями тьюторського супроводу.

Різноманітність функцій і завдань тьютора у дистанційному навчанні, а також специфіка його компетенцій зумовлюють необхідність спеціальної додаткової підготовки таких фахівців.

У висновку можна сказати, що головне завдання системи підвищення кваліфікації на сьогодні полягає у наданні допомоги педагогам у формуванні нової професійної ролі, у освоєнні ними технологій тьюторського супроводу та впровадженні цих технологій у практику роботи освітніх установ.

Усупереч наявним перешкодам українська освіта обов'язково стане сильнішою після теперішніх випробувань, ключем до відновлення сподівань і можливостей для майбутнього кожного громадянина України, допомагатиме людям знайти своє місце в нових реаліях, буде основою прогресу та розвитку нації, фундаментом її майбутнього.

І під час війни, і після її завершення головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості освіти на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Борбіт А.В. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за дистанційною формою навчання : метод. посібник. Біла Церква, 2018. 57 с.
2. Костюк І. Хто такий тьютор?: особливості та перспективи нової професії. *Директор школи*. 2018, № 3-4. С. 11-13.

3. Гарань Н., Зінченко Г. Тьюторський супровід освітнього процесу в умовах розвитку ІКТ. Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві: зб. матер. конференції. Київ, 2020. С. 165-167.

4. Тарадюк, Д. Професійна підготовка тьюторів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі як педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2018, № 18.

Шкуров Євген

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики та реклами

Державний торговельно-економічний університет,

Київ, Україна

ORCID: orcid.org/0000-0001-5947-599X

АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ТА ВІЙНИ

Онлайн-навчання стає не просто альтернативою, а іноді єдиним варіантом для забезпечення безперервного навчального процесу. Зважаючи на це, особливо актуально з'ясувати фактори, які впливають на успішність онлайн-навчання. Війна та дистанційне навчання стали частиною повсякденного життя. Онлайн-освіта може бути інструментом для адаптації до різних умов та потреб студентів, а також для забезпечення більш гнучкого та індивідуалізованого підходу до навчання. Вона може бути інструментом для адаптації до різних умов та потреб студентів, а також для забезпечення більш гнучкого та індивідуалізованого підходу до навчання.

Сьогоднішня освіта перебуває у стані трансформації швидкої трансформації (Dale, 2010). У реаліях України на її трансформацію впливає війна, через що освітня система здатна адаптуватися та трансформуватися швидше, ніж загалом це відбувається в масштабах планети. Як зазначає Г. Жила (2023), в короткостроковому періоді основні завдання розвитку вищої освіти в Україні включають фінансове відновлення університетів, залучення міжнародної підтримки, та перепідготовку кадрів для воєнних потреб. В повоєнний період акцент зміщується на відновлення інфраструктури, кадрового потенціалу, а також адаптацію системи освіти до європейських стандартів. В короткостроковому періоді акцент в розвитку онлайн-освіти може бути зроблений на забезпеченні доступу до якісних курсів для студентів, особливо в умовах воєнного конфлікту. Це включає фінансування для розробки платформ і курсів, а також залучення міжнародних партнерів для підтримки та обміну ресурсами. В довгостроковій перспективі, фокус може перейти на інтеграцію онлайн-освіти в традиційну систему вищої освіти, з метою створення гібридних моделей навчання. Це також може включати адаптацію до європейських стандартів якості онлайн-освіти та розширення можливостей для практичної підготовки через державно-приватне партнерство.

В умовах війни, де фізична безпека стає пріоритетом, можливість навчатися дистанційно є незамінною. Онлайн-курси можуть забезпечити доступ

до якісної освіти навіть у зонах конфлікту або для тих, хто вимушений пересуватися. Це також може бути корисним для психологічного благополуччя, оскільки навчання і розвиток можуть відволікати від травматичних подій. Також варто зазначити, що в умовах дистанційного навчання та війни, роль батьків у процесі освіти може зрости. Вони можуть стати активними учасниками навчальної спільноти за умови онлайн-навчання (Hsieh, 2022).

Згідно з дослідженнями Dagiene et al. (2022), проведеними в Європейському Союзі під час пандемії, основними факторами, які впливають на успішність онлайн-навчання, є якість установ і послуг, якість інфраструктури та системи, якість курсів та інформації, а також онлайн-середовище навчання. У реаліях війни, що наразі триває в Україні ці фактори набувають додаткової ваги через специфічні умови, викликані війною.

В онлайн-форматі важливість оволодіння викладачами інструментами цифрових технологій викладачів зростає. Наразі освітяни повинні володіти не лише предметною областю, але і численними та швидко змінюваними технічними навичками для ефективною дистанційною комунікації. Стандартизація курсів та навчальних матеріалів згідно з європейськими нормами може полегшити процес інтеграції та мобільності студентів між українськими та європейськими університетами. Європейський досвід може бути корисним для створення ефективних онлайн-платформ, які враховують психологічні, соціальні та культурологічні аспекти навчання.

Дослідники реалій онлайн-навчання в Литві під час пандемії відзначають, що «Несподіване впровадження онлайн-викладання та навчання спричинило численні виклики для вищої освіти. Основні проблеми, такі як труднощі викладачів і студентів із пристосуванням, брак ресурсів для викладання та навчання, а також проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям, були пов'язані з цим раптовим переходом до типу навчання, до якого вони не були готові» (Dagiene et al., 2022). Крім того, в умовах війни педагоги повинні мати певні психологічні навички для підтримки студентів, які можуть перебувати в стресовому стані. Дослідники реалій онлайн-освіти під час пандемії зазначають, що «Проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям, включають стрес, тривогу та депресію, які виникають через карантин і особливо через невизначеність щодо майбутньої ситуації» (Dagiene et al., 2022). В умовах війни, коли фінансові та матеріальні ресурси є обмеженими, забезпечення якісного онлайн-навчання стає ще складнішим завданням. Стрес та тривога, викликані не тільки пандемією, але і військовими діями, можуть суттєво вплинути на ефективність навчання. Викладачі, які мають психологічні навички, можуть краще підтримувати студентів в цих умовах. Невизначеність майбутнього – фактор, який може викликати додатковий стрес та тривогу, які негативно впливають на психічне здоров'я та, відповідно, на ефективність навчання.

Важливо, аби в реаліях онлайн-навчання та війни студенти не втрачали можливостей до розвитку креативних умінь та рішень. Креативність є одним із важливих аспектів навчання студентів, при цьому доречним може бути врахування моделей психологів Терези Амабайл та Роберта Стернберга

(Шкуров, 2023). Психолог Тереза Амабайл розробила модель, яка зважає на роль у розвитку творчості трьох компонентів: експертність, креативне мислення та внутрішня мотивація. Онлайн-навчання може надати широкий доступ до знань і інформації, що сприяє розвитку експертності, проте важливим стає відділення фахової інформації та хибної. Зважаючи на це, важливо Інтерактивні онлайн-курси, які включають завдання на розвиток креативності, можуть стимулювати креативне мислення. Онлайн-навчання дозволяє студентам вибирати курси, які їх цікавлять, що може підвищити внутрішню мотивацію. Видатний психолог Роберт Стернберг вважав, що творчість є результатом взаємодії аналітичних, практичних та креативних навичок. Із врахуванням цієї концепції онлайн-курси, мають бути спрямовані на розвиток аналітичного мислення. Онлайн-навчання також може надати інструменти для практичного застосування знань, особливо в умовах війни, коли доступ до традиційних навчальних ресурсів обмежений. Індивідуалізований підхід, який необхідно адаптувати до можливостей онлайн-навчання, може також допомогти в розвитку креативних навичок. Отже, онлайн-навчання може мати позитивний вплив на розвиток творчості навіть в умовах війни, якщо правильно використовувати можливості цього формату.

Отже, в умовах війни та часткового переходу на дистанційний формат навчання, вища освіта в Україні стикається з рядом викликів. Перехід на онлайн-навчання під час пандемії вже виявив проблеми пристосування з боку викладачів та студентів, недостатність ресурсів для ефективного викладання, а також питання психічного здоров'я. Не всі студенти мають доступ до якісного інтернету або технічних засобів для дистанційного навчання, особливо в регіонах, що найбільше зазнають впливу війни. Тому, під час розробки онлайн-курсів та навчальних спільнот, це також варто враховувати. Оскільки студенти можуть перебувати в різних умовах (від зони бойових дій до еміграції), курси повинні бути максимально адаптовані до потреб дистанційного навчання та передбачати неможливість регулярного перебування студентів або викладачів на зв'язку. Оскільки дистанційне навчання стає все більш поширеним, важливо розробляти методики та платформи, які будуть інтерактивними та забезпечать високий рівень залученості студентів. Ці потреби можуть визначати одні з основних напрямків іноватики у вищій освіті у найближчому періоді.

В таких умовах, викладачам необхідно не лише володіти ефективними методами онлайн-викладання, але і мати психологічні навички для підтримки студентів. Підготовка викладачів до роботи в екстремальних умовах, забезпечення їх психологічної підготовки та розвиток методів дистанційного навчання стають ключовими аспектами адаптації вищої освіти в сучасних умовах. В умовах війни та дистанційного навчання, викладачі можуть стикатися не лише з академічними, але і з емоційними та психологічними викликами. Тому було би доречно, якби їхня підготовка та перепідготовка включала не тільки методики викладання, але і курси з психологічної першої допомоги, стрес-менеджменту та конфліктології.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєв, Є., Рій, Г., Шемелинець, І. (2023). Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>
2. Жила, Г. (2023). Вища освіта в умовах війни: виклики, проблеми, перспективи для студентів та науковців. *Молодь і ринок*, (2), 210. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.274694>
3. Шкуров, Є. (2023). Фактори розвитку творчих здібностей в рамках моделі Терези Амабайл та Роберта Стернберга. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології*: тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. С. 290-295.
4. Dagiene, V., Egle Jasute, E., Navickienė, V. & Butkienė, R. (2022). Opportunities, Quality Factors, and Required Changes during the Pandemic Based on Higher Education Leaders' Perspective. *Sustainability*, 14(3):1933 DOI: 10.3390/su14031933 URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/3/1933>
5. Dale, R. (2010). The sociology of education and the State after globalisation. *Educação & Sociedade*, 31(113), 1099-1120. URL: <https://doi.org/10.1590/S0101-73302010000400003> <https://www.researchgate.net/publication/262507453> [The sociology of education and the State after globalisation](https://www.researchgate.net/publication/262507453)
6. Hsieh, M.-Y. (2022). The Sustainable Development and Strategic Approaches for Contemporary Higher Education. *Sustainability*, 14(19), 12925; <https://doi.org/10.3390/su141912925> URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/19/12925>

Яцюк Інна

асистент, Вінницький торговельно-економічний

інститут ДТЕУ, Україна

ORCID: orcid.org/0009-0006-9379-3741

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ: ВИКЛИКИ ТА ДОСЯГННЯ

Україна, прагнучи до інтеграції з Європейським Союзом, здійснює активну адаптацію своєї освітньої системи до європейських стандартів. Цей процес необхідний для забезпечення взаємної визначності кваліфікацій, мобільності студентів та викладачів, а також підвищення якості освіти в Україні. Протягом останнього десятиріччя Україна зробила значні зусилля для адаптації своєї освітньої системи до європейських стандартів, однак цей процес не був простим супроводжувався великими викликами та завданнями.

Дослідженням теми вдосконалення освітньої системи України та її адаптації до стандартів Європейського Союзу присвятили свої праці низка науковців, серед них Іванова С.Г., Сідун Л.Ю., Коваленко О.А., Петров І.В. та інші.

Метою дослідження є аналіз процесу адаптації освітньої системи України до європейських стандартів, висвітлення основних викликів, з якими стикається країна під час цього процесу, а також обґрунтування досягнень та важливих кроків, які були зроблені для синхронізації освітньої системи України з європейськими нормами та стандартами.

Одним з головних кроків в адаптації освітньої системи України до стандартів освіти ЄС стало впровадження Болонського процесу. Основна мета цього процесу - створення спільного європейського освітнього простору, який би враховував потреби і можливості студентів та сприяв більшій мобільності студентів і викладачів Україна приєдналася до Болонського процесу 2005 році, це рішення було важливим кроком на шляху до підвищення якості вищої освіти в Україні та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Головні принципи Болонського процесу включають структурну гнучкість, кредитний трансфер і засади навчання, орієнтованого на результати¹.

Проте в процесі адаптації освітньої системи до європейських стандартів Україна стикнулася з численними викликами та складнощами, серед них:

- Великий обсяг реформ: Процес адаптації вимагає значного

¹ Muravytska G. (2023). Transnational EU educational initiatives: prospects for Ukraine in the post-coronavirus period and martial law. Vol. 11(2), 6-16. Aspects of public administration. URL: <https://doi.org/10.15421/152313>

обсягу реформ і змін у всіх рівнях освіти, від початкової школи до вищої освіти. Це складно здійснити швидко та безперервно.

- Фінансування: Реформи в освіті часто потребують додаткових фінансових ресурсів, які не завжди доступні. Недостатнє фінансування може стати перешкодою впровадженню покращень.

- Вчителі і викладачі: Навчальний персонал потребує підготовки та перепідготовки, до впровадження нових методів навчання.

- Зміна підходів до навчання і оцінювання: Адаптація до європейських стандартів передбачає перехід від традиційних методів навчання та оцінювання до більш активних і студентоцентризованих підходів. Це може зайняти час для адаптації студентів і викладачів.

- Міжнародне визнання дипломів: Важливо забезпечити, щоб українські дипломи були визнані в інших країнах. Це вимагає гармонізації системи освіти з європейськими стандартами.

Ці виклики є складними, але адаптація освітньої системи України до європейських стандартів є важливим кроком на шляху до покращення якості освіти та підготовки молодого покоління до міжнародних стандартів.

Першим ключовим досягненням у процесі адаптації була впроваджена трьохрівнева система вищої освіти, яка включає бакалаврську, магістерську та докторську програми (чи аналогічні найменування у країнах-членах ЄС. Ця структурна зміна сприяла більшій гнучкості та мобільності студентів, а також покращила структуру вищої освіти, роблячи її більш схожою до освітнього простору Європи.

Наступним важливим кроком в адаптації було впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS). Ця система дозволяє студентам накопичувати кредити за різними дисциплінами та здійснювати обмін між університетами в Європі. Впровадження ECTS спростило процес визнання кваліфікацій та дипломів, зробивши освіту більш доступною для іноземних студентів і дослідників. Після впровадження ECTS українські студенти стали більш мобільними і мали можливість брати участь у програмах обміну студентами з іншими європейськими країнами. Крім того, ця система допомагає виявляти та визначати академічні досягнення студентів, що полегшує процес переходу між університетами та забезпечує більшу прозорість та визнання кваліфікацій.

Україна активно вдосконалює систему акредитації навчальних програм і спеціальностей, щоб забезпечити відповідність їхнього якісного рівня європейським стандартам. Це означає, що університети мають пройти оцінку та періодично переоцінювати свої програми для забезпечення якості освіти. Заклади вищої освіти які пройшли процедуру акредитації згідно з міжнародними стандартами мають право видавати дипломи, що визнаються в Європейському Союзі.

Однією з ключових ініціатив, пов'язаних з процесом адаптації вищої освіти України до стандартів Болонського процесу та підвищенням міжнародної

мобільності студентів і викладачів стало впровадження дипломного додатка (Diploma Supplement). Вищі навчальні заклади України видають дипломний додаток разом з дипломом, що полегшує визнання кваліфікацій на міжнародному рівні та полегшує студентам та випускникам процес участі у програмах обміну студентами, пошуку роботи за кордоном та подальшому навчанні в інших країнах.

Ще одним не менш важливим фактором успіху адаптації української системи освіти до стандартів європейської освіти є активна міжнародна співпраця. Українські університети розвивають партнерство з європейськими університетами через програми обміну, спільні дослідження та проекти. Це сприяє обміну знаннями, досвідом та кращими практиками, а також збільшує мобільність студентів та викладачів.

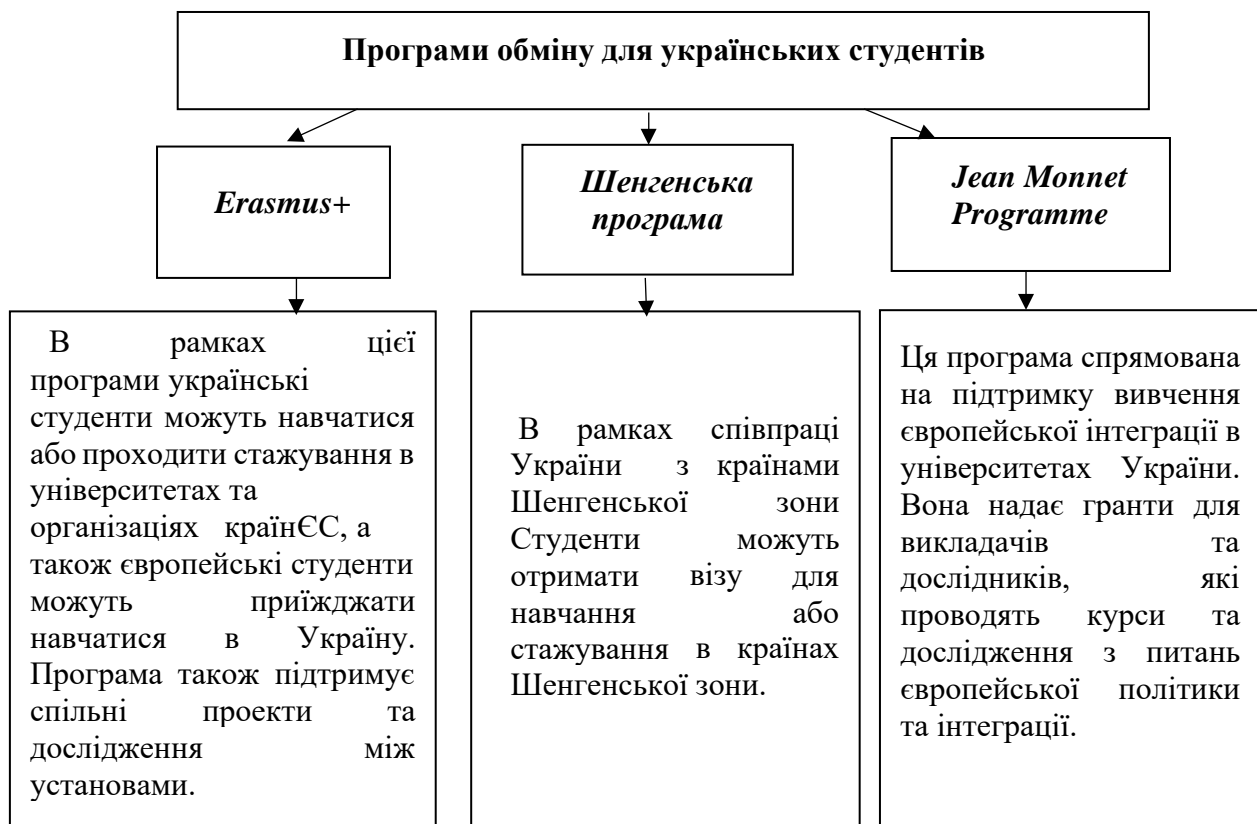

Рис.1. Програми обміну для Українських студентів

Джерело: сформовано автором

Україна також активно працює над підвищенням якості освіти, що включає в себе реформи навчальних програм, оновлення методик навчання, стимулювання дослідницької активності студентів і викладачів, а також вдосконалення системи оцінювання зокрема, Змінено систему оцінювання навчальних досягнень студентів. Впроваджено більше об'єктивних методів оцінки, таких як тестування, а також оцінювання за допомогою практичних завдань, проектів та презентацій. Університети в Україні почали впроваджувати модульну структуру навчальних програм, де навчання розбивається на окремі

модулі, які оцінюються окремо. Це дозволяє студентам вибирати та збирати курси з різних дисциплін, а також спрощує процес трансферу кредитів між університетами. Застосування активних методів навчання, таких як обговорення, проектна робота, практичні вправи та інтерактивні заняття, стало більш поширеним. Використання таких методів сприяє залученню студентів до навчального процесу та підвищує їхню здатність до критичного мислення. Ці заходи роблять українську вищу освіту більш сумісною з європейськими стандартами та практиками.

Отже, процес адаптації освітньої системи України до європейських стандартів є складним і тривалим, але він має великий потенціал для покращення якості освіти в країні та її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Однією з ключових переваг адаптації є можливість створення більш гнучкої та мобільної системи освіти, яка відповідає потребам сучасного суспільства і готує випускників до викликів глобалізації. Важливою складовою цього процесу є зміна методів навчання та оцінювання, що сприяє активній участі студентів у навчальному процесі та розвитку їхніх критичних навичок. Залучення до міжнародних програм та ініціатив, таких як програма Erasmus+, сприяє розширенню можливостей для студентів та викладачів отримувати досвід у визнаних європейських університетах. Це сприяє обміну знаннями, створює нові можливості для співпраці та сприяє взаємному розумінню між країнами. Адаптація освітньої системи до європейських стандартів є невід'ємною частиною загального процесу інтеграції України до європейської спільноти. Реформи у галузі освіти в Україні залишаються актуальним завданням і вимагають подальших зусиль для їхнього успішного завершення.

Список використаних джерел:

1. Muravytska G. (2023). Transnational EU educational initiatives: prospects for Ukraine in the post-coronavirus period and martial law. Vol. 11(2), 6-16. *Aspects of public administration*. URL: <https://doi.org/10.15421/152313>.
2. Commission Communication on a European strategy for universities. (2022). European Education Area: Quality education and training for all. European Commission: An official website of the European Union. URL: <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>
3. Digital Education Action Plan (2021-2027). (2020a). European Education Area: Quality education and training for all. European Commission: An official website of the European Union. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
4. Achieving a European Education Area by 2025 and resetting education and training for the digital age. (2020). European Commission: An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1743

КРАЦІ ПРАКТИКИ РОЗБУДОВИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20-21 жовтня 2023 р.). – Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2023. – 114 с.

У збірнику вміщені тези учасників міжнародної науково-практичної конференції, метою якої було представити та комплексно і всебічно осмислити та висвітлити найкращі вітчизняні освітні практики у сфері Європейських студій в умовах російської загарбницької війни проти України.

УДК 339.94 ББК У5 Б14